

174431

ж-6516

МОЛОДНЯК

11

ЛИСТОПАД 1930

МОЛОДНЯК

50

**ПРИЙМАЄТЬСЯ на 1931 рік
ПЕРЕДПЛАТУ**

КОМСОМОЛЬСЬКІ ТА ЛІТЕРАТУРНІ ОРГАНІЗАЦІЇ,
КУЛЬТОСВІТНІ УСТАНОВИ, КЛЮБИ, ВУЗ'и, ШКОЛИ,
ЧИТАЛЬНІ, ВСІ ПОВИННІ ПЕРЕДПЛАЧУВАТИ

МОЛОДНЯК

літературно-мистецький та громадсько-політичний ілюстрований журнал-
місячник, орган ЦК ЛКСМУ

**РІК ВИДАННЯ ЧЕТВЕРТИЙ
ОСНОВНІ РОЗДІЛИ ЖУРНАЛУ:**

Літературно-художній (оповідання, романи, повісті, п'єси, нариси, етюди,
переклади з новин чужоземної літератури, поезії).

Літературно-критичний (статті, розвідки, літературні портрети).

Суспільно-політичний (статті, нариси, огляди).

Сатири й гумору (фейлетони на літературні теми, пародії, шаржі, літ-
усмішки).

Театр, кіно, образотворче мистецтво.

Побут (статті, нариси, листи з периферії).

Хроніка літературно-мистецька (закордонна, столична, провінційальна).

Серед книжок та журналів.

МОЛОДНЯК МОЛОДНЯК

виходить щомісяця (1—15 числа)
на 8—10 друкованих аркушів (128—160 стор.)

продається у всіх залізничних кіосках
Контрагентства Друку на Україні

На 1 рік	4 крб. — коп.
На 6 міс.	2 крб. — коп.
На 3 міс.	1 крб. 10 коп.
На 1 міс.	— крб. 40 коп.

Ціна окремого № (в роздрібному продажу)—50 коп.

„МОЛОДНЯК“ разом з щоденною газетою „КОМСОМОЛЕЦЬ УКРАЇНИ“—
80 копійок на місяць (пільгова ціна).

**ПЕРЕДПЛАТУ НА „МОЛОДНЯК“ РАЗОМ З „КОМСО-
МОЛЬЦЕМ УКРАЇНИ“ МОЖНА ЗДАВАТИ ДО ВСІХ
ОКРУГОВИХ ФІЛІЙ ВИДАВНИЦТВА „КОМУНІСТ“**

**АДРЕСА: м. ХАРКІВ, ПУШКІНЬСКА, 24,
В-во „РАДЯНСЬКЕ СЕЛО“, журнал „МОЛОДНЯК“**

ДО ВІДОМА АВТОРІВ:

1. На рукописі обов'язково ставити справжнє прізвище автора і точну домашню адресу.
2. Рукописи до редакції треба надсилати чисті переписані од руки або на машинці на одному боці аркуша.
3. В рецензіях на книжки, крім назви й автора, треба зазначати видавництва, рік видання, тираж, кількість сторінок і ціну.
4. Неприйняті рукописи, менші як на половину друкованого аркуша, а також рукописи, що ухвалені до друку, — редакція не повертає.

МОЛОДНЯК

ЛІТЕРАТУРНО-МИСТЕЦЬКИЙ
ТА ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНИЙ
ІЛЮСТРОВАННИЙ ЖУРНАЛ-МІСЯЧНИК

О Р Г А Н Ц Ї К Л К С М У

ЗА РЕДАКЦІЄЮ

І. ІСАЄВА, А. КЛОЧЧЯ, П. ЛАКИЗИ,
А. ВОРОБІНА, П. УСЕНКА

11
(47)

ЦЕНТРАЛЬНА НАУКОВА
БІБЛІОТЕКА

59 68
ЛИСТОПАД

1930

ХАРКІВ

Бібліографічний опис цього
видавши вміщено в «Літо-
пису Українського Друку»,
«Картковому репертуарі» та
інших покажчиках Украї-
нської Книжкової Палати.

П О Е З І Ї

М. МИШАЛОВ

ТЕМПИ

Читаю в газетних ппальтах
Репорт Донбасантрадиту—
За 8 число листопада
Вгору підскачила цифра.
Пнуться шахти
Усі на буксир,
в клекоті,
в шумі мартени...

Гудок прорізує синь—
Дай-о-о-ш
перемо-о-жні
те-е-мпи!..

Чуєш тривожний клич?
— країну вдягти у бетони,
Щоб не холонули паровичні
Вугі-і-ля,
вугі-і-ля
то-о-нни.

Сталіне все в диму
Небо розквітло в угарі
Геи—

шахтарі йдуть
На чорних обличчях радість.
Чуєш Країно Рад?
Бачиш своїх героїв?
Сотні ударних бригад
Стануть за вугіль горою.
... Клекоче вночі Донбас,
Горить тисячма вогнями,—
то дише

нервова доба
П'ятирічним пляном.

Я. ГРИМАЙЛО

УДАРНИЦЬКА-КОМСОМОЛЬСЬКА

(Пісня)

Ідеш вперед із кожним днем ти,
І кожна мить стремить в віки.
Ударний крок. Ударні темпи...
Ударні темпи — дні, роки.

**

Здіймем з села віків намітку,
Намітку злиднів і журби.
Гей, за чотири — п'ятилітку!
Комунари — до боротьби!

**

Вперед ударними рядами —
На всі фронти! На всі фронти!
Вже над суцільними ланами
Зоріють обриси мети.

**

Гей, на завод, на промфінпляни
Давай: вугілля, криці, руд!..
Щоб кожний день росли титани
Нових, невиданих споруд.

**

На перший зов — нас мільйони,
На кін проривів, барикад.
Ми бойові твої загони —
Непереможний Краю Рад.

**

Ідеш вперед із кожним днем ти
І кожна мить стремить в віки.
Ударний крок! Ударні темпи!
Ударні темпи — дні, роки!

М. ШЕРЕМЕТ

ПІСНЯ ЛІТУНА

Кажуть—праця важка,
там не жарти.
Що ж до мене—так я
люблю шахти.
Йшов сюди—постоли,
ззаду шворочка,
а тепер на мені
форма в формочку.

Стирив робу я
в одного чудіка.
На колеса промінняв
свої чуніки.
Ех, нічка моя,
антрацитова!
за два пункти я
розщитаний.
Не журись, не вбивайся
одкатниця.
Обушок по мені
хай не плачеться.
Хіба мало шахт
на Донеччині?
Скрізь приймають мене
вдень і ввечері.
Дам упряжок п'ять,
вийду в шостий раз,
але що робить,
коли скучно в вас?
Чую—крила ростуть,
твердо й впевнено,
чую ззаду я
шум пропелера.
І летиш по степах—
жисть—картинка!
У руках барахло
і бензинка.
Тільки де взялась
вредна нація;
завела комса
контрактацію.
Став пропелер давать
перебої,
стали кнацати вслід
за тобою.
За бензинки, за спец,
за все вкупі—
опинився я
раптом в БУПР'ї.
От і пісні кінець.
По-дикунськи—
закінчилась моя
жисть літунська.

Я. ЦАПІР

УДАРНИК

Темною плямою — дошка зоря,
Прірвою напис на ній:
Прорив...
Федя ударник,
Сьогодні
(і вчора).
Федя змагається
З майстром старим.
— Не відстать!
Не відстать! —
В такт думкам
Кулеметить пневмат;
Говір залізний,
Рідний станкам.
Зраня допізна
(ніч і день) —
Про м'язи залізні
в живих людей.

У директора:
— Так і так...
Ремонт капітальний,
а треба дати...
Можна відмовить,
та як артіль.
— Беріть молот
і...

Молотить,
Аби згода,
взялись гаряче,
Поміж «народом» —
хіхікань,
річей.
Язик гострий,
а розум — тупий.
Ударника просто
Ладні втопить.
Прихований ворог
і ледар — одво :

— Провалять
 (і скоро)
 державний завод...
 А сами:
 робота — аби.
 Кусати — кусає
 й не хоче робить.
 — І брак, і прориви
 На вашім сліду.
 З якої пори ви
 белькочете тут.
 Ударним бригадам
 Язик ваш — ніщо.
 Були барикади —
 Ударник ішов, —
 Тепер на заводі
 ударницький бій...
 Ти шкодиш? —
 Ти злодій,
 Не місце тобі.

В такт думкам
 Кулеметить пневмат;
 Біля станка
 Ще годину стоять.
 Мерехтять електрика,
 Тремтить рука...
 Напруженість де така?
 В яких віках?

Темною плямою — дошка чорна.
 Пріркою напис на ній—
 Прорив...
 — Руки чіткіше.
 Роздмухуймо горня.
 Юність юнішай,
 Завзяттям гори.

Г. САЧЕНКО

ВСТУП

Шпальти газет—
про героїчні вчинки.
Будні революції
прекрасні і суворі.
Нафта і метал—
показники і чинники—
В мільйонах тонн—
про зріст говорять.
Руки в напруженні,
стиснуті брови,
Полум'ям палає
горно—серце.
Ось він неоспіваний,
сонячний, здоровий,
Суворий і стрункий
ударний цех!
Цехом пов'язана
теорія й практика.
Дні—в діяпрамах
досягнень і проривів.
На зборах цеху
увага така,—
Не вислизне той,
хто душею кривить!
А злоба безсила
вие вовчицею.
Та сивий робітник
закипає юністю.
Молодий у старого
мужности вчиться—
Життя, як полум'я—
вгору в'юнесте!
І пісня—вгору.
Із творчим захватом.
Реальні герої
руйнують міт.

Слухляно вгинається
Земля на Заході
Під нашими кроками
й маршами.
Нафта—фонтанами.
Металь—мов тісто,—
Утворюють космічний,
розтруб ріки
Труд ударний
стоїть чекістом
На варті здобутків
Республіки!

Н. ХОМЕНКО

ВІД ВАРСТАТА

Брукована стежка і корпусом цех.
Трамвай:
Заводи—Плеханівська—Центр.
Фарби плякатів з цегельних стін:
«В одинадцять—збори»...
— Магрилова, стій!
— Предложення?
— Так.
— Молодця, Семенчук.
Іскра з очей. Стиснення рук.
Синя спецовка майнула в цеху.
Розглянеш креслення, а я забіжу.
Гуркіт варстатів,
Молота дзвін,
Вузькоколійки гнучкий залім.
Таня (усмішка з-під чорного чуба)
На зборах поставила питання руба—
«Молодь рівняйся на зустрічний плян,
Мозок напруж, пропозиції дай».

.

Винахід... Думка над кожним гвинтиком,
Ввечері сірі сторінки книжок.
М'лявість—дайош під вогонь самокритики:
Обмірковували кожен крок.
Цехи розбили на бригади,
В кожна бригаду один техрук;
Іноді важко було піднімати

Вагу практично знайомих наук.

Та чуєш? Бадьорість.

Молота дзвін.

В гуках трансмісій

Полум'ям дні.

Фарби плякатів гукали: «Нарада».

— Зводки останні дають бригади—

Цифри у кожного, в мізку нотатка,

кожного думка—одна з цих цифр.

Урахувавши можливості склали промпляна

кожного думка—одна з його цифр.

І там, де у залі засідань

Інженери, проекти і пляни,

Відкіля мереживом дротинки

До всіх заводів і гігантів,

Поважна людина трубку до вуха:

— Завком? Слухаю.

Брукована стежка

і корпусом цех

Трамвай:

Заводи—Плеханівська—Центр

Гуркіт варстатів

І молота дзвін

Вузькоколійки

Глукий залім.

М. ОЛІЙНИК

НА ПОЗЕМІНІ

Вірбують штреком клетоти,—
вподовж,
до стовбура,
здається—
не далеко йти,
а дурить гра.
Бо коногон висвистує
так довго—
свист і свист,
сорочку
геть, розхрістаєш,
поки
— добивсь!..
Туди,
де біло крейдяний
цвіте «ноль» на кресту,
звідкіль —
вагони рейдами

і коногонить путь.
Де штреки
шахти «Комунар»
наткнулися на «біс»
і свист — тому —
од стовбура
— довжений свист.
Нагне коногон голову
і на коня:
— огг-го!
ту ж, кожний, комсомолову
вицокує вагон.
На стиках,
понад шпалами,
від криці бандажів,
іскріння водоспадами
і той же спів.

ПІСНЯ КОНОГОНА

Нехай тремтить мій кінь,
як б'є вагон руда —
тремтить на штреках тінь,
важка руди хода.
Я посвист кину в даль,
туди, д'електролям,
щоб димову вуаль
хроніями залять.
Щоб стовбурний почув,
пізнав по колії,
як штреком я лечу,
«дають» як в «нольовій».
Як зрозумів — чи так? —
змагання я й життя,
що треба не шептати,
а битись до нестям.
Щоб зрозумів — дарма,
чи ні? — у мене КІМ,
бо ж я не чув гармат
— огг-го! Вперед мій кінь.

Бий шпали копитом,
зривай на шпалах цвіль —
не нам шукати втом,
і без змісту дозвіль.
Наш путь один — вперед.
Он бач, — вогні, вогні!..
Лиш той життя бере,
хто знає ціну днів.
— Огг-го! Вперед мій кінь.
Бий шпали копитом.
Для нових домів і стін
потрібна безліч тонн.
Дзвенять вагони
голосно, —
де «нольова» артіль,
здається,
кожне колесо,
й усі суспіль,
лишає слід над стиками,
міцний,

розгонний слід.
Забий
чуттями звиклими
відчув без слів, —
що коногон
з вагонами
до них розрізав тінь,
і вимагають дзвонами:
— руду пустить...
Ось, зараз люк
і крену ліс
ударами трусне,
а шар ніби вперед поліз,
від долу і до стель.
Кінь у тремтінні шуляться
аж вуха поєдна,
знов крен старий закуриться, —
вагон без дна.
А потім —
зігне голову
під креном коногон,
знов, кожний, комсомолову
вицокує вагон.
— Ог-го! Вперед мій кінь.
Бий шпали копитом.
Для нових домн і стін
потрібна безліч тонн.
Лопат в забої скреготи —
залізо ж, і руда, —
такі важкі,
міцні брати —
один удар.
Лопата ходе
в пієкола —
вагон і «лідошва»,
лопатнику
все ніколи —

руда жива.
Плигає поміж лямп чадних
аж до лопат,
а тільки брязк
на мить затих —
бій молота.
В обличчя
сипле порохом,
з розбитих грудь,
закружить порох мороком
здійняту лють.
Міцний удар за звичкою
в міцну червіль,
руде проміння стрічкою
спада на тінь.
Поки зі штреку,
голосно:
— ог-го,
ог-го! —
прийшли
співуче колесо
і коногон.
З люка
востаннє
тоннами:
руда-вагон...
За димовими гронами
зник коногон.
Й уже, десь там,
де стрілися
вагони й шум шківів,
у стовбурі повилася
батьорість слів.
— Ог-го! Вперед мій кінь.
Бий шпали копитом.
Для нових домн і стін
потрібна безліч тонн.

А. КЛОЧЧЯ

„ГЕРОЙ“

Над шахтним виселком разом із вечірньою сутінню сіялася дрібна осіння мжичка. Вона вкривала шляхи, робила їх слизькими й у вибоїнах збирала калюжі води. Шахта в цій рухомій, сірій мжичці гостро випиналась купою світла, що нагадувала блиск світляків у спорохнявілій породі.

По брудних вулицях виселка, чорні постаті, чвакаючи грязюкою, поспішали на зміну. Степовий вітер виривався з-за рогу будинків на шлях настирливо кропив спец, мокрим порохом сипав ув обличчя.

З шахтного подвір'я, на хвилину вихоплені світлом електрики з темряви, розходилися вимиті, з підведеними очима шахтарі, й знову зникали, наче нічні метелики, летючи на квадратіві вогники касарень. Маніло тепле повітря касарні, ліжко і відпочинок.

І знову тиша панувала над виселком. Зате в касарнях тиша танула, прилипала до грязької підлоги, поступаючись місцем гамору, що принесли з собою забрьохані, в грязюці, в чорних пропахлих вугіллях і газом спецовках, змінні шахтарі.

В касарню № 85 зміна так само принесла рух і гармидер. Галасували, вмошувалися спати. Біля стінки заворушилася на ліжку постать і, розплющивши очі, оглянула касарню й швидко знову заплющила їх. Ось уже 10 день, як Стьопині очі впираються в ці самі сірі, голі стіни. Тільки відкрив їх—завжди те саме. Праворуч хроптиме в брудній спецдовці на ліжку Микола, ліворуч спить Петро. Його біле, охайне ліжко нагадує минулі дні у степах Первомайщини. А тут ще цей настирливий галас. Стьопа не витримує й кричить на всю касарню:

— Чи не можна тихше!

Хлопці, що вкладалися спати, аж ніяк на цей вигук не зважають.

— Персона!.. Окрему кімнату може?—й задержуватий сміх.

— Подумаєш, буржуй який—перегукуються з другого кутка касарні.

Юнацькі груди розпирає бажання погсворити, вилити другові сьогоднішній день. Лише новачки, що перший день працювали, мовчки лягають спати.

— Чого мовчиш? Заціпило?

Новак, розминаючись, аж хрустить всередині, мовчить.

— Не займай, він «лімонадку» носив.

Новак хоче вилаятись, але й це йому зробити важко, і мовчки падає на ліжко. Стьопа з пересердя повертається на другий бік, обличчям до стінки, натягає ковдру на голову... До нього підсїдає Ванько й помалу тягне за ковдру. Стьопа раптом підхоплюється, матюк ладен вискочити з його рота, але Ваньчине обличчя таке привітне, що він мовчки кладе голову на

модушку й роблено спокійно вдивляється в нього. Краплинки вугілля облямували сині очі, від цього вони зробились задумані, ширі. Цей задуманий погляд не пасує до веселої усмішки, що сонячним зайчиком стрибає на обличчі.

Завжди задуманий степовик Ванько сьогодні змінився.

— Стьопо,—шепче він,—браток, я сьогодні три вагончики нарубав. Стараємось, значить...

Від цих слів Стьопі стає моторошно. Виходить, і ще один відійшов від нього. Знов треба лізти в ці жахливі нори... І це безліч днів, місяців.

Ванько не помічає нічого на Стьопиному обличчі. Чорні брови спокійно зійшлися на перенісі, карі, розумні очі стежать за порухом ванькових губів. Міцно стиснуті рівні губи й тільки мускул бігає під шкірою щоки. Ванько не може стримати свого настрою.

— Десятник на що вже нас мобілізованих не любить, а й то не маторював, тільки визом глянув. Старий Воробйов так утору росте: нічого Ванько, скоро будеш норму давати, а там диви—нас старих у забутку.

Ванько сміється, широко розкривши рота. Блискає рівний частокіл зубів. Раптом злякано озирається й затикає. В касарні чути хрюпіння на працюваних шахтарів. Часом з чийось грудей вирветься стогін і хтось заговорить, щось нерозбірливе, хрипке.

— Так ти, Ванько, уже кинув думку тікати?—звснацька запитує Стьопа. Той ховає очі під почорнілі вій й фарба сорому заливає обличчя.

— Воно попервах, конешно, важкувато було, поки порядки взнав. Разом же страждали—виправдується він.—А саме головне, боязно: ні сонечка тобі, ні травички, тільки чорне, та тріщить. І потім же ніхто тобі толком не розкаже, а пугають... А тепер із старим Воробйовим, як стали на пару, вроді як би й прояснилось.—Знову посміхається, знову гарний настрій опанував його.—І рубав же старий, куди к чорту!

— Може б ти спати лягав—сердито перервав Стьопа. Ванько здвигнув плечима.

— Чого ти гедзкаєшся? Ну, просто й кажи.

— Того, що на роботу йти.

Нічого на це не одказав. Тільки всередині засіла глибоко образа. Хіба так до товариша? Він до нього по-доброму, а той буком. Мовчки відійшов, оів на своє ліжко, і швидко роздягнувшись, ліг. Не спалося Ванькові. Радісна перемога над вугіллям не давала заснути. Годі з нас кепкувати, дармоїдами вживати, й ми не гірш за інших рубаємо. А похвала старого забійника теплом гордошів наливала груди. Ставала рідною лава на західному бремсбергові. Кудись у забуття, а може їх і не було зовсім, зникали сільські дні, вечори в сельбуді.

І вставали шахтарські дні по-новому, яскравіше горіла «шахтарка» і в її світлі вимальовувалося обличчя одкатниці Шури. Вона приходила до них у касарню, лаяла за бруд, і під одноманітні, такі затинні слова допонидача, грала з ним у дамки. Стьопа тоді нервував, хтойзна чого, чи того, що Шура грала з ним, чи того, що вони не слухали. З пересердя взяв і

перекинув дошку. Може й зараз за це сердиться. Заспокоював себе цією думкою, а вони текли потиху, рівно, як степова річка в далекій, уже напівзабутій Первомайщині.

В касарні стояла тиша. Гуркіт збудив і прогнав геть дрімоту. В проході поміж ліжками востузився біля своєї скриньки Давид.

— Ей, ти, все діло спортиш—шипів чийсь голос. Ванько одразу впізнав з голосу задержуватого Грицька, що стояв із скринькою в руках.

— Куди це ви, хлопці? Глупа ніч на дворі.

— Твоє яке діло, за собою дивися—Грицько штовхнув Давида.

Швидче, стерво!

Ванькові зразу спало на думку: тікають. І не гідний себе стримати, він гукнув.

— Чи не тікати, голубчики, надумали?

Давид скинув собі на плечі скриньку й хлопці в спецовках рушили до дверей.

— Стій!—на все горло гукнув Ванько. А комсомол як же?

Касарня схопилась на ноги. Дехто злякано озирався по кутках, очима шукаючи, де б'ються. Давніші мобілізовані, що вже були свідками таких «історій», підскочили до дверей і під носом у Грицька й Давида живим муrom загородили двері. Колом обступили цих двох, що з несподіванки розгубилися й не знали куди себе діти. Грицько за хвилину опанував себе й сміливо підвівши голову, глянув на хлопців. Давид, похмуро дивлячись у землю, процідив.

— Пустіть, хлопці, хіба ми перші?

Ванько шукав очима Стьопку. Хай би почав, добре гад балакає.

І стояли муром навколо цих двох комсомольці й батраки. Бачив Ванько повні люті й призириства погляди, що від них ховав очі Давид, лише Грицько задержувато відповідав блиском своїх чорних очей. Ванько вирішив ласкаво:

— Хлопці, ви ж комсомольці, хто вас обідив? Побили може,—він захлинався словами, поснішав. А думки, як на злість, бурилися вагончиком на схил.—Чи десятник, був, того... А мо' грошей нема? Так ми на місці. Тройка владнає ранком.

Грицько глянув на Ванька і, з призириством, навмисне розтягуючи слова:

— Ти, дружок, не тог... Робити заставиш? Може я заскучав за селом... Житіє мені нету. Не каторжник.—І гордовито обвів швидким поглядом усіх.—Пойняли?

Давид і собі обісмілювся: — Кругом на тебе матюки гнуть, що ми за-кляті які, вбивці?

Хлопці поривалися до них зі стиснутими кулаками. Боляче ставало за себе, за комсомол. Ванька наче струмом електричним шпигнуло.

— Партія й комсомол тебе, гада, сюди послали. Тебе питаю: прорив ліквідувати, а ти, значить, навтьоки? З фронту до мамі під спідницю? Думаєш на руках тебе носитимуть, га? Пожальуйте, значить, як ти комсомолець, так, значить, вилежуйся собі, сала нагулуй!

— Замовчи, й без тебе агітований!—зухвало одказав Грицько.

— Квитки комсомольські віддайте, дезертири вонючі—махав руками Микола.—Так ти так лінію партії проводиш? Так?—вигукував і різав стишнугим кулаком повітря.—Віддай квитки, гад, бо тут і рішу.

Коло змикалося щільніше.

— Тут прорив, країні вугілля треба, трактори на село, а він ще кирлу гие—білявий хлопець верещав на всю касарню, чуб його розвіявся й вихором стирчав на голові.

Грицько мовчав і призириливо дивився, а Давид за кожним словом вбирав голову глибше в плечі. Він щось був хотів сказати, але його заглушав бас з кутка касарні:

— Спецовку оддай—другому нада, зануди нещасні.

— Іш, ти,—заздзвенів тоненький лискавий голосок.—Тут механізацію заводять, комсомол на машини, а вони...

Грицько щось надумав, він підчас цих вигуків уперто нишпорив однією рукою по кишнях, другою міцно тримав скриньку, тоді, вийнявши жовтенький квиток, швиргонув його Ванькові.

— Вдавися ним. Мені жисть дорожня. Кинь їм, Давиде, квитка, хай самі голови кладуть.

— Спецовку скидай, зануда—гремів з кутка бас.

— Що ж ми, даром робили?—озвався спітнілий Давид.

— Так вони ще базікати будуть? В морду його гада—басив з кутка голос.

— Хлопці, так не можна—розряжав настрій Ванько. Він бачив—ще хвилинка й обурення перелетється через вінця. Крутився перед цими двома й кидав на всі боки,—та втихомиртєся, хлопці. Вони, бач, мата зроду не чули, панські діти.

— Не теревень—перервав його Гришка, скидаючи спец—без тебе твої слова наперед знаємо. Настраждались доволі, йдїть ви всі разом із комсомолом до чортової мами. В шахті пропадат не будемо.

Він стояв у юнгштурмівці, і на ремінці, що перехрещував груди, блищав новенький «КІМ».

— Скидай значка—спокійно наказав йому Ванько. Грицько, зціпивши зуби, одгвинтив і кинув на підлогу, поза простягнуту Ванькову руку.

— Пусти!—піднявши вгору скриньку Гриць прямував до дверей. Обличчя його пашіло й перекривлений рот не вищував нічого доброго. За ним посувався, скоцюрбившись, Давид. Хлопці розступилися.

— Одіяла перевірте—наздогін дезертирам пролунав той самий бас. І як йому було не турбуватися, коли він належав члену касарневої трійки. Касарня загула, засвітіла вслід тим, хто в осінню мряву утік з неї.

На підлозі сірою купою лежали дві спецовки й блищав металевий значок. Ванько вертів два розторнених квитки в руках і механічно повторював—соціальний стан: службовець.

Касарня затихала. Проте, ніхто не йшов спати. Похмурі хлопці забули про сон і стояли розімкненим колом навколо Ванька й двох спецовок, що

сиротами лежали долі. Стьопа стояв осторень і мовчки спостерігав. Його брала злість на Ванька. Коли він устиг стати таким шахтарем? І наче підказуючи йому його приховані думки, заболіли ноги. Ще й досі він не може звикнути лазити отими проклятими ходками, лавами, що капають тобі на спину дрібними шматками породи, що зустрічають тебе легеньким тріском «стойок», що нагадують тобі завжди про завал. Ванько обвів очима хлопців, наче вперше бачив їх, і раптом радісно вигукнув.

— Хлопці, в червоний куток, діло єсть!

Тихо, без галасу, посунули до червоного кутка. Навіть у дверях не штовхалися, розсідалися на ліжках по-трьох, по-чотверо, бо і в червоному кутку спали, а за столом маячила одинока постать Ванька.

— Так от, хлопці, робитимемо збори. А тому треба, як у людей: секретаря й голову.

— Ти придумав щось, то й головуй.

— Головуй, а то спати час.

— Секретарем Стюпу Шмигова, він у нас у кооперативі за продавця був, писати добре вміє.

Цей аргумент, що його висунув Микола, більшості здався доконечним, хоча трохи обідно було, що з однієї кімнати президія.

Стьопа, почувши своє гасло, аж губи закусив з пересердя. Як йому набридли оді всі постанови!

— Чого ти комизитися?—казав Микола.—Сідай на місце.—Стьопа, як хорій, пішов у сів за стіл. Ванько, наче досвідчений промовець, оглянув збори, а тоді, трохи переждавши, почав:

— Так я буду говорити про цих двох, як їх назвати?

— Падлюк—підказали з місця.

— Отож воно і є, падлюк-дезертирів. Значить, как ми сознательні, викинемо їх із комсомолу. Понятно? А во-хторих треба щось робити, щоб нас видать було. Оце і вся повістка денна.

— Мені дай слово.—Микола підвівся й не чекаючи на дозвіл, поспішаючи, щоб не зупинили, розсилав приймний контроль по касарні.—А я так думаю, треба нам, що ні на єсть, нещадну боротьбу симулянтам та прогульникам объявити. Це раз, а два—ударну бригаду. Хто—за?

Стьопа не може терпіти безладдя. Він уже побачив, що збори йдуть неправильно. Замість обговорення—зразу пропозиції. А тому, коли Микола замовк, штовхнув у бок Ванька й сказав:

— Так от, товариші. Даний момент вимагає од нас, комсомольців, ентузіазму, напруження і так далі. Я вважаю, що ми ці всі завдання виконаємо, а постою давайть конкретне предложение.

— Та Микола вже дав.

— Раз квитки забрали, то їм каюк.

— А вдарництво, здорово!

— Качай, качай.

— Нашот, де б білизну попрати, вопрос треба поставити...—А бас іа кутка:—І вообще про газети.

Ванько вмішався у цей потік вигуків.

— Хлопці—значить виключити. Так, Стьопа, й запиши, а подруге, із завітранийшого дня наша касарня вдарна. Тільки, хлопці, робить—так посовісті. Втремо носа отій сволоті. Хто—за? Проти немає?.. А тепер, хлопці, спати.

Розходилися потомлені. А на дворі вже ранок сірими очима зазирає у шибки. Стьопа ліг і не спав. Дивився в стелю й думав гірку думу. Ні, так, як зробив Грицько, можуть робити лише дурні. Так порядні люди не роблять. І привабливі ставали картини крамарювання: чи дукерки, чи хустка, завжди перший візьме. І Параска любила, не нудно було за цукерками час проводити, робота чиста, а тут тобі мобілізація. Треба було марки не губити. Першому йти. А як не хотілося кидати батьківську хату! Думки труїли, нервували. Вікна вже зовсім побіліли. Касарня прокидалась. На шахті загук гудок.

**

Дорогою до міста Стьопа запевняв сам себе у вірності свого вирішення. Зосереджено йшов. І коли зір його, ковзаючи по обрію, раптово натикався на завод, що вкатувався білою парою, яка переривалася золотим вогнем шлаку, він одводив погляд праворуч. Завод гудів, брязкотів, а мініливість кольорів драгувала зір, розряджувала, не давала до кінця продумати думку.

А думати Стьопі було чого. Шахти дедалі гнітили більше. Он учора розбив собі голову коногон, а сьогодні, коли він був у кліюбі, голова кліюбу метушився, збираючи музик. І підслухав Стьопа шматок розмови.

— Незручно, знаєте, комсомолець. Треба б з музиками.

Це було тією краплею, що переповнила вінця. Стьопа зразу ж вирішив знайти вихід. Власне, він свідомий всієї ваги тощо... але не вугіль. На вугіллі він не буде, а коли там війна буде, до того часу й до командира вислужитися можна, і жисть врятована.

Він увиходив до міста, що зустрічало його старими, прибитими до землі будиночками. Тепер—точка. Спереду білів будинок військомату. Від нього плашув гамір. Пісня про Буденного й частушки про «самоварничання» злилися в загальну високу бадьору ноту.

В кабінеті військового комісара просто за його спиною знів партрест луганського слюсаря, Клима Ворошилова, а на боковій—Блюхера. Рожкевий Блюхер виглядав надто випещений з ахррівського портрету.

Проте, Стьопа цих дрібниць не помічав. Він прикипів до підлоги, виструнчився і «ів очима» комісара.

— Ви в якій справі?

Стьопа тільки й чекав на це. В нього вже готова, вивчена до останнього слова промова: «Товаришу комісаре. Я, комсомолець-шахтар, десятого року народження. Пам'ятаючи про свої класові обов'язки й права громадянина радянської республіки, у відповідь капіталу і вообщє Пілсудському, розвиваю свій власний ентузіазм, хочю добровільно, хоч призов мій аж через два роки,

йти до армії—навчитися захищати радянський Союз. І беручи все це до уваги написав про це заяву.

Стьопа струнко (не даремно ж він у себе відвідував гурток Авіахему) підійшов до столу.

Комісар узяв заяву й почав читати. У Стьопи похолонуло все. Що, як не так. Мало за лінію партії. Він то мерз, то спалахував вогнем. Комісар прочитав заяву й червоним олівцем почав писати резолюцію.

— Це добре, що ви усвідомлюєте свої обов'язки. Сподіваюсь, що в армії ви будете зразковим червоноармійцем. Сьогодні ж пройдете комісію.

Комісар повернув йому заяву й схиливши трохи на бік посивілу, а коротко підстриженим волоссям голову, дав цим знати, що розмова скінчена.

Стьопа миттю вилетів з кабінету. Він мало не танцював. Урра! Вигоріло—шумували молодим вином ці трое слів у голові. І тільки коли біля дверей комісії роздягнувся, він ще раз пережив неприємні хвилини,—а що, коли якась гандж є? З тривогою оглядав своє тіло, торкав мускули.

Зате, коли вийшов з кімнати, тримаючи в руках папірець,—з'явитися через два тижні для відправки в частину,—голосно зареготав, Одягаючись, потирав руки.

— Таки свого доскочив. Прощай, шахти. А вимучили вони мене.

І насистуючи—«ми—комсомол, страни рідимой гордость»—бадьорий і шовениий прямував з міста до рудні.

Ванько тількищо повернувся з каюбу. Ще не вляглися, як слід, враження від розмови з секретарем шахткому. Бурчав собі під ніс, дивився в газету, але думки стрибали через неї, шукали розв'язання.

— І який чорт палки в колеса стромляє?—запально розмахуючи руками доводив у кутку басові Микола.

— Ти отак подивися, що й до чого. І робимо, всі вже норму дають, можна сказати, по-вдарному працюємо, а прогульщики є. Ніяк не поїму.

«Бас» спокійно одказував:

— Десь забурилося щось. Штибом колія припала.

Микола дивився на плякат п'ятирічки в чотири роки й мовчав. Йому не доподобився оді розмови. Завжди почне крутити, аж коли всі кишки вверне, тоді до діла підійде.

— Я от і кажу—треба штиб поскидати, тоді й вагончики буритися не будуть...

— Ну тебе ік чорту, по-людському кажи.

Бас спокійно, не зважаючи на цю репліку вів далі.

— Спецовки у всіх є, гроші дістали—виходить тут штибу немає.—Він загнув два пальці й рахував далі.—В шахті народ у нас звик, обтер порогу трохи,—анову загнув пальця.—І норму даємо,—пальця притиснув до долоні,—а от казали мені що з вашої касарні прогульщики є—і великий палець на лівій руці так і лишився не зігнутий.—Да...

Микола розсардинився.

— А, ну тебе, хіба з таким вайлом до чогось договоришся? Стьопа, гукнув він, — чому в нас діло не йде? Ти ж грамотний, а ну поможи!

Стьопа підійшов до них. Він посвіжішав, виглядав бадьоро, але разом з тим не видно було чорних краплинок вугілля, не облямовували вони його розумних очей. Микола, глянувши на нього, мало не крикнув:

— Якого ти способу добрав вугілля змивати? Чистий, наче з вечорниць.

Стьопа промовчав і зосереджено дивився поверх їх голів.

— Ви про діло кажіть, а не про дурниці.

Ванько вже щось надумав.

— Миколо, йди-но сюди.

В цю хвилину до касарні з гамором влетіла купа дівчат. Перед вела Шура.

— Ай, яка в них чистота!

Ванько скочив з ліжка, затуляючи своєю постаттю розгاردіш на ньому. Кінчик брудного простирадла таки злодійкувато підморгував Шурі.

— Ти не затулай. — Штовхнувши Ваньку, підійшла до ліжка й сіпнула за ковдру — і простирадло ж у тебе чисте, мабуть як на селі прав, то й досі.

Ванько кліпав очима.

— Не харашо, Ваню.

А решта дівчат так само налетіли на ліжка. Білявий хлопчина, розкидавши свою постіль, хвалився:

— У мене дивіться, як сніг.

— Шура, ти не серчай, завтра здамо все прати, не встигли, а сам метушився й застеляв ковдрою ліжко. Тоді серйозним тоном:

— Діло є, добре, що ти прийшла. Я надумав календарі перевірити, хто скільки упряжок зробив?

Шура дивилася на його заклопотаність, і чогось до голови не йшли ніякі справи, просто думала — славний хлопець.

Ванько хвалився:

— А я вже норму перевищую. Тільки з «уклоном» біда, не качав проклятий, а потім згадав — так як ти про перевірку?

Шура, наче прокинулась.

— А, ти про це? Давай.

Микола вліг на своєму ліжку й ніби спав. Він тільки вчора провадив жорстоку боротьбу з блошицями й на простирадлі було чимало слідів цієї впертої боротьби, а тому було соромно перед дівчатами й не хотілося вставати.

— Миколо, та встань же ти, лежень нещасний! — Микола хитав головою. Ванько безнадійно махнув рукою.

— Шура, починай ти.

— Товариші, а ну — ваші календарі на стіл. Подивимось, як ви по-вдарному робите.

Біля столу скупчилися всі. Дівчата й Ванько перевіряли календарі, а Шура на клаптику паперу писала прізвище й кількість упряжок.

— Що ж у тебе так мало?—запитував Ванько. Хлопець щось мимрив у відповідь, червонів.

— Я, знаєш, хорий був...

— Від лікаря посвідку гони.

Ванька словами не візьмеш. Хлопець ніяковів.

— Запиши, Шура, симулянта. Бойкот йому.

Хлопці сміялися, жартували з дівчатами. Перегукувались.

— Здорово, без вихідних жарити?

— Оце так ударник, що й упряжки провдарив. Хлопець просився, — не було спецовки.

— Брешеш—озвався бас з кутка. Він ніколи не втручався активно в балачки. Завжди собі в кутку. І завжди спокійно кидає звітти свої репліки.

— Я член трійки, можу тобі сказати, що наша касарня вся спец одержала.

— А Шмигова де календар?—запитала Шура. Стьопа спокійно підійшов до столу.

— Ось він.

В календарі біліло вісім чистеньких, не забруднених штампом квадратиків. Ванько глянув і з сорому аж голову схилив.

— Стьопа, ти...—тільки й зміг сказати.

Стьопа знизав плечима.

— Нічого дивного, я, як сознательний, хочу перед армією погуляти. Чи не можна? А закона куди діли? Я, браток, усе знаю. Добровільно, виходить, іду, ентузіязм і вообщє заштита Союзу.

Хлопці розгубилися. Ніхто зразу не знав, що відповісти. Непомітно до касарні зайшов секретар шахткому й здивовано мовчав. За столом сидів, низько схиливши голову, Ванько. Хлопці стояли навкруги столу, застигли в кумедних позах. Обличчя Шури пашило гнівом. Вона втопила свій погляд у Стюпу. А він стояв заклавши руку за рімінець юнгштурмівки й гордо-вито озирає усіх. Його погляд красномовно говорив: що, подивіться, який я герой, добровільно до армії йду.

— Так тебе ж на вугілля комсомол послав!—гнівно кинула Шура.

— Йому ще через два роки на призов—додав Микола.

Ванько підвів голову й важко, відриваючи десь з глибини слова:

— Так, значить, кориш мій—і дезертируєш, з фронту тікаєш, чого полетіш шукаєш?

Стьопа рішуче заперечує:

— Як так? Я ж до армії йду, треба ж республіці червоноармійці, а мене прошу не ображати. Секретар шахткому зрозумів усе. Він відчув, як за захисним кольором юнгштурмівки причаївся дезертир, тільки хитрий, обережний, який виставляє себе за героя.

— Що, ви думаете—в армії легше служити? Коли б не так. Та я завжди кров за совєцьку владу пролити готовий. Я всігда. І що ви думаете—так уже всі до армії й біжать! Треба, ну, свідомим бути, щоб самому до армії йти.

— Ех, ти, липовий герой!—гірко сказав Ванько.—А в себе на селі, як ти про вугільний фронт розпинався? А тепер хочеш утікти, але так, щоб комсомольцем лишитися? Не пройдуть, ворогів п'ятирічки ми до армії не пустимо.

Секретар підійшов до Стьопи.

— Давай квитка.

Стьопа вирішив триматися:

— А ти хто такий?

— Я секретар шахткому.

— Тебе я ввічі не бачив.

Ванько аж з-за столу виліз:

— Як же ти його не бачив, коли ти ж мене до нього водив!

— Так то, товариші, цей боягуз, ворог п'ятирічки, що поглиблює про-
рив на вугільнім фронті, хоче заховатися під шолом червоноармійця? Невже
дезертирові вугільного фронту ми дамо рушницю? запитав секретар хлоп-
ців, що похнюпившись мовчали.

Шура перша перервала мовчанку.

— Негідний він бути в нашій армії. Дезертирів там не треба.

А Микола підхопив.

— Хай шахтком з усіма подробностями у військомат напише. А квитка сюди давай.

Шкода було Стьопі жовтенького квитка, та нічого не вдієш. Віддав.

На завтра у військомат пішов папірець з вирішенням робітничої молоді,
а Стьопу Шмигова, як заісного літуна-дезертира виселити з території
рудні. Ванько, йдучи на роботу думав: ех, ви—липові герої, тільки під мо-
гами плутається та діло робить заважаєтесь.

В «нарядній» висіла дошка: *Ударна бригада комсомольців. Запад вико-
нано 100%.*

*З приязню великим на нього гляньте:
Ганьбою плямить симулянта!*

*Щоб продукційність підняти — скажу:
Машини з цеху, як слід розташуй!*

*Місце спочинку твого — касарня,
слідкуй, щоб у ній було чисто й гарно.*

М. ШЕРЕМЕТ.

ГАНДЖ

I

Під зчовганими долонями покретує каміння, хекає під сокирами дерево. Волею майстрів упокорений, лягає матеріал на припасоване для нього місце, звільняється від форм існування ранішого, щоб ожити в будівлях. На тригектаровій площі — трапеції лисніють білі боки голяки липи, рябі, намітботесаї ялини й дуби. Підійджають підводи, скриплять під вагою. Гупає дерево, ростуть купи лісу.

Свої лежачки кладуться до фундаменту, 119 метрів уздовж. 9—ушир, така стайня. Будується поруч короварня, закінчується свинарня. Семеро копачів дістались джерел, опускають смок, — воду цебрами з колодязя не встигають викачувати, двигуном хотять. Рухливі зігнуті спини, моторні руки, заклопотані, пришкварені сонцем обличчя. В штовханині, гаморі, безладді — лад, наказ, контролю виконання. В чийсь руках — нитки порядкування.

— Ой же ж і лісу!.. Хо-го! Колись в Абрума на складі менше було, — відривається на хвилюк Попадька. Зчовгані камінням руки знову шугають долу й шебенують, заповнюють порожняву фундаменту. Попадька та Семизьон наглядають за роботою, сами робітники настановили їх на бригадирів. Попадька — вузький спец, Семизьон — на всі руки майстер, і цілком протиласної вдачі. Пацанок завбільшки, жвавий, як урка, хоч йому й понад 40. Не може ніяк заспокоїтись, знов підбігає до Попадьки, б'є себе в груди й на високих нотах, як і завжди:

— Я звиняюсь, не затрагуваю лічності. Я знаю одне, ви — друге. Правду кажу? А не знає — повинен спитати у нас. Приміром, робив я в казяїна. Обрацається до мене. Онопрій, каже, Іванович, бісе чи чорте, да. Я йому й кажу: отак нада, отак і отак. Бо я це знаю, із цього хліб ім. А він теж знає ще може краще за мене, тільки щось друге. Я звиняюсь, не затрагуваю лічності. — Семизьон тисне кулаком у груди себе, очі пліють. — Я питаю: Кодола повинен був порадитись — валняком чи цементам заливать?

Попадька витирає об хвартух руки, як молодича.

— Ви, Онопрію Івановичу, не беріть усурйоз. Він чоловік гарячий, вірять собі найбільше. Можна сказати... спосібний чоловік, ви не ображайтеся.

Дух забива Семизьонової.

— Я не образивсь, а тільки вразивсь. Я кажу: не затрагуваю лічності, я звиняюсь. Що спосібний — так, але тут ми знаємо більше, так чи ні? Я звиняюсь, на минуточку. Ей, ви, лоботряси, не з того боку. Що ви робите?

Перескакує через колодку, біжить до колодязя, куди повезли двигуна міними. Сміються мулярі.

- Чудило.
- Як по книжці вигитує.
- Приїде Кодола — знов заведуться.

Попадька, заливаючи вапняком середину фундаменту, незлобно сміється теж—правда-бо Семизьонова, в фундамент не треба цементу—вапняком можна. Стайна топтана, глиняна, вік стоятиме й так, а цементу не вистачить і на свинарню, купити ніде. Їхній завбуд, ідучи до міста, наказав Попадьці заливати цементом. Хоч і висловив Попадька думку, що можна вапняком, та довести не зміг, не насмілювався. Кодола—член ради, обмірковали там краще, а він, Попадька, встриватиме з гречаним носом. Семизьон узнав і розпалився.

— Ми—специ, знаємо, що робимо. Так, чи ні?

Розпорядився заливати вапняком. Майстрі чекають сутички між Семизьоном та Кодолою, що сьогодні має приїхати.

Скільки тих будинків перебудували Семизьон і Попадька. Багато з них похилились, ще більше—поросли мохом і вкрились пилом, чимало стоїть мідних, не зачеплених давністю, цегляних, щонайкращих витворів працюючих-вмілих, розбухлих у щиколотках рук. Колись то Семизьон із Попадькою підрадилися поставити попові хату, комору і відремонтувати церкву. Мусіли й землю продати, поки виконали підряд,—відтоді знають лише фах свій. Не доводилось ніколи з таким завзяттям будувати, як тепер оце. То все для когось, а це — для себе, для спільного. Найкращі свої вміння, досвід прикладають до цього нового — свого. Як би й дешевше, як би й найкраще.

— Хлопці — змагання! — надумав Онопрій Іванович. — Для себе стареємось? До першого серпня закінчить — і баста.

Вивісили на арці: «Соцбуд закінчимо до серпня».

Сутичка, що має відбутися, радує. Радує, власне, що Семизьон переможе, а Кодола налетиться кров'ю від злості та сорому й, кінцем-кінцем, змушений буде помириться із тим, що вони зробили проти його волі. Деяких словах сочиться ненависть. Говорять про Кодолу злостиво.

— Це вам улетить, Онопрію Івановичу, — пробують дроздитись із Семизьоном біля колодязя. Шукуватий рижий штукар турботливо робить якісь трикутні очі й удає Кодолину мову, вихаючи руками:

— Тут я варисту ліч поставлю, а тут я виалю цементом, там я воздлану-стайню, а зроблю «на ять». А тут такого нароблю... я...

Очевидно рижий дуже схожий зараз на Кодолу в чімсь таким, що давно вже всім відоме. Від сміху шкварчать майстрі. Семизьона ж сама згодна про Кодолу дратує.

— Тягни паса! Тягни паса! Тягни паса! — Тупає, лютує, та Семизьонова лють не страшна. Прислужливо підскакує молодик, подає паса, пасмо розп'ятого чуба падає чорною тушню на вдавано-масковану лукавість анця.

— Мені — пружина. Нога там, друга там, не стій, не стій.

Лайка Семизьодода лише бавить. Він це бачить і сам, бо коли б його прищипки кому дошкуляли, в ту ж мить перестав би пирскати й гарячку-

вати, — зроду не може ні з ким у спору бути. Не доподобило що — нервуватися, кричить, пересипав одночасно мову словами:

— Я звиняюсь, не затрагуваю лічності.

Пробаченням починає і закінчує ним, хоч і вилає разом «за моє погтєнів», що ніяк на нього однак і сердиться.

Хай хто закиється:

— Що ж це ви, Онопрію Івановичу...

Семизьон наскочить:

— Я звиняюсь. Я звиняюсь. — Ошаліло настулає, б'є себе в груди.

Я — звиняюсь...

І тихше:

— Може я сказав неподобне — ціло, мир. Не затрагуваю лічності.

У гурті сміються, ображений теж. А Семизьон подався, напоровся на другого.

— Дурного батька син. Хто вчиз тебе такі тонкі замки вирубувати на липі?

Хоч і «кип'ячона» кров у Онопрія Івановича, проте зацілав знає кого. Понурого Кіндрата Гайдабуру обминає. Кіндрат-бо сам себе раз у рік любить, та й то не дуже.

Від Семизьонових покриків шамутаються живавіше, робота посувається швидше. Запахав двигунець. Над димариком заскакали, непомітні майже, кілця диму. Чкурнув за шківом пас, затанцював у колодязі швиндель.

— Пригвинти цівку. Одтягни далі. — Сплющена шланга тягнеться від колодязя далеко в бік. Вода не йде. Семизьон прислухається до стукоту швинделя, набудючено щось вимірковує.

— Зупини там.

Суворо докірливий погляд його падає на парубка.

— Ех ти! Гвинтило б тебе!..

По раштованні лізуть обидва в колодязь. Чути — Семизьон у глибини тем навчає, як треба пригвинчувати, щоб отвір шланги пристав міцно до щрубів.

— Пускай.

Шпарко захитався лікоть швинделя. Пробіг шлангою живчик. Умить надувшись, шланга випростується, з піднятої цівки далеко вдарає струмінь. Такого майстра, як Онопрій Іванович, не найдеш близько.

Вагон налитий лоюватою духотою. Крізь відчинені вікна гарячими стьошками ледь проривається й никне свіже повітря. Причиняє кондуктор двері, не випускає на тендер нікого. Стрункий чоловік у чорному брилі й у поистойному, як на селянина, костюмі змушений вернутися знову до свого місця. Його стомлене вимушена бездіяльність. Перестрибує прудко очима уадсаж ряду стомаєних пасажирів попід віконням, на лавах, по тих кутках, де сперечаються. Витягши обличчя, втикає довгого закручено-тупого носа до гурту. Робить це майже несвідомо, керований одним бажанням десь встранути, щоб вивести з себе застоюну зайву енергію. Лишатися бездіяль-

ивм, хоч би хвилинку, не може. З нетерпеливими приплямкує губами, викривляючи жадобу встряти в суперечку й собі.

Оглядна, по-містечковому вдягнена жінка—у центрі уваги.

— У нас повиходили геть чисто всі. В колективі позоставалися самі ідейні. А зразу були всі повступали. Коли роздивимось, еге! В колективі заробимо два білих, а третій, як сніг. Прочитали Сталіна, що добровільно, й повиходили. Нема дурних.—З нею сперечається обурливо парубок-робітник: розпитує, іронізуючи, юнак із портфелем.

— Та так і не прорвали буряків?

— Ні, далєбі, ні. Стоять, стікають, ніхто не хоче на роботу йти. А по-масівали, ма-тінко! Та в пирії, бо сіяли, аби посіяти, не дивилися де.

Підтакує, покивує напроти лисий дядько. Під лавкою засокоріла в шорсині курка, молодниця нагинається, випнувши дебелу спину.

— От. Жінщина, а розумна, усім доказала,—обзивається з кутка примазано-охайний дідок із ковзінкою.

— Що доказала? Кому?—пирхає парубок-робітник.—Вам доказала? Спекулянтка якась.

Молодиця сквапно випростується, розгасле від напруги лице буряковіє.

— Кристянка я, а мій муж безробітний, і маю право я курицю продати чи купити.

— З тебе, тьотю, видно добрий зух.

— И-их! Сам ти зух!

Вагон трясеться від сміху. Заюшені потом, розчавлені сміхом обличчя повертаються до «тьоті». Чоловікові, що нагоди чекав устряти в розмову, від гніву очі стають трикутні. Втикає на жінку.

— Знаємо, що це за птиця. Ми таких із зборів у шию гонимо. Чуте, що каже? Сталіна читала! А й не вчитала, що Сталін пише: один вихід у колективізації. Ця жінщина, я вам кажу, агітатор куркульський, шкідник. Заговчи ти, каналья—тупає на жінку.—Повиходили, каже, з колгоспу. Отакі й повиходили, а дурні за ними. У нас, у Залужанах, може чула—на ять.

Вагон стихає.

— Чого ж ти ругаєся? Слобода висказуватися, кажи

— Не слободи тобі, а трясці. Ачте, гладка яка! Знаємо таких.

Захидають запитаннями:

— Ви з Залужан?

— А скажіть, у вас артіль, чи коммуна?

— Хто головою?

Гаряче агітуючи, чоловік розповідає:

— У нас артіль. До восьмисот дворів. Хазяйство воздвигнули гігантське. Буряків—18 процентів площі. І вже прорвали. А зразу, правда, бо-амся, казали—буде неправка. Маємо 400 коней, 75 корів, хоч кожний може й сам собі мати яку товаряку, ніхто йому не пеняє. Будемо двір. І жінки наші на роботу охоче йдуть, бо в кожній філії дитині зола.

І як вам кажу, громадяни, нада дружно всім іти в колгосп, як каже Ста-
лін, ні в чому не сумнівайтесь. Жінчина ця—шкідник, родичі її, мабуть,
вислани, а вона точить... Усім нада в колективи, дружно живім.

— Два робітники—залізничники, замаслені в мазуті, переморгуються.

— Га? Братан, як розійшовся.

Чоловік у брилі захапався, під пахву підіткнув вузлика.

Закладали буфери, потяг спиняється.

— До свіданія!—піднімає бриля й уклоняється від дверей пасажир-
рам.—Не слухайте, громадяни, нікого, не сумнівайтесь, працюйте в кол-
госпі дружно, я вам кажу. До свіданія.

Йому радо кидають доброзичливе:

— Щасливо.

— На все добре.

— Колись побачимось.

Чоловік у брилі сходить на перон, обминає вагони й виходить на поле.

Від почуття виконаного обов'язку він задоволений. Шкідливий агітації
дав одкоша. Сажновими кроками міряє стежку. Озиме—в зріст. Огортає
його глибока хліборобова радість. Зовсім не чує втоми, не взамітку, що
ніч не спав на пересадці. На шляху чекає підвода,—за ним вислали коні.
Хвилини за кілька дорога, лани—мчать назад. Роз'їзні коні артільські легко
несуть шарабан.

Розпитавши візницю про новини в селі, чоловік у брилі починає під-
сумовувати з чим він приїде додому. Дозвіл дістав на два вагони дошок,
на двадцять пудів цвяхів. Випадково підхопив у колгоспсекції нарядку на
15 племінних поросят. Ніхто б так не впорався, як він. Це не проста
робота — із сокирою став і теши. Сам визнає, що ділова він людина. Ри-
балка навіть, голова артілі, не справився б краще за нього,—ні, ні. Задо-
волено уявив, як розповідатиме про зустріч у вагоні, як вихваляв перед
людьми свою артіль.

Минуло сім років, як він повернувся з Червоної армії й узявся гаряче
до господарства. Розумний, енергійний, зміцнів двір, став у ряду середня-
ків. Натрапив раз на книжку, в якій оповідалося про діловитих американ-
ців. На малюнкові — гордовиті з незалежним виглядом янки, в чорних бри-
лях, рука одна фертом, друга з кишені. Книжка сподобалась, янкі—теж,
навіть одяга їхня, тому й завів собі бриля такого, міський костюм, і схо-
лий став на янкі сам. Стати захотів неодмінно діловитим американцем, куль-
турним господарем, фермером. Та господарство в нього невелике було,
розмахнувся іде. Як завозив молотарку до себе, накликав людей завжди
більше, ніж треба. В той день під рукою десяток-півтора людей маючи,
намагався виявити повнотою себе, як господаря. В розпанаханий брудний
сорочці підлітав, вихвачував вила в одного:

— На так треба. Ось як треба. Гарненько мені, чепурненько.

Другому:

— Е-е це мені не наравиться. По-хазайському треба, отак.

Третій огризався.

— Та що це! Я вперше коло машини? Ніж не втудиш вам.

— Раз у мене робите, робіть, як я хочу, а не сяк-так.

Глузували:

— Хазяйства того обережок, а клопоту гарба...

Наставали хлібзаготівлі. Довго не вірив, що з нього звичайний, некультурний господар. Товарового хліба мав небагато. До колгоспу піти ще раніш не додумався, з мідніших господарів ніхто й не пускався на це. В колгоспі, здавалось, волі не матиме, та вихід був тільки в колгоспі, — з страхом пішов до гурту. Від середняків обрали до ради й його — настановили на завбуда. І не помилилися. Про це знає, може, найкраще сам завбуда, почувавши себе чудово в своїй ролі.

Попереду в долині широкою, зелено-сизою биндою стеляться Злаужани. Збоку, посеред бинди, рясний стоїть ряд липових стійок — поставлене навколо стайні рештовання.

— Незабаром будемо топтати стіни, — міркує «янкі».

**
*

Семизьон пирскає, гарячує. Хто не дурень — розумів: Онопрій Іванович хвилюється від того, що неприємну доведеться мати розмову з Кодолою. Кілька днів тому Семизьон наказав укривати свинарню старою бляхою. Дешевше обійдеться, — так міркував. Кодола ж хотів зробити «на ять».

— Інтерниту хватить, а не хватить — дістану, то вже моя печаль.

— Його печаль. Всім печаль, коли борги надавлять, — висловив незадоволення Онопрій Іванович. Бляхарі, скорячись його наказові, полізли на покрівлю. Зачувши вискизне галасування бляхи під дружніми молотками, звідкілясь прибіг Кодола. Обличчя вкрилось червоними латками, будім утокмачив його хто в короб із суриком.

— Злазьте.

Крайній бляхар на причілковому розі переберкицнув над бляхою з молотком у руці й ошелешено сів, мало не юркнувши вниз головою.

— Не смійте бляхою крить. Хто вам дозволив? Не тичте носа не в свою діло.

Бляхарі позлазили. І хоч гнів Кодолі спрямований був на Семизьона, проте всіма опанувало неясне, глухе незадоволення, без виразної на те причини.

Вимірюють і складають двері Семизьонові підручні, — в літах уже, з сивизною дехто. Давно поставали сами майстрами, але шану зберегли до Семизьона, як учні. Найкрикливішого, найнепоказнішого шанують Семизьона, слухають, він бо їм дав ремество до рук. Ще й раніше, до вступу в колгосп, гуртом брали підряди. Семизьон між своїми підручними, як у сім'ї. Сумирно-делікатний Кукуйвас із синьооким пухляком Рибидайком розпильюють дубові товсті одвірки; Совгіря підсмикує щохвилі, жодись надрубаними давно пальцями, штани, що низько ледве тримаються на худому, як дошка, таку, — перше бком виглажує в одвірках заруби.

— Роби, роби, а на штани, чи чуєш, і не заробиш. Не заробиш, чи чуєш,— бурчить Рибндайко, по-кравецькому закидаючи на шию стьожку метра.— Чи чуєш... Не заробиш. І чебіт ні. А в радгоспі заробили б. І матерію дають, і шкіру дають там...

Куксами руки трусить діряву халашу Совгиря.

— А більше нема, одні це.

Працюють, похекують. Розпилюють півдесятка одвірків, складають троє дверей, аж тоді впрілий Кукуйвас вирівнюється,—і все ж нерівний, під праці тулуб увігнутий, як стевбур деревини. Прискалює око до Рибндайка, скоса міряють купу одвірків, що виготовував Совгиря. Змагатися спочатку відмовивсь, а тепер нажимає, що за ним і не вженуться.

— Буде й матерія, і шкіра буде. Все буде, як робитимем совісно.— Кукуйвас мовчить. Між репліками інтервали по півгодини. Ритми їхніх розмов порушує Онопрій Іванович. Він теж висаджує двометрові одвірки на покладені на кілки дошки. Плює в розгещані, від тертя блискучі долоні, посилає шпунта вздовж. Із грудей тихенький посвист, шелеслива стрічка—з під шпунта.

Похекують груди, постукують сокири, сопуть пилки. Під'їжджають підводи, скрипучи під вагою.

Біля арки зупиняється тарабан.

— От і Кодола прийшов.

Чоловік у брилі зіскакує додолу. Неуважно вітаючись, пробігає двором, немов собака-люхачка, винює, що зроблено без нього, чого не дороблено. Оббігає двір тричі. Господарське око його задоволене. До грубезної завертає споруди, яку вкривають майстри квадратами плиток сиво-голубого інтер'єту. Здала кутики квадратів—ніби вузлики великого ятіру, що ним узялися напнути будівлі зверху.

— От так свинаря! Ех, і збудую ж...

Таких великих будівель, добре так опоряджених ще не будував ніхто в селі. Рипіння дерева, стукіт сокир, шумливе ссіння пилок, гамір, що здіймають майстри—все це вияв праці багатьох людей, якими керує Кодола. Мимохіть натикається на безладну купу старої бляхи.

— Це хто тут? Підберіть та складіть гарненько, чепурненько, як дома в себе. Це ж не по-хазайському.

Зміряв Кодолу вбивчо-хмурым поглядом Кіндрат Гайдабура й піддав дрюком дуба, з трьома чоловіками пересовуючи його пильщиком на підвищення. Від натуги Кіндратові надувається потужно під шкірою жила, мов дріт. Кодола корить, уходячи в смак, пеленає слова, немов цукерки в папір, у сердечний і м'який голос.

— Так же не можна, товариші, по-хазайському треба. Це—наше, своє. Хтось недоробив, хтось покинув, а від цього—безпорядок. Куди таке діло?

Гайдабурі здається—Кодола корить тому лише, що подобається корити, прибирати до рук.

— Легше, легше, Кіндрате,—гукають йому.—Дуб—не тріска, жилау спортиш!

Кіндрат бовкає лайкою.

Всередині, вздовж усієї свинарні, по боках розбитої на «камери», стінають вигладжені в цементовій долівці два рівчачки, кінцями виходять по другій боці свинарні в цементовану яму для змивок. Кодола осміхається.

— Неодмінно загадаю,—думає—на дверях почесити табличку: «Кодола входить в свинарню, витирає ноги».

— Треба б ще виводи поробити,—нагадує—щоб воздух витягало.

— Виводи? Зробимо,—підстрибує Семизьон.—Зробимо. Раз кажете зробимо. Хлопці, ану виводи робім!

— Та ні, не зараз, кінчайте двері робить.

— Кінчать? Ну, раз кажете, то будемо кінчать. Кінчаймо, хлопці.

Кодола стає незручно. Після сутчики тої Семизьон наче боїться. Не туди то, що глузує Онопрій Іванович, удаючи готовність робити все, на це п'ятічко завбув. Чимхають біля дверей Рибидайко й Совгіря.

Кодола звертає увагу ще декого на дрібниці недогляду й зникає з садиби.

Через півгодини Кодола вертає в супроводі голови артілі й райтехніка. Райтехніка веде до свинарні, голова відстає, поговорити хоче з Попадською. Загорілий і запилений, ледве волочить стомлені ноги. Робітник з Дніпропетровського. Що його погнало з заводу на тяжку цю працю?—дивується дехто з артільців. Знав там лише роботу свою, а тут клопоту—голова не виносить. За ним вервечка завжди людей.

— А я з буряків. Сьогодні повірку розпочинаєм. А в вас? Іде робота?

— На всіх парах.

— Аж дим курить.

— Виконаєте?—кива на арку.

— До серпня! Матеріал тільки давайте.

— Привіз Кодола наряд, підводу висилаємо. А в тебе, мудрагелю, як діло?

— Нарікає народ, мануфактури мало. В радгоспі, кажуть, постачають краще.

Попадська лише почав.

— Побезпокойтеся, Рибалко, підшов нема.

— Одежа облітає, камінь бо...

— Нащот обуви. Босому ніяк не можна.

— Бабам не вірте. В мові вбрання років на три хватить, а привезуть краму то всі ганчірки купила б—аж занедужа, дохтора привожу, делікатна така.

Гурт гогоче басами.

— А нам с'як-так, аби зад не гуляв.

Кортить поговорити з Рибалкою кожному, вінком волочуться за ним і далі.

— А, Онопрій Іванович, крикни ти неспокійний. Твої бригадники не кидають?

— Зв'язавсь. Покине — хай іде під три чорти. Нам такий не до діла.

Пухляк Рибидайко білими латками вицвілої спини повертається до гурту, — він нахвалявся покинути роботу.

Кукуйвас упевнено:

— А тут я варисту під поставлю для свиней, сюди пуду прохід, обгороджу тинкам. Поселю тут свинаря, вітряк немов (руками вихає Кодола перед райтехніком). Я все зроблю «на ять». Я тут такого нароблю — байдцать від енергії й захоплення очі.

— Як він у вас? — пита Рибалка.

— Хазяїнує, — двозначно підморгуєть майстрі. Ідко сміються.

Семизьон виприсає зненацька з гурту. До фундаменту, що кладуть мулярі, наближається Кодола з техніком.

— Випняком скріпляєте чи цементом? Стайня топтана буде?

— Вапняком? — стовпів Кодола. Вмить невидна рука фарбує йому обличчя, вуха, потилицю. Замалим не спалахує кривавим коп'ячком полум'я чорний сукняний бриль. Очі люто квацяють кров'ю безборонно-спокійного, замазюреного в вапняк Попадьку.

— Нічого, стоятиме, — каже технік. Відходить, шукаючи Рибалку. Супроводжувані гуртом, виходять переходом на шлях.

— Хто посмів? — шипить тихо Кодола.

— Я...

— Ви?

— Я...

Від нервової люті дрижить Семизьон. Дрижить, як мотор.

— Я звиняюсь — я...

Слова Кодолі — у вузол, розв'язати не сила.

— Ви... ви... ви, як курка з яйцем. Не зна де знестися і біга... Тільки дезорганізуєте. Ваше місце маленьке: робіть, що загадано. Не тичте носа не в своє діло, я сам знаю, що робити треба. Сказано вам пилять — пиляйте, сказано двері робіть — робіть, загадаю дверима рипать — рипайте, не сумлівайтесь, я вже знаю нащо загадаю. А не чутьлі кожний метикуватиме. Все добре, що я кажу.

Майстрі покидали роботу. Чекають від Семизьона бурі, а він — навпаки. Вражений торопіє, лють утихає. Робиться незвичайно холодно спокійний, жадібно вищує поглядом з Кодолиного лиця щось дивовижно цікаве, щойно підмічене, щойно з'ясоване.

— Годі втручатись мені, осточортіло! Щоб такого більше не траплялося, — обурено гремить Кодола й, щоб на цьому покінчити, поквапно віддаляється.

Семизьонові язичко вгинаються плечі. Простус до підручних, мовчки стає до роботи. Із грудей тихенький посвист, з-під шпунта шелеслива стрічка.

— Наставовили середняка, не було наче біднішого, — обурується дехто.

— Та це тобі справжній куркуль, — дає оцінку Кодолі Гайдабура Киндрат. Піднімає поділ брудної сорочки й торкає пропотілі палатюрочки записної книжечки.

— Тут у мене все записано. Все. Прийде час, почекайте...

В Онопрія Івановича порядок і розподіл праці в сім'ї найточніший. Праходить додому зарані. Стомлений сідає за стіл і, не зводячи голови, піднісєть пальця.

— Діти — ціхо.

Діти — мишва. Тяжка наступає тиша. Ледве чути шкряботіння аш по кутках.

Ще не дійшовши хоч будь-якого демократизму у власній сім'ї, тяжко журиться Онопрій Іванович взаємостосунками в колективі. Цебто ж як? Хазяїн — Кодола, а вони всі — наймити? Що скаже, те й роби, хоп загада й дверима рипать? В їх же колгосп. Усім клопіт однаковий. Чи то все порох, у що повірив раніше? Не дійшло б до того, що сталося, коли б не так. Марно, виходить, уболівав, клопотав голову, радів дурний на тому будівництві. Все це не про Семизьсна, не про Попадьку, не про майстрів. Так і є. Про Кодолу це все, йому пошана, це він буде, а вони — майстри лише під його орудою.

За ніч Семизьсон у цьому остаточно переконується. Доходить висновку, що не в Кодолі, власне, справа. Не Кодола, то буде інший.

Другого дня на роботу не йде. За його прикладом — Рибидайко, Совгіря й усі, хто нарікав на недостачу мануфактури. На будівництві настрій занепадає.

Семизьсон ухвалює не дарувати свого нікому. Заходить до управи колгоспу, розсідається в кріслі й рішуче заявляє:

— Давайте мені мої гроші.

— А що таке, Онопрію Івановичу? Недавно ж давали аванс...

— Що мені аванси? — пхкає. — Давайте мені мої гроші.

— Ми можемо дати карбованців 20 іще, коли така потреба, — здивований мовить заступник.

Семизьсон не озивається. Йому виписують 20 крб., кладуть перед ним на столі.

— Оце й тільки?..

— Онопрію Івановичу, тимчасом.

— Оце й тільки?..

— Оце-го?..

— Та й годі??...

Маленький, зіпсувався, мало сам собі з очей не вилізе. Скакає, чиркає ногами, лементуючи:

— Я — великий спец. Я — спец великий! Радянська влада спеців шанує, з Америки виписує, скажені їм гроші платить — а ви мені що? 20 крб.? Мені дайте мої гроші, по мені.

— Онопрію Івановичу, я вас не впізнаю.

— Не треба мене впізнавати! Мені сказано зробити — зробив, за роботу треба заплатити — заплатити, і ми в рошоті.

Збігаються на крик, хто поблизу. Підходить і голова — Рибалка. Семизьонова поведінка приголомшує й його. Від глибокого розчарування й образи Рибалка не хоче говорити з таким «спецом». Зрозумій цього дрібного буржуа—дядька. Вчора колективець, активіст—не треба кращого, а сьогодні не хоче вважати ні на що — давай йому гроші.

— Я всьодню, що інженер у вас,—кричить Семизьон,—значить і гроші мені інженерські давайте. Моєю роботою скрізь нуждаються, мене всі села знають, мені 100 крб. у місяць дайте. Не дасте — робить не буду.

— Нема в нас таких грошей.

— Нема? Я звиняюсь...

Чітко окручується й хрюпа дверима.

— От тобі й Онопрій Іванович...

— От тобі й Семизьон...

На столі лишається 20 крб. Такі гроші йому непотрібні, йому подавав сотнями, він — спец, «інженер».

— Шкурник, — робить Рибалка висновок.

Незабаром викривається причина події далеко глибша.

Відбуваються куткові збори. На подвір'я хати-читальні нахилився при смерк. В глухому гомоні Рибалка вгадує підтримуваний кимсь ворожий опір. Запитання подаються недоречні, несправедливо-гострі, в'їдливі. Справа розв'язується просто: збиратимуть хліб одноосібно чи колективно ті, хто до колгоспу навесні вступив і сів озимину сам? Погоджується більшість збирати колективно.

— Раз артіль, то артіль, нічого двоячитися.

Але група в кутку глухо гуде. Спереду на шпориші підскакує на лікті томінкий чоловік.

— А яка в цій році хлібозаготівля буде?

— А що тому, хто законтрактоване продав?

— А який мені податок припадає?

— А що, як у мене жінка хвора й на роботу не ходить?

— А що, як оце я з колгоспу вийду?

— Та годі, Хведоре, ще я питаю.

— Що там питать? Записуйте.

— Нічого гаятись.

— Пишіть мене.

— Пишіть усіх.

— Хто каже — всіх? Я підожду! — визиряється балакун.

На зборах дехто з майстрів. Кіндрат Гайдабура аж у темному закуті.

Хоче гукнути:

— В цій році сами зберемо.

Про себе ж думає:

— Ще сам зберу, нізачо не запишусь.

І в колгосп не пішов би, та боявся поза колгоспом лишитись сам. Настрій, бачить, збирати гуртом озиме. Рік урожайний. В Кіндрата самої пшениці пудів на сто буде. Ринають поквалію думки, зупинитися ні на чім. Що робити, щоб не лишитись самому збирати озимину одноосібно? Ага. Забубонів глухо, із жовцю про Кодолу, про випадок на будівництві. Обволікає хмурими висновками майбутнє колгоспу. За пояска штанів витягає спітнілі палатурочки, розриває, водить попід носами, розбубонює глуху підозру. Близькі сусіди його розлючено починають вигукувати.

— Чого Семизьон на роботу не виходить?

— Пояснить.

— Ответа требуем.

Викрик мобілізує увагу.

Стримує Рибалка досаду. Розповідає, як вимагав Семизьон «спеціальних» грошей.

— Не хоче—не просимо. Шкурники нам не потрібні. Що єсть, те даємо, а вимагати чого немає — шкурництво.

Після спростовання Гайдабура ні в сих, ні в тих. У брехуни пошитись не хочеться. Спльовує криво:

— Бреше.

Попадька бачить Гайдабурине під'южування, не може знести, як Рибалка ображає Семизьона, називаючи шкурником. Варто було б устати й спростувати стосунки між Кодолою, Гайдабурою та Семизьоном, але цього він не робить. Не може ж він сказати гостро правду ввічі.

— Не такий Семизьон чоловік,—знову з закутка.

— Ми його знаємо!

І зовсім не до речі:

— То це ми знову наймитами будемо?

Хто надумав—підходить, записується збирати колективно. Хто вагається, йорза й кричить. Хто хитрує, вимудровуючи чи не спробувать останню висмоктати користь від одноосібного господарювання—просить почекати, він ще подумає.

Гомінкий чоловік, що лежить попереду, хвилюється; вигуки з закутка, біля столу записуються... Йорзає, обороняється невість від кого.

— В мене півдесятини пшениці, такої ще не родило, а я запишу?

— То не пиши.

— Хто ж неволить?

Очевидно це найгірше дошкуляє, що ніхто не неволить, що доводиться вибирати самому. Рибалка зустрічається з його тупими, торопленими очима, що хвилюку тому розумні були й розбитні. Наприкінці підходить до столу й Кіндрат, понурий і злющий.

— Пиши Гайдабуро, Кіндрата...

...По дорозі до управи колгоспу Рибалку нагонить Кукуйвас. Рибалка знає його по тому, що завжди він розпитував про життя робітників та жалівся як то трудно селянина переломити на колективця.

— Я хочу вам сказати... Семизьона ви оскорбили.

Кукуйвасові трудно вдається передати свою думку.

— Не його вина, що гарячий...

— Оскорбив? А що таке?

Рибалка й сам підозріває смутно, що не все знав про Семизьона.

— Я не хочу осуджувати, але... Кодола не той, не...

— Не годиться?

— Ні, він дуже годиться. Хазяїн свитий, такого треба.

— То що ж таке? Не розумію.

— Він там у нас... наче хазяїн.

— То й добре.

— А хлопцям не наравиться.

— Чим не наравиться?

— От я вам цього не зумію сказати, — потіс, витирає Кукуйвас лоба.

Мені він нічого, а хлопцям от...

— Хм...

— От я вам скажу, примерно. Ми там на будівництві, як діти. Радіємо... Дворище, економія. Не чиясь, а наше. Вкладаємо душу в роботу. Ви сміятися будете, як я скажу... — й сам же закихкотів, у жменю ловлячи рота.

— А Кодолі здається — то він робить. Ну, й заводимось... Каже Семизьонові, щоб носа не тикав не в своє діло.

Про останній інцидент, що трапився з Кодолою та Семизьоном, розповідає докладніше. Починає Рибалка розуміти.

Так не наравиться?

— Мені то що? А от хлопцям...

У невеличкій, обвішаній портретами проводирів, чепурній кімнаті привид секретар партосередку й Рибалка беруть Кодолу в шори.

— Ти що ж, парень, допустився до такого? Одбив Семизьона од роботи, майстрів розігнав.

— Вони сами не виходять.

— Ха! От!.. Як же сами? Заявляють. Хазяїн, а не завбуд. А ми, кажуть, теж хочемо хазяями бути в колгоспі. Що ж? Іди, ліквідуй конфлікт. А ні — доведеться...

І це «доведеться» таке ясне й зрозуміле Кодолі: його знімуть з роботи.

Розчиняються двері. Темний коридорчик перерізує світле пасмо, освітлює Кодоліне зблідле обличчя. Буцім майнули, сховали все окриси Кодоліного бріль. Зі східців, у воду мов, плигає в ніч.

Рибалка міркує, перевіряє вірність учинку. Його вражає невидний спочатку зв'язок між «будуванням» на зборах та інцидентом на будівництві.

Секретар партосередку — молодий хлопець, гарячий. Вибухає клубком тигаркового диму.

— Замініть треба Кодолу.

— А ким замінити?

— Хай гірший, аби інший. Не можна ж залишати його.

— Називай — ким замінити?

Секретар називає півдесятка імен, але сходяться обидва на тому, що випробувати їх спершу треба на легшій роботі.

Палять махру, зосереджено думають.

Років півтора тому Рибалка приїхав до Залужан з комісією чистки партосередку. Молоді залужанські партійці вподобали його. Написали тішніше листа: «Приїжджай керувати колгоспом. Селянини про тебе питають. Як би нам отакий голова, кажуть, як приїжджав чистити партію. Той би не схибив». Партія послала Рибалку в числі 25 тисяч. Відповідає тепер за роботу перед колгоспом і перед товаришами — дніпропетровцями. Кожний факт, кожна дрібниця сумлінно змушує обмірковувати.

— Так знімемо Кодолу?

— Чекай. Завтра скличу нараду, поговоримо з майстрами. Наряду треба, як і в нас там на заводі.

І обоє здалось, що знайшли вихід. Ясно ж: треба нараду, як і в них там на заводі.

Стаючи серед вулиці, пробує Кодола усвідомити своє становище. Відчуває насамперед біль у голові, що пашисть від жару. Що має робити? Від Рибалки наказ ліквідувати конфлікт. Не лише з Семизьоном, з усіма майстрами. А ні — його, Кодолу, знімуть з роботи. Сором випікає щокі.

— Це Семизьом — це Семизьом підстроїв. Підле цвірінькало.

Щось треба робити, не гаючи часу. Семизьом повинен вийти завтра на роботу. Піти до Попадьки, може той чим допоссбить. Не вирішивши остаточно, прямує до Попадьки.

Може було б відмовитись від завідування будівництвом, позбутися клопоту. Та цього Кодола не може зробити нізащо. Ця робота йому дорога, сам не передасть її нікому. Що ж він тоді робитиме? При чім залишиться? За всяку ціну — нізащо. — Не випускати з рук. Уявити тільки, як це йому доведеться знати лише одну якусь роботу, от як Попадька. Кодола за фактом — пильщик. Але виконувати лише одну роботу, день при дні пилити дошки — зійк не може. Він не був би такий розважливий, розумний, як Попадька при своїй роботі. Отупів би, не був би діяльним якні, був просто Кодола — пильщик. Відмовитися від завідування, від кращої своєї частини — це вбити в собі організатора, вміння керувати великим господарством. Це — жах.

І чого він їде до Попадьки? Чим той порадить? Зразу треба до Семизьона. Думає й вирішує, ще скоріше біжить назад.

... Теміль, тини. У Семизьона ворота на заціпці, підперті ще й з двою кілком. Дістати заціпку — не дістане. Човгає коліньми по тину. Під рукою тріскає дошка. Кодола гукає в двір. Під ноги кидається собака, хрипить, валує на все село.

— Пішаа! Пішаа!..

Не обходиться тихо, зариває собака дуже.

— А хто такий? — озивається Семизьон з повітки. Встає з постелі й виходить у двір.

— Це я, Онопрію Йвановичу... до вас... Та пішла. Хазяїн зліпий, як той казав, та й то... — пробує жартувати Кодола.

Семизьон нагонить пса, суворо залитує:

— Чого вам треба?

Вже знає, що Рибалка взивав його шкурником. Кодолу лихий, суворий тон Семизьона збиває. Поспішає скоріше вяснити:

— Я до вас... Я вас прошю... Я обратився непідходящо. Прошу прощення. Діло таке... Нове діло, по-новому треба, а коли не виходить—серця не майте. Більше того не буде, я винний. Виходьте завтра на роботу і ніяких гвоздей.

Семизьон мовчить. Семизьон зворушений. Заспішив і собі невпопад.

— Так, так. Я звиняюсь. У роботі—там душа моя, бо ця робота—за всі роботи робота. На віку вперше на себе робимо так. А мене й усіх злить, коли чуємо од вас: я стайню поставив, я колодязя викопав, я опорядив... Я, та все я. Звиняюсь, а де ж ми були в чорта?—тирмосить за груди себе.— Де ми були, питаю. І ми хочемо, щоб воно наше було. Так, хочемо, я звиняюсь.

Кодола хвата й себе за груди.

— Так. І я звиняюсь.

Пригадує, що йому казав Рибалка.

— В мені ще хазяїн сидить, індивідуал. Я, та я вбію в собі хазяїна, повірте. Семизьон продовжує:

— Раз артіль, то хай артіль. Хай ми будемо всі хазяї. Не я стайню поставив, а ми поставили, не я опорядив, а ми опорядили. Тоді мені не буде отуто-го-о пекти.

— Онопрію Йвановичу. Ми переробляємо хазяїство. Переламувать нам і себе треба. Я оплошав, признаюсь.

— Я звиняю...

— Ні, я звиняюсь.

— Не перебивайте...

— Онопрію Йвановичу.

— Отже ж я кажу, коли чую таке—мені отуто-го-о пече...

— Онопрію Йвановичу...

— Бо я люблю пр-равду!

— Онопрію Йвановичу...

— Не затрагувая лічності, ми всі хазяї. І неоднаково мені: рипать дверима, чи діло робить.

Довго тирмосять за груди себе, «звиняються», докоряють, обіцяють, розверезують біль свій. Взаємно тиснуть, кінєць-кінцем, трусять міцно шкарубкі руки.

— Виходьте на роботу, не думайте лихого.

Скидає бриля, просить розчулений Кодола. Семизьон насідає Рябка під повіткою, тримає за вуха, щоб не погнався, й само розчулено:

— Прийду. Обідаю. Я радий.

Кодолі вдається відціпнути заціпку й вимкнутися в ворота. Холоде, прочумується, поведінку свою одобрює. Підбадьорений успіхом, ухвалює одвідати й останніх майстрів, що одмовились од роботи. Від хати йде до хати, од майстра до майстра, перепрошує, просить виходити на будівництво. Хто дивується, хто глузує, випроважаючи. Обіцяють виходити.

Молочними зворушує віями світанок. Тоді приходить Кодола додому.

Сидить бриля, витирає широкі, перемережені червоною попругою, білі кря-
Не те, не те він робить. Власне, не треба було б до цього доходити. Стомлений такий, що не може далі думати. Падає на постіль, не роздяга-
ючись.

Бовтається рідина. Хлопці довгими дрючками, мов кухарі страву в ка-
занах, розколючують глину в ямах. На фундаменті по один бік і другий—об-
липові стійки обтираються дошки, на цоколі творячи жолоб. Із ям підносять
рідку поливу, ллють на солому. Десятки закасаних ніг розминають, розтоп-
тують, вгачують солому з глиною. Дошки підсувають вище, жолоб знову
порожній. Знов накидають соломи, а під ноги ллють гущу. Виростає стіна...

Кодола біга навколо стайні, переставляє людей, наряджає підводи по
глину,—увічливий з кожним, лагідний.

Гайдабура покинує. Топче спину, закасаючи штани вище колін. Воло-
сіння на ногах, як солома у топтаній глині. Бовкає зо зла:

— Обкарнали. Перепрошував ходив.

Глузливо морщитьється.

— Ридма-ридав перед Онопрієм, у руки цілував. Сказав йому Рибалка:
не зладить з майстрами—зніму з роботи.

Сказане Гайдабурою повторюють усі.

— Хо-го! Оце то так. Доправував.

Широкопикий Гриць Пунька складає губи варяницею й, крякаючи жа-
бою, одночасно гугняво, але досить виразно, вимовляє:

— Наш завбуд засми-ки-кикався.

Гострий, як ніж об ніж, точать робочі сміх. Це Пуньку лоскоче. Під-
хвачує щокую долонею й тонко, по-жіночому:

Ой, за селом, за селом соцбуд виростає,

там Колода хазяйнує, всіма заправляє.

Ой, чи так чи не так—усе не по ньому,

що втручатися до справ не дає нікому.

Кидає роботу біля свинарні й прибігає до стайні Онопрій Іванович.

— Ти, хлопче, Колодиного підметка не вартий, а такої пісні співаєш.

Чути лише вправде топтання. Зігнуті в плечах спини, опущені голови,
ноги вгачують, місять стіну. В гурті Кодолі довше бути не можна. Услід
йому згодом ідкі слівця.

— Не дай, боже, свині роги...

— Усіх переколола б.

Кодолі соромно стає за вчорашнє. Сам бо випросив собі посаду. На роботу вийшли, тепер глузують. І посмішечки такі будуть надалі. Усвідомлення цього змушує загострити думки. Розчахнується ніби надвое,—одна половина, поїдаючи сором, порядкує на будівництві, друга міркує напружено, шукає засобів привернути до себе втрачену до решти повагу товаришів. Попадька й Семизьон із гуртом, як зрослися, а в нього—розмичка. Кинувся шукати причину. Сумлінно, вперто, бажаючи розмичку ліквідувати.

Перекидається на шляху віз із високо накладеними старими куликами соломи, що йдуть на стіни. Віз тріщить, лягає боком. Кодола перебігає на шлях і, нічого не кажучи погоничеві, вказує кудось об'їхати дальший підводі, щоб не трапилось часом такого самого. Згодом чує за спиною:

— Втерли носа. Раніш би звесь день корив за це.

— Мене ненавидять,—сам собі признається Кодола.—У мені щось зайве є, чого немає ні в Семизьона, ні в Попадьки. Образливо й не віриться, що це саме так. Мимоволі згадує як «понаравилась» усім у вагоні його промова. То ж через те, що говорив він гаряче, бо колгосп йому дорогий. Навряд чи хто піклується долею колгоспу, як він. Отже, цього не бачать, ставляться до нього, як до найгіршого. Рибалка радить: убий у собі хазяїна, залиш — хазяїновитість.

Себе переламувати трудно, трудніше на очах у всіх, та гірше й соромно, коли тебе ламає хтось. А його ламають, із того, що йому боляче—радіють. Чимось би дошкулили всім за це, відплатити за глузування. Поглузувати б із цього самого Семизьона, Гайдабури та інших, хай би оглянулись на себе. Порядкуючи, приглядаючись до роботи, Кодола водночас перебирає вади своїх товаришів. От—Попадька. Не хоче задиратися. Коли щось бачить эле—промовчить, хоч би й на шкоду всій артілі. Семизьон вважає, що всі думки його й робота—вияв думок і волі всіх артільців, хоч би було й не так. Рибидайкові однаково де робити, у колгоспі чи де інде, йому аби вирвати більше. Гайдабура взагалі артіллю незадоволений. Одверто цього сказати не може, піджуче товаришів, дрібні недогляди в роботі роздмухує до розмірів злочину, за що треба б керівників карати. І як Гайдабурі не хочеться лишатися самому поза колгоспом, так не хочеться Кодолі мати в себе лише найбільшу ваду. Перебирає усіх артільців по черзі. Майже в усіх знаходить хиби, які можна виставити на очі всіх, з яких можна ідко поглузувати. Охоплює бурхлива радість.

— Ага. На нараді скажу все. Себе не пожалію і їм—самих їх покажу. А себе висмію в першу чергу. Дивиться, мов, на мене, який вирискавсь хазяїн. Чисто так: свиню з хліва виведи, в покої постав — і там ритиме.

Посміються, охолонуть і здивуються: он який він, а ми думали про нього так погано.

— А тепер, скажу, а тепер—подивиться на себе. Та всіх і переберу, та всіх і виверну—дивиться. Переламлюватися всім треба, не тільки мені. Реконструкція,—пригадає слово з газет.

Перемогу смакує зарані. І разом з тим—переймається раптовим сильним бажанням позбутися того зайвого в собі, що не дає йому зімкнутися

з артильцями. Спрямовує на це найпотужніший струмінь унутрішньої енергії, на яку був коли-будь здатний.

... Вечорів. Роботу закінчують. Перед відпочинком веселій настрій. Гайдабура злорадно мружиться, походжаючи, ляпає себе по брудних штанах пропотілими пальтурками. Зрідка декому розкриває, вичитує й знову ходить із виглядом, ніби в ті пальтурки давно вклав Кодолу й раду в цілому, і доля їхня—в його руках.

Приходить Рибалка. Не може домислити, що таке трапилось. З-під закату Кодола з Семизьоном виносять столика, розмовляють мирно. Присутні на будівництві усі майстри. Кукуйвас зустрічає Рибалку змовницько-таємниче. Білі, пухнасті вуса виморгують, ворущається,—кличе Рибалку в бік. Походжаючи навколо стайні, вводить Рибалку в події дня.

— Глузують усі, авторитету ніякого.

— А Семизьон?

— Заступається. Сміятись почали, а він як присне: ти, каже на Пуньку, підметка його не вартий.

Рибалка губиться в висновках. Стосунки на будівництві останніми днями химерно переплутались. Скликає нараду спершу для того, щоб означитись докладніше, стосунки на союбуди оздоровити.

— Ходім, сідайте, чого ж ми,—закликає Гайдабура, ніби останні всі соромляться.

— Хай живе завбуд Кодола!—крякаючи жабото, вимовляє одночасно Гриць Пунько:

Робочі не дуже звертають уваги на нього, розмовляють про стороннє, підходять, розсідаються на колодках. Кодола з Рибалкою—на ослоні побіля столика. Одразу ж визначається Кодоліне становище,—ніхто до нього не звертається, він самотній.

— Так будемо радитися?

— Будемо радитись,—сміються на відповідь Рибалці. І сміх той лише до Рибалки, в'яже Рибалку з майстрами. Рибалка й майстри—по один бік, по другий—самотній Кодола.

Розповідає Рибалка про завдання нарад. Як відбувалися, що розв'язували наради в них на заводі в Дніпропетровському. Виквацянні в глину робочі уважно слухають про той завод, звідкіля прийшов до них цей роботящий, розумний Рибалка, що покинув сім'ю дець, теплий куток, звичну роботу, й прибув до них допомогти налагодити життя в кологоспі.

— У нас багато неполадок, недогляду. Гуртом, кажуть, і батька легше бити.

Пропонує поговорити про хоби в роботі. Зразу мовчать. Про що говорити. Усе гаразд. Хіба от Кодола... Позирають на Гайдабуру. Той різко підводиться й простує до столу. Розкриває знайому книжечку й пригніблює тяжкою хмурістю. Щось лихе має статися, і непоправне. Декому б хотілося завернути Гайдабуру на своє місце. Гайдабура відкашлюється, починає вичитувати.

— Поперше. В цьому місяці мені не записано одного дня. Друге. Проробив я 10 днів, а одержав авансу тільки 6 карб. Третє. В крамниці моєї жінці не дали на спідницю, а Гавриловій Хіврі дали ще й хустку. Четверте, як у підмайстри в слюсарню, то взяли Оврама Купчика, а мого брата—ні. Хіба це по-правилу? Скажіть, по-правилу?

Щоб підсилити свої слова, хмуриться грізно, зрідка перечікує чи хто не перечитиме. Нарада розчаровується. Гайдабуря перечитує «злочини» далі.

— Буде вже, годі. Годі.

Він не розуміє. Вибухає регіт. Тряский і гучний регіт.

— Ти б туди записав і хто де висякався тобі на штани.

— В тюрюгу того за ці!

Регоче Рибалка, клекотить уся нарада. Підстаркуватий чоловік ссезає ногами на купі трісок.

— Гріхи всі, кажу вам, як диявол переписав.

— Які де не були—визбирав.

Гайдабуря сизіє. Випнувши в'язи, поривно тікає від столу. Ображено, люто обзивається із заднього ряду.

— Виходить, усе можна! Роби всяку безобразію, да?

Сміх негтововно клекоче в заляпаних глиною дранках. Не скоро потрібне знаходять русло. Сднак поважніють. Вносять чимало цінних порад. Які будівлі можна розібрати, перенести сюди, який де придбати матеріал. Старанно обминають у розмовах Кодолу. Навмисне уникання говорити про нього—принижує його у власних очах. Скоріше б вимкнулися з-під цієї навали звичливої зневаги, з усіма стати врівень. І зовсім уже не таким видається привабним неодмінно бути завбудом. І вже не підмиває глузувати з Семизьона чи Гайдабури, лише б викрити і їхні вади, а в першу чергу—свою. Одверто й суворо засудити при всіх. Дорогим неймовірно стає просте, товариське почуття, якого йому бракує від артильців.

— А про стосунки чого ви нічого не скажете?—пропонує Рибалка.

Дехто кихкає. Виступити почуває обов'язок Кукуйвас. Увесь час обороняючи Кодолу, його ж і винуватить. Виступає навіть—крихкий на словах, як глина—Попадька, закликає «не споритися», жити лагідно. Зустрічають весело Онопрія Івановича.

— Я звиняюсь, не затрагуваю лічності!

Зачиркає ногами, тирмосить за груди себе.

— Хазяї ми—всі, бо це все—наше. Робили колись на когось, а це на себе, робота ця дорога нам. І я повинен знати: дверима рипаю, чи діло важне роблю.

Не називаючи Кодолу, пробирає когось, невідомо кого, але всі знають, що це Кодолу. Майстри переморгуються, задоволено мружаться, пересміюються.

Рибалка обертається зрідка, пильно дивиться на похнюпленого поруч Кодолу. Оцінює його як людину, активіста, колективця.

— Семизьон криє Кодолу, а від глузування майстрів захищає. Отже...

Підводиться Кодола останній. Кладє бриля на стіл. Засмучено обводить за вечорілий двір. Він хоче говорити й не може. Не може. Осміяний Кодола ось буде говорити. Що скаже Кодола. Хвилювання його відчують. Нарада насторожується, змертво чекає. Дрижка хвиля Кодолі перебігає від ніг до голо. Йому робиться так тоскно, що скрегоче м'яко зубами. Тонко сінський поскрип викришеного зуба миготливо пронизує, наелектризуює всіх. Глухі, невиразні перші слова.

— Товариші. В мене є—старе, негодяще, але...

Здригнувши, відчують усі, що скаже Кодола зараз головне, про що ніхто не говорив. І настільки важливе, глибоко-одверте й по-новому буде сказане, що раптово стрясє всіма неусвідомлене передчуття. Туманіють зворушеному вкрай Семизьонові очі. Перед ним розпливається пляма. Коли прочувається—Кодола говорить на повний голос.

Про себе, про всіх.

ГАСЛА

Щоб гори вугілля з'явилися у нас—
Механізуймо Донбас!

Комсомольці, за вугіль ставайте до бою—
В кожній лаві, в кожнім забої!

Питання стоїть перед нами руба:
зміним обушок на зарубну!

Глибше залазьмо в підземні метри.
Ганьба усім лігунам і ледарям!

Чуєш, гудок на роботу програв—
Буди сусіду, не роби прогул!

Комсомольці, рушаймо на вугільний фронт—
Країна чекає мільйони тонн!

М. ШЕРЕМЕТ.

ЧУМЧИРИК

I.

Хоч у степу порожньо й безлюдно, а розкошані хмари на обрії, крім шової фуги, нічого доброго й не віщували—Чумчирик іде собі досить спокійно. Трохи перехнябивши на бік голову, збиває він носками чобіт мерзлі кізячки, мугиче під ніс якоїсь пісеньки. На мороз особливо не зважає. Властне й не він. Це, коли хочете, його Френч, покрово доби громадської війни, підбитий теплим хутром, з широкими назовні кишенями—всьому винуватець. Френч у бувальцях був, отже він і тут з мужністю витримує уїдливі підступи морозу, що хоче дошкулити його господареві—Яші Чумчирикові. Так що ця стаття—мороз—відпадає. А фіга—ще питання—буде чи ні.

Коли вже вас так заінтригував його спокій, то прошу звернути увагу на кошик—цей, як дехто говорить, невідємний атрибут міщанства, а в даному разі досить поважний посуд Яшиних продуктів.

Так от—кошик. Кошик, у якому знайшли, собі місце не одна ложка смальцю, свіжого й солоного, мед-стільник, загорнений у капустяний листок, пироги й зо дві буханки хліба.

Далі, про це, правда, можна й не розповідати, та коли взяти на увагу, що баба Клима, Яшина мати, цілком серйозно ставила ігноровану нами річ нарівні з іншими, то далі: в самому гузирі кошика скромно ще лежить вузлик соли, зв'язаний зелененькою ниткою од дідового пояса.

— Чого доброго—казала мати—там чи й дрібок уже найдеш, а старий купив аж 8 пудів. Попогризла голову.—Він, пробі,—п'ять куплю, а я в одну шкуру—купуй хоч і десять.

Да! А сало. Сало те, що з самісінького ошийка, з того, капля в каплю, місця, на якому ковіч так любовно ставить ножем хреста, те, коли хочете, сало, яке так поважно од довголітньої до нього недоторканости пожавкло, і тому навряд, щоб воно лежало в кошику без пихи поряд якихось пирогів з товченою картоплею. Славне сало.

Так ото йде Яша, махне тією рукою, що тримає кошика, на льоту зиркне на нього, й посміхнеться.

— Ну, ще б не посміхатись—із злісною заздрістю скажете ви, і тут же заручитесь всіма святими й чортяками вкупі, що цей Яша на протязі року, очевидно більше задоволений з одної куті на святвечір, ніж ви, суворую долю часу примушені справляти подібні вечори мало не щодня.

А втім залишімо наші апетити й погляньмо на Яшу, що продовжує легко котитись уперед, не відчувачи втоми й ваги свого пузатенького кошика. І не відчував не через те, що, скажім, не було тієї втоми, чи ваги—ні, така вже химерна властивість людських істот: в час духовного піднесення не помічати фізичної переобтяжености тіла.

Ніде правди діти, батько, наскільки це від нього залежало, намагався ще в більший мірі підняти Яшин настрій, за рахунок зменшення настрою в свого буланого коня, проте, з причин, недосить нам відомих, не зразу обіймився почати з цього приводу з Яшою балачку.

— Що, Якове, коня запрягати, чи не запрягати?—нарешті одважився запитати він.

Потім подивився у вікно, далеко десь поверх осель, задумливо посликав бороду й додав:

— Воно б і підвезти, а то як знаєш... І йти можна.

— Я піду.

— То вже дивись... Воно б можна...

— Та що ви?—наче ображено махне Яша рукою.—я піду, хіба я той...

— Та я знаю, що ти не той,—згоджується батько,—а все таки...

На цій розмова й кінчалась, і Яша щовакацій брав до рук незмінного свого кошика й одмірював п'ятнадцять кілометрів з дому до станції.

Іде він і роздумує, як то гарно було вдома і що на нього чекає в похмурому беєсєсі. Скільки перемрієш за дорогу! Це, власне, й спонукує його віддавати перевагу не їзді, а спокійним урівноваженим крокам, що дають змогу поволеньки розкубювати запашні пасма думок, випрядених у затинному куточку батьківської оселі.

Та уява малює не беєсєсєвські коритари з неугавними, громсподібними криками й стінами, що пропахли гаріллю примусів, і не душні ідальні з неможливим брязкотом посуду,—ні, він увесь там, у рідному малопомітному хуторцеві Торботрус, точніше, в хаті своєї сім'ї, зігрітій теплою материнною любов'ю, як і не менш теплою, коли не зовсім гарячою, чернінню старої лідівської печі.

Ось після нехитрої, але смачної вечері, в хаті настає спокій, прияснений м'яким світлом лампи. Він, Яша, лежить на печі, животом до черені, з підмоцненими під голову руками так, що обличчя лежить на двох поставлених сторч кулаках. Дивиться на тіл. Мати з двома дочками—Мотрею та Івгою—шиють. Мати в окулярах і це надає їй суворого вигляду. Нитку виводить спроквола, повагом, строго поглядаючи на Митька—свого найменшого онука. Він, коли бабуса в окулярах, дивиться на неї трохи з острахом.

Тоді щовечора, в один і той же час, стара починає співати якоїсь дрезної, повчальної пісні. Брови на перенісці сходяться суворіш, голос дужчає... Вона вже ось дивиться з-під лоба поверх окулярів прямо на Митька і, гикаючи пальцем у його живіт, тягне речитативом:

А хто-о матері не-є шти-ить

Того й люди-и не ща-а-дять...

— Бабусю, спати хочу,—крізь плач промовляє хлоп'я.

— Та годі тобі з своїм «шти-ить»,—вдавано сердито гукає од порога старий Карпо.—Ок чому воно дітей лякати, га?—Скано темне!—наче б безнадійно махає він рукою, потім мимрить ще кілька слів відносно жіничної темноти і невдоволено змовкає. Бо полюбляв таки старий зробити щось

подібне до спроби пожежувати з старовинних звичаїв, особливо тоді, коли Яша був удома.

Та стара не любила вдаватися до тонкощів.

— Вчить їх треба, от що—говорила вона й поглядає було на Яшу, що протє, поштиво слухав материних слів, десь глибоко звернутих і до нього.

— Лягай, Митьку, та розперізуйся, а то пролетить уночі янголик, подивиться, що лежить щось зв'язане, подумає снопик і скине додолу.

Митько ретельно скидав паска й зігнувшись бубличком засинав. А Яша з метою зайвий раз перевірити свій зріст, та й не без думки взнати, чи таки дійсно в його роки припадає ще служитись старого слова, запитує в матері—який це йому рік.

— Та який...—глибокодумно підіпре вона рукою підборіддя.—Омелько найшовся на Параски, Степан на маленькі Парасочки, а ти на середохреснім тижні в четвер.—Ото такий тобі й год. Малий ще, моя дитино. Твій батько, як був такий як ти—ще без штанів бігав.

Поки Яша, не маючи підозри, що йому подано не досить точні відомості, вираховує який йому «год», мати востаннє вимітає хату й підганяє старого та дівчат закінчувати роботу. В хаті наставала ще більша тиша.

В засріблені морозом вікна, мов заблукалі джмелі бились одинокі сніжинки, наганяючи над рямцями шибок білі, тоненькі пльвіки.

Сніжинки... Чумчирик простягає вільну од кошика руку, на неї падає кілька м'яких гранчастих кристаликів... Таким же легким подувом вертає він їх на землю і приплющивши очі, сам того не помічає, як бере ще повільніший крок.

Уява ще привабливіше малює вечори, коли він, Яша, лежав на гарячій черені й дослухався тепла, що солодко пробирало повний його живот і так приємно в'ялило все тіло. Тоді йому не хотілося нічого грубого, буденного, а так мріяв би про щось далеке й легке, як півтемінь батьківської хати.

Таких вечорів всіх опановував святковий настрій, у кожного на обличчі безтурботність і задоволення. Всі мовчали.

Лише батько, що довгих зимових ночей сидів на лаві й майстрував граблі, зиркає бувало на піч і, пильно розглядаючи щойно зробленого кілочка, запитує:

— А скажи, Якове, у Хранції була комуна?

Запитає й почне шарити за свердельчиком, старанно, старанно—де він, де його покладено?..

— Та була...—відповідає Яша і повертається животом догори.

— І давно?

— Та так, більше як півсотні літ. А що таке?

— Та нічого. Я так... Будто, кажуть, не вигоріло... І народ, пишуть, образований, а не те... Е-ем... І де той гемонський свердельчик дівся?

Яша відповідає знехотя та батько більше і не запитує. Він тільки співчував прикрій долі «образованих хранцузів», що ті й досі без комуни, і не забуває, до слова, натякнути, що навряд чи й нам доведеться що путає зробити, бо на що хринцузи, а й ті не втяли.

І невідомо, чого йому в цю хвилину дужче жаль: чи чужої комуни, чи не злаштованих ще грабель, якими, мабуть, доведеться скоро, скоро вигрібати загублене стебло не на своїй лиш ниві, а на тій великій, що без меж і обніжків і яка тут удома, за порогом.

Вся сім'я уважно стежить за розмовою батька й сина, і всім хочеться, і як хочеться, щоб відповідь Яші викликала на батьківським обличчі не розгубленість, а тонку усмішку в бороду.

А Яша?

Яша, правда, хоч і збирався м'яко подискутувати з батьком, проте, вважає за зайве цього разу вносити розлад у святковий настрій своїх домочадців. Бо мріялось про щось легке й далеке, а всю істоту пройняла солодка млість незадоволення прагнень.

Ішов, доки не спіткнувся об пенюк, геть чисто занесений снігом. Наче прокинувся. Глянув навкруги: дорога лишилась праворуч, а він таки далеенько відійшов од неї вбік.

З-за обрію сніговими стогами маячили заметені будівлі села Подорожні-Криниці, що від нього до станції ще п'ять кілометрів. Іти було проти вітру, що на думку Чумчирика і було причиною відхилення від справжнього шляху.

А вітер не студив, а бив по обличчю тонкими березовими дубчиками, а настирливим голосінням тиснувся у рукава, дзвонив телефонним дротом тонко, тонко...

«Так чисто співає Завгороднього Луки Уляна», думає Чумчирик, і враз пригадує чернінь і той час, коли батько запитував про комуни, а йому ввижались невідомі обшири казкового краю з голубоюкою незнайомкою, що їй лише одній зрозумілі його томливі пориви.

І вже не дріт зайшовся у співі—ні,—то Уляна, як загадкова фея, їде по його слідах і виводить:

Як приїхав мій миленький з поля,

Та й прив'язав коня до забора...

Розходився вітер... Мов дебелий, загартований грабар, кидає він снігом праворуч, ліворуч, здимає цілі вихори білого піску й зо зла кидає їх Чумчирикові в обличчя, за комір.

— Він з пір'їною собі привезе,—обтрушуючись згадає Яша слова дядька Махтея,—таку скрипи-рипи—не дивіться на мене.—Ге-ех!—і сердите крутне головою.

А батько крутить повагом цигарку і наче його це вже не так і цікавить, тягнє:

— Воно, положим, і то люди.—Йому ж треба—як і він... А то візьме нашу репанку, що воно йому не до ладу, ні до прикладу. Він же у бомагах, а воно куди? Хай собі...

— Та хай, я хіба що... Про мене хоч вовк траву їж—з суворим невдоволенням бубонів дядько Махтей.—Аби свого діла знав... Чи так, Яшо?—і торкне його за плече. Сам уже дивись що й куди. Вибивайся на простору

дорогу, шукай її—вона є. А як де не пускатимуть, так ти манівцями, манівцями, пригни голову й біжи—брехня!—потрапиш.—А батько може й правду каже.—Вибирай таку, щоб і вона гуза не пустила, хай тягне, пособля... Нічого там.—Ти тільки—глухо понизить він голос—нас не забувай. Ніде... Продовжуй наш рід, він знаменитий...

Яша, мов на сповіді, стоїть врочистий, зосереджений, в святому послухові дядківських порад.

Тепер у степу, в сніговій запоросі, мов на терезах, коливаються йому Уляна й та, що була б до ладу й до прикладу, і ввижається Яші, як остання обважнює свій бік і з легкою усмішкою підпливає до нього.

— Ге-е-ех!—рвонув з-за спини вітер і обсилав снігом френч, лице... Вдарив Чумчирик невдоволено по заполі, обтер долонею обличчя. Став. Стихла Улянина пісня, дріт гув сухо й зловісно.

А з-за села виповзали несподівано короткі висивисті сирени і білі сувої диму знялись над степом.

Стояв розгублений, незрозуміло кліпав віями й слухав.

Потім рвучко знявся з місця, не пішов, а побіг, збиваючи ногами снігову куряву, як перетертий влітку пісок.

— Ах, чорт!.. Чорт... Запізнився... запізнився... Як же так?—Лице горіло й не було вже холоду, тільки вітрові смуги розходяться по обидва боки щік, як розходиться вода з-під човна.

Тоді бачить Чумчирик: недалеко нього, на дорозі ворухиться якась темна купа, густо припорошена снігом. Пізнав підводу й біжить прямо на неї, спотикаючись у глибоких вибоїнах.

— Гей, дядьку,—кричить—зачекайте, зачека-а!—і махає вільною рукою. Сани зупиняються, а Чумчирик добігає до візничі й майже на вухо кричить йому підвезти його, до станції, тільки швидко-швидко.

Обмерзла борода заперечливо хитає вбоки прикипілими бурульками льоду, а з-під борошняних вій блимають підозріло допитливі очі.

— Заплатю!—гукає Чумчирик.—Везіть!

Тоді обмерзла борода миттю стрибає у передок саней, показує Чумчирикові місце й гарячково б'є конячину довгим кінцем віжок.

Вже підїжджали до станції, як шкапина раптом стала, втомлено оддуючись запарованими боками. Візничя не помітив, що каблучка лівої оглоблї геть зовсім перетерлась, а загнана тварина весь час волокла сани на одній. Він сіпає, конячину ще раз, та аж тепер помічає аварію й швидко зскакує до саней.

Поваду чується важкий тупіт копит і не встигає Чумчирик оглянутись, як близько себе, чує сердитий, незнайомий голос.

— Гей, чого там стали! З дороги! Гей...

Пара чужих коней ледве стримує дишель, туго подавши вперед хомути. З саней виплигає в довгому, засніженому сіряці високий чоловіча, підбігає до місця аварії, але забачивши, що скоро тут не поїдуть, так само швидко біжить назад і повертає свої коні з дороги, в сніг.

Чумчирикові видно на чужих саях ще одну особу в жовтій фетровій шапочці, обв'язану так, що тільки видно самі очі, в такого ж кольору шарф.

Сани вже виїхали з дороги, скоро їх минуть, але голова в фетровій шапочці дивиться сюди вбік, на Чумчирика, наче вгадує в ньому свого знайомого.

— Поїдемо!— гукає візниця. Він стрибає на старе своє місце, оглядається назад, чи сів його пасажир, і торопливо кружляє над головою віжками.

II.

Чумчирик тихо прочиняє двері й так само тихими нечутними кроками заходить до вузької станційної залі. На єдиній під стіною лаві сидить два чоловіки і один з них читає якийсь розфарбований плякат на дошці «Транспечать». Вечоріє. Темнувато. Яша кілька хвилин стоїть посеред приміщення, потім одходить в самий кінець довгої лави і важко сідає.

Аж тепер відчув, як утома, мов давня вага, обтягла руки, ноги, відчув себе в'ялим, натовленим. Хотів одпочити, але в голові, мов роздрочене кубло ос, кишали думи про домівку, про... Ще про що? Не міг цього пригадати. Ось кілька годин хоче він з хаотичної купи думок витягти якийсь спомин і не може. Вражіння, очевидно, було коротке й несподіване.

Тоді Чумчирик підводиться і простує до напівокруглого високого вікна, кладе на широку лутку руки й дивиться у вечерову теміль, попелясту од пухкого снігу. Хотів цим затамувати те «щось», але диво!—глянув у простір за вікно й відчув, як думка легко знайшла вихідний пункт і швидко побігла до головного клубочка. Тоді пригадував: степ... дорога... з півночі диміла темно-синя хмара, а вітер прямо в обличчя бив снігом... Кудись біг... Ага! Візниця й зламана оглобля. Хтось догонив... Єсть?!!

Чумчирик схвильовано одходить од вікна й підозріло, трохи з переляком дивиться на двох пасажирів, наче боїться, що в нього можуть ось зараз викрасти дорогокоштовну річ, так довго шукану.

Так, це той перебільшено зацікавлений погляд фетрової шапочки, що так скоро з'явився, і так швидко зник, ховався десь куточками і не бажав себе вказати. А все ж виказав! Чумчирик не випускає його з пам'яті, а з подвоєною увагою носить перед себе, як дорогоцінність. Позасвідомо відчув до нього рідність, хотілося бігти хто зна куди, лише б зустріти його ще раз, подивитись... Так гайнув би знов на дорогу і стояв би цілими годинами, щоб побачити ті коні й пильні очі.

Швидко встав з лави, зробив кілька нерівних кроків, втретє зупинився біля вікна й знову сів. Потім відчув на собі сторонню увагу, і коли зиркнув убік, маленькі й рухливі очі одного з пасажирів бистро зсочили з його обличчя і двома горошинами застрибали по підлозі. Не знав, чи то підозріння до нього, як до, можливо, непевного, чи просто цікавість одної людини спостерігати іншу, у всякому разі він заохив цей злодійкуватий погляд, і хтось інший не зовсім приємно реагував би на таке споглядання. Та в себе нічого подібного не помітив. Правда, деяка неприметність була й

Чумчирик напочатку трохи був скривився, але вище за це—почуття присутності образу зустрінутої в степу дівчини покрило цю прикрість і він ладен був уже підійти до маленького чоловічка й розпитати про фетрову шапочку, принаймні, чи хоч не бачив такої. Хай він думає, навіть, але про нього, га чи взагалі розумно не використовувати для особистого інтересу людей, до тебе хоч і неприхильних, але за відповідної настирливості здагних пробовкатись і таким чином тобі прислужитись? Хай вони тебе відпихають, ображають твоє ім'я, але це пусте, ніщо,—його річево почувати не можна, воно не становить матеріального збитку, а певну користь зможе дати.

З такими думками Чумчирик хотів був вже підійти до маленького чоловічка з розпитами, але той несподівано зник з місця й подріботів до дверей.—Ідіот,—розсердився Чумчирик—теж не з дурних—і гостро глянуз на другого з круглим, червоним обличчям і похиленою між коліна головою.

І ось цей другий, довгий як жердка й спокійний мов ікона чоловік, що жодним поглядом не зачепив Чумчирика, здався йому за противну, не дійову людину, індеферентну перш за все до інших. Такі люди—ні дати, ні взяти—і їх Чумчирик не любив.

В залі ще потемнішало, а на протилежну од вікон стіну упали гострі тіні оголених дерев.

За маленьким касовим віконцем голосно говорив у телефон черговий по станції і здавалось, що він не в приміщенні, а в безлюдній пустелі даремно благає допомоги.

III.

На дворі відлига. Сніг збивається в липкі кім'яки, одтає від осокорів, огляючи мокрі, зчорнілі гілки. Осокорі не шумлять, як влітку, а сухо дергачуть віттям, мов кістками... Присмерк вечора м'яко торкнувся снігу, пухким попелом, розійшовся по полю й злився з горизонтом, далеким і вгамованим після недавньої хвижі.

Чумчирик стоїть на пероні і мов прислухається до змертвілої тиші, глибокої степової тиші, всім по-материному рідної цілющою здібністю заспокоювати. У цьому взаємопройманні з природою шукає Чумчирик рівноваги своїм розбурканим почуттям, а дитячий жаль, вирослий на ґрунті самотності й переконання, що далеко десь є батько й мати, огортає Яшу все більше й більше.

Прямо за колією вишикувались у ряд будинки станційного посольку. І отой низенький, скрайній так нагадав йому батьківську хату, що він підійшов би до нього зараз, цокнув би двічі у вікно, як бувало, повертаючись з вулиці додому, і запитав би матери: «Мамо, чого мені самому так страшно?»

Та мати дійсно далеко, а другого втішити немає...—Так, немає—заболіло в Чумчирика—і перед очима знову мигтить пильний позір невідомої дівчини.

Позаду вчулись кроки, і коли оглянувся, то побачив невеличкого хлопчика, що йшов і збивав чобітьми сніг.

— Запитати—майнуло в думці—може знає?.. Адже й вона, ~~може~~ не потяг, то запізнилась і десь тут.

Чумчирик на хвилину бадьорішає, прибирає веселішого вигляду й ~~вм-~~пускає хлопчика до себе.

— Слухай, малий, не бачив—ніхто сюди не приїздив?—запитав, коли той вирівнявся з ним.

— Кобилою з одним ухом?—співучасливо перепитує хлоп'я.

— Та чого з одним?

— Той... Як його... Свиная одкусила, ~~ще~~ як була кобила маленьким лошам. Той дід приїздив, він усігда возить на станцію свиней, купує десь і возить... Тільки...

— Та почекай, заторохтів, а парою нікого не було?

— Не було—рішуче відповідає хлопча, очевидно з пересердя, ~~що~~ його не захотіли до кінця дослухати.

Чумчирик одвернувся й пішов вздовж перону з остаточно-загубленою надією зустріти невідому дівчину.

І вже не елегантний настрій пройняв його, а злість за те, що даремно перехвилювався, і за спізнення на поїзд, що ось маєш тепер чекати аж до ранку на другий.

— Підле хлоп'я—подумав Чумчирик.—Яким воно тоном відповіло, ~~що~~ ніхто не приїздив.—А цікаво, продовжував міркувати Яша, чого воно спочатку так жваво взялось розповідати про кобилу з одним ухом? Можливо, ~~гм...~~ чорт його знає, можливо подумало, що я в «свинячих справах» хочу дістати потрібні інформації і просто хотіло мені допомогти.

Він злий був, не на хлопчика, це він добре знав, а на той давній і гнітючий факт, що люди часто, його зустрічаючи, вгадують у ньому того завгодно, тільки не студента.

Минулого року, під час весняних ваканцій, повертаючись додому, він ~~переходив~~ одно з подорожніх сіл і коли попрохав у господарки одного двору напиться води, вона крикнула маленькій дівчинці, щоб та винесла п'ятірло крашанок.

— Нізавіщо й на голку вторгувать,—промовила молодиця, подавши йому кухоль.—Чи ви не те...—І пильніше на його придивилась.

— Ні,—сердито плюнув Чумчирик і пішов од двору.

І не те, щоб з зовнішнього вигляду його вважали за яєшника, чи там кого іншого—ні, він нутром відчував, що часто-густо править за об'єкт далеко не вигідної для себе уваги.

І чоловічок позирав не зовсім по-доброму, і цей хлопчак з одноухого кобилою, навіть та дівчина ніби здивовано подивилась на нього.

Та Чумчирик не захотів далі порпатись у цих неприємних спогадах, тим більше, що одкопати їх можна було б ще чимало, а радості від них—махнути тільки рукою.

Зворушливо сякнув носа і ніби все вже підсумував, пішов у проти-
лежний кінець перону, мавши на думці когось зустріти, чи на що ~~веди-~~вись.

Он два станційні служники розпалюють газового ліхтаря: той що на-
лить, розклав ціле вогнище й розчервонілим обличчям призириливо оглядає
натовп. У натовпі з серйозною пошаною до його кваліфікації кивають один
одному, мовляв—теж треба вміти. І коли розпалювач непомітно сіпнув за
дріт, а ліхтар, гуркнувши, захитавсь над головами, якась бабуся злякано
одскочила в бік і почала хреститись.

— Моя й матінко, яке й обучоне—шепоче вона, й оглядається.

Чумчирик усміхається їй, але так, наче б перед тим скуштував чого
кислого, і відходить назад. Хотів був іти в залю, як раптом розвеселий
регіт дівчат і грубих чоловічих голосів зупинив його. Потім тишу просік
дружній дзвін мандолін і балалайок і все також раптово затихло.

— Музика—іронічно промирих Чумчирик і згадав часті дискусії своїх
однокімнатників Гремякіна й Масича. Йому до біса остогидли приставання,
особливо Масича, чому він, Чумчирик, не одвідує кіно, театрів.—Музикою
хай тішаться музики—метикувало було Яша—а мені така музика: дбай, щоб
за віщо було прожити, а є зайва копійка—допоможи батькові.

Зауважимо, що за «музику» він вважав не тільки відповідну катего-
рію мистецтва, а й синтезував у згаданім понятті геть усе—кіно, театр,
оперу, і коли доводилось йому з цього приводу з ким розмовляти, то ви-
словалювався про них досить плутано, подібно до тих одчайк оповідачів, які,
силкуючись у достатньо ясній формі розповісти про не зовсім ясну для себе
пригоду, спочатку енергійно викреслюють у повітрі якісь загадкові фігури,
а під кінець без попередньої твердості в голосі, закінчують все це словами:
«така то музика».

Одірваний од села. Чумчирик добре зберіг батьківську психологію від-
махуватись від усього стороннього, що не дає реальної користі, і йти до-
рогою, хай заважкою, до набуття потрібних засобів для доброго прожитку.

За щось погане він цього не вважав. Навіть при його бідній спосте-
режливості помічав, що таких, як він, цілі сотні в сільсько-господарському,
ветеринарному, геодезичному інститутах.

Він їздив з ними в одному вагоні, в їх товаристві і разом з ними роз-
в'язував привезені з дому хустки з салом, пирогами—і боронь доле—подати
коли з вікна вагону подорожній бабусі гривеника за молоко, чи вергун.

І це ще бідше надавало йому сили уперто обходити громадсько-полі-
тичне життя Вишу, нехтувати такою ж роботою в масах, хоча б у себе на
хуторі. Бо помічав: він не сам.

У кімнаті, в гуртожитку був мовчазний, мало до кого звертався, сидів
увесь час над корзиною і перекладав якісь вузлики, нитки, зв'язані моту-
зочком зошити, що клав їх завжди на самий спід. А підчас дискусій слу-
хав незрозуміло кістлявого Гремякіна, як той пробирав Масича, студента-
медика за його побутову розгнущданість та апатію до громадських явищ.

Одне в Чумчирика було нерозв'язане питання, що справді його мучи-
ло—це проблема з дівчатами. Він прямо таки не розумів вітрогона Масича,
його вільного поводження з жінками. Інколи й йому хотілося чи в ідальмі
де, чи в клубі так з усмішкою підлетіти до першої-ліпшої й почати з нею

розмову. Та головна причина була не в тім. Набратись духу на такий вчинок можна було сяк-так. А от, що далі з нею робити? Знав, що інші ходять, проводять, зідхають, чекають признань, а от він... Йому хотілося знайти дівчину матеріально забезпечену, таку, щоб без непотрібних замишувань і одружитися з нею.

Минулого року він ніби й заварив справу з донькою одного важного службовця. Як він з нею збігся, крім неймовірних, а то й наклепницьких чуток, нічого не було відомо. Подейкували, що знайомство відбулось саме тоді, коли Чумчирик ніс із базару набитий огірками й баклажанами кошик, і що нібито він десь спіткнувся і впав, в наслідок чого згадані огірки й баклажани геть зовсім розкотились по дорозі, а якась дівчина, проказують, кинулась йому наче б допомагати вибирувати, а Яша, не добравши діла, спочатку закричав, потім замахав руками й покликав міліціонера. Міліціонер на Яшину пояснення сердито зауважив, що в районі «будеш оправадитись» і повів обох до вказаного місця, де врешті й відбулося порозуміння і ближче знайомство. Так от ця Муся (звали її) в кількох нятяках дала Чумчирикові зрозуміти, що вона не проти одруження, хоч і виходило в неї це якимось жартома. Чумчирик вирішив піти навіть на розор. Почав їй купувати квитки до театру, у фойє, ні-ні, та й купить цукерків чи морозива. Проте, скоро схаменувся. Помітив, що лукаве дівча щось довго обіцяє, а його не зовсім двозначних нагадів так ніби й не помічає.

І одного вечора, коли всі вже спали, не втерпів Яша—в зворушливих словах розповів п'яному Масичеві про їх затижне кохання, мовляв, тільки й діла, що купи їй квитки та цукерки, а справа, звісно ж, не в цьому.

Масич—їх ліжка були поруч—коли не спав, то вислухав Чумчирика уважно й до кінця, тільки ні, не спав, бо тут же й белькнув, що він їй перекаже, хай вона не водить і не грабує хлопця.

Чумчирик страшенно злякався Масичевих послуг і майже з словами почав упрохувати його не говорити їй нічого за квитки й цукерки.

Та від того вечора все пішло прахом. Між ними, правда, відбулося ще одно побачення, і Чумчирик, як завжди, не наслідуючись сказати їй «ти», хоча вона цього й вимагала, в досить увічливій, але тонкій формі, здалека завів розмову, виключно з метою виявити її поінформованість про його личну з Масичем розмову.

— Мусю—почав був—ви... Ти... Я хочу...

— Вити хочеш?—зісно його перебила.—Вий, тільки не голосно, бо тут люди. Ти ж, ідоле, весь час зі мною вив, тільки вив про себе, а тепер завий при мені. вголос.

На Чумчирика мов добрий десяток молодців зскочило. Зігнутий, сидів нерухомо й слухав, що далі буде.

Та далі нічого й не було. Вона встала й пішла, щось насвистуючи, так, ніби нічого й не трапилось.

О, як він лютував на того пробийголову Масича. Не хто ж як він, розказав їй про все. Та врешті, чорт із ним, з Масичем, квитками, можна

навіть забути цю прикру пригоду, коли б... Та Чумчирик гірко згадує рішучі слова нахабного хлоп'яти, що парою ніхто не приїздив.

А як гарно було б, на тихій, нікому невідомій станції зустріти також нікому невідому, але в сотні разів кращу за ту виривхвістку, дівчину, зарум'янену степовим морозом, не спокушену в міських гріхах. Так сторонньою стежечкою обійти б людей і привести її, хорошу, в батьківську хату, хай би почекала скінчення учоби—не довго вже, а там...

На безлюдному пероні довго ще стоїть пригорблений силует Чумчирика, схожий на забутий стовбур зламаной грозою деревини.

Ось він був уже хитнувся, як недалеко себе почув знову той же регіт і голосне бряжчання струн. Тільки тепер об дерево переламлювалася довга смуга жовтого світла од невеличкого в осокорах будинку, досі схованого й Чумчириком не зазначеного. Чумчирик кілька хвилин вагається, але далі вирішує піти на світло, бо все одно спати не буде, а прогаяти час хотілося. Вгрузаючи в сніг, підійшов до дверей. На надвірньому одвірку прочитав вивіску, що тут перебуває місцевком робітників станції, а з оголошення, наліпленого на двері, дізнався про сьогоднішнє о 8 год. вечора навчання музгуртка, з обов'язковою явкою всіх членів.

IV.

Дарма що зима, двері в хаті напіводчинені. Звідти несе густим цигарковим димом, розпареними мішками і ще чимсь невольним, характерним не тільки вокзалом, а всьому, що має чотири стіни і хоч двох пасажирів. Якимсь туговперезаним тілом, всіма тими тугенькими мотузочками, прокислим хлібом, іще чимало чим, що мов нарочито кисне й тужавіє саме тоді, коли знає, що буде проводити в дорозі свого господаря.

Чумчирик деякий час стоїть на порозі, мружить од світла очі й на швидку оглядає людей. Потім простує на вільне он у куточку місце, тільки-но помічене. Кошик, стиснутий ногами, в безпеці, а тому наглядальські функції очей він може скористати хоча б на те, щоб спостерегти враження, що він його справив на присутніх.

От чому, зручно вмоствившись, Чумчирик шанує своїм поглядом не присутніх пасажирів, що прийшли послухати гри, а вартого, навіть, поза цим уваги, нового рогового гудзика на своєму френчові. Хай трохи позиркають та попереглядаються, що воно, мовляв, за чоловік. Та коли підняв ві. здивовано помітив, що на нього ніхто й не дивиться, а навпаки, всі дивились на музик. Вони сиділи за великим круглим столом і досі ще накручували струни. Інші вже нетерпляче вимахували смичками й підганяли інших поспішати.

Нарешті приготування закінчилось і тишу просік дружній вибух маршу Буденого. Бойовим звукам, адавалось, тісно було в хаті і вони товпилися в щілини відчинених дверей. І несподівано чудернацько стає на душі в Чумчирика. Йому зрозуміле захоплення грою самих музик, бо він чомусь переконаний був, що їм за це платять. Але що власне розуміють ті хар-

паки, повітагавши наперед голови, з замертзілим виразом облич. При чому тут вони, і що їх зобов'язує багатозначно між собою переглядатися? Його здивовання переходить у задріст, далі в зість на ці зашкарублі постаті, що, як певен він, учора не то не знали, а й не чули за мистецтво, а ось зараз їх зашерхлі істоти, не тут у хаті, а в степах полудневої спеки, в шаленому гоні легендарної кінноти Буденного. І тому, що сам цього не відчуває, не може Чумчирик не кваліфікувати захоплення селян тупим сприйманням вперше чуваних ними довколишніх явищ. Правда, десь глибоко ворухиться в нього струмок сумнівів до подібних міркувань, проте він його знищує, бо боїться викрити самого себе. А придушити цей струмок є чим. Його свідомість, його «я»—важкий каламутний потік вузьких жадань і прагнень, цілком особливих розумів, вирoslх на ґрунті щоденних страхів перед настирливим привидом смерті, неминучої самозагибелі.

Чи ж може він припускати, що кожному річ треба так розуміти, як усі розуміють, себе не обдурюючи? Чи зможе він спокійно визнати в другого те, чого йому самому бракує? Омана, кошмарна й волохата омана, покликана затулити провал тверезого ствердження дійсності, вступала в свої права і показує все шкереберть. А темний розгул ілюзорних надій, непрояснених сподіванок, змиває найменші паростки самокритики, захоплює і розчинює в собі десь обіч у творенні ручаї самопротесту. Та й не може не розчинювати, бо їх володар досі не ставив жодних загат припинити той сп'янілий розгул.

Гру закінчили і з Чумчирика наче зняли важучий тягар. Коли поворухнувшись зашмерзав у кишені рукою, пальці ще глибше вгрузли в щось дрібне й холодне. Аж тепер згадав, що то сояшник, з ласки матері приготований йому на дорогу.

Рука механічно підноситься від кишені до губів і бубина за бубиною швидко зникають в вузькому отворі рота.

Вже коліна й запали френчу давно рябіють дрібним лушпинням та Чумчирик ще дужче згущує те ряботіння і, здається, ради сояшника він забув усе.

Але чого—хвилина—і його рука, що підносила чергову бубину, мертво застигла на півдорозі, а рот так і залишився напіввідкритим? Чомусь здивовано піднялись повіки, а всю постать наче б що здавило?

В хаті чути принишклий гомін слухачів, музгуртківці тихо поміж собою щось радяться, хтось кашляє й просить у другого прикурити цигарку. Тільки Чумчирик вп'явся очима в темний куток, досі заставлений двома чоловіками. Вони встали. І звідти глянули—о, доле!—великі сірі очі, нові спокую й асередження.

Чумчирик не витримує їх спокійно убивчого погляду й низько схиляє голову. Одій у нього густо вкрита лушпинням, а руки і вся істота обезвольні, похололи.

— Вона—думає він,—вона! Але ж як він її не помітив? Ах, да! Вона скинула шапочку, а до, того ж і куток був заставлений.

В низько опущеною головою, мов крізь сон, чує Чумчирик, як керівник гуртка сповіщає про закінчення гри через несподіване попсовання двох струментів.

У хаті чути глухе шарудіння клунків, човгання багатьох ніг. Блискучо з'являється в Чумчирика думка, чого б воно не варт було, а обов'язково з нею познайомитись. Здавалось, коли цього не зробити, все подальше життя згубить свій сенс, і взагалі жити буде порожньо.

З хати вона йде останньою, на нього не дивиться—прямо на двері.

Чумчирик з-під лоба проводить її ходу, і коли вона опинилась за дверима, раптово схватується, хвилинку обтрушує френча і прожогом кидається в двері.

V.

— Невже втікла—майнуло в думці,—коли вибіг на високий надвірний шоріг.

Надворі було темно. Вітер дужчав, а тонкі напластовання хмар, мов здерев'ячили. Тихо. Чумчирик вдивляється в густу смоляну тьму, але будь-чого схожого на людину не видно.

Далеко зривають обривки голосних розмов, очевидно музгуртківців. Чумчирик виправляється, зсовує на потилицю кашкета й витирає рукавом змокрілий лоб.

Його опановує справжнє почуття злості, в першу чергу на самого себе, що вчасно не зміг ускочити в її сліди, потім ця злість переключається на неї. Йому здається, що й вона зацікавлена в знайомстві з ним, але ж у неї сильно розвинена інтрига.

Обережно, щоб не впасти, йде Чумчирик до станційного приміщення, а почуття образи зсунуло в горло сухий кавалок болю—і не дає дихати.

— Побачим—шепоче він—що ти за щариця,—хоч і знає, що навряд чи коли її побачить.—Думаєш, як гарна, так і тікати можна? Ні, тікати не можна—продовжує він далі.—Ти от яка є, стань, а я обійду крутом, подивлюся, чи я ще схочу, да!.. Чи я ще схочу—відчуває свою гідність Чумчирик—тоді й тікай. Ні, ти краще не тікай,—лякається він власних слів, і боязко оглядається. Чого доброго ще де підслухує.

І справді, чийсь тихі, неподалік кроки, згинають його майже вдвоє до землі й він насторожується. Проте, зараз не кидається, а як навчений гірким досвідом пес, бути трохи обережнішим з своєю сміливістю, мудро витягає наперед голову, й винює потрібні сліди.

Коли пригнувся більше до землі,—побачив ледве окреслений силует невідомої особи, мов закутаний з ніг до голови ковдрою. Тихо й наизирці пішов за ним. Постать з одставленою, щоб не впасти, рукою, рухається пошматку, вигинаючись то в один то в другий бік. Ось Чумчирик бачить, як силует раптово підкидає обидві руки догори і падає навкося в сніг. З звірячою швидкістю робить він кілька коротких плижків і опиняється біля неї.

— Впали?—Нахиляється—і рука вже торкається м'якої ворси шарфа, а по тілі, мов електричний струм, проходить хвилююча дрож.

— Впали—спокійно стверджує голос.—А вам, що таке?

— Як-що таке?—кривиться Чумчирик. І похолодів чуте, як з-під ніг виповзає ґрунт, а сам ось-ось бухнеться в страшну безодню.—Хочте допомогти, а ви...

— Пусте, товаришу, пусте. В мене ще вистачить сили, принаймні звестись на ноги. Зануривши в сніг руки, вона й справді, силкується довести це Чумчирикові наочно. Та коли звелась, боляче зойкнула і, не підходя й Чумчирик, вона б знову опинилася в снігу.

Пошкодження ноги очевидно було серйозне.

— Бачите,—радо промовляє Чумчирик—все ж моя допомога вам згодилась.—Говорить і підсуває свою руку під її теплу.

І через те, що допомога згодилась, він ладен вибачити їй всю попередню безцеремонність, ба!—він навіть про це не думає, а вже з поспорою в думці вишукує тих винуватців, що призвели дівчину до каліцтва.

— От, прокляті!—випалює він у бік недавно чуванних голосів. Але по тому болячко зиркає на неї і пригинає голову.

— Кого це ви?—запитує вже з деяким ласкавим здивуванням.

— Ах, кого, кого?—обурюється Чумчирик. Невже шансовий товаришці чевідомо, що в пошкодженні ноги винний не хто інший, як ті придуркуваті музики, що завжди піляють до глушої ночі, затримуючи людей.

— Ви так думаєте?

— Так і думаю—ріже Чумчирик. І зрозумівши її запит, як цікавість взнати наче б винуватців у пошкодженні ноги, він піднесено їх батькує і висловлює жаль, що не знає, куди вони пішли, а то догнав би їх, і кому-кому, а головному нагоріло б.

— Це дрібниця, товаришу. При чому ж тут музики? Так трапилось і все. Зате не без користі провела час, побула між людьми.

Вона вже говорить тоном, якого вживають люди, коли їх довго не розуміють—сердито-переконливим.

Підходили до ліхтаря. Тут було вже видно й Чумчирик виразно побачив зарожевіле обличчя, і дугасте з-під шапочки пасмо зачіски. Дивилась прямо на нього, мовляв, чи зрозуміло йому?

Чумчирик уперто дивиться на ноги і зніжксивло мимрить, що не таке вже й щастя бути між людей.

— Знаєте що?—жваво вирішує незнайомка,—з вами цікаво розмовляти, давайте посідаємо. Ось тут—вказала на ослончика і взяла Чумчирика за рукав.

Той аж спіткнувся з радістю, зробивши твердий висновок, що її пропозиція не що інше, як натяк починати розмову іншого характеру, інтимного.

Вона зручніше вмоцується, а Чумчирик міркує — з чого б почати, і мало не реготить, дивлячись на неї. Потім, коли вже сів, соромливо одвертається в інший бік, а чоловічки очей переводить на неї.

Незнайомка, з маленькою валізкою на колінах зосереджена й гордовита, мов щось обдумує, дивиться в темні проломи степу.

— Чекає—трьохнуло в Чумчирика. Він зиркає на неї ще раз, потім соромливо крутить на френчі гудзика і знов посміхається.

— Так гарно з вами—видушує нарешті з себе Чумчирик, і супроводить своє признання коротким кількаразовим «ги-ти», що повинно правити за сміх...

— Дозвольте,—прокидається із задуми незнайомка. — Ви, здається, говорили, що не таке вже й щастя бути між людьми, виходить...

— Так то ж з ними!—з уболіванням скрикує Чумчирик.—Розумієте, з ними!.. Тими, хто ходить табуном, хто хоче разом щось робити... А з вами—тихішає його голос—ходив би скрізь, за вас робив би все...

— Бідний хлопчику. Ви надто високо ставите мене, за що я вдячна вам, але—вона підсунулась ближче і взяла його за руку,—нащо ж інпорувати сторонні справи, щоб засвідчити хоч би й мей симпатії. До чого ж тут музика? Ви, певно, бачили тих селян, що слухали Буденівський марш. Як же їм гуртом його не слухати, коли вони, можливо, були тими, чий героїзм ми бачимо в музиці!.. І вони сьогодні в мистецтві пізнають истокірний дух бойового подя і він їм рідний, дорогий. Вам це, звичайно, байдуже,—закінчила вона, і ніби огидливо одвернулася вбік.

Що, що вона сказала? Останні слова настринчують Чумчирика і він, абияк слухавши її попередню розмову, це зауваження сприйняв як образу. І хоч справді й тоді, як і в даний момент, він аж ніяк не реагував на гру, тим більше як її хто розуміє—переконання, що йому це все байдуже, ображало його.

— А чи знає вона, що я студент?—у думці поставив собі питання Чумчирик.—Не знає, тому й говорить так. Вона вже думає, що я такий... такий... і не визначивши який, Чумчирик багатозначно посміхається, ніби готується піднести комусь несподіваний подарунок. Ось він скаже їй, що він студент. Да, скаже. Побачимо, як вона подивиться.

Чумчирик поглядає на її строгий, трохи піднятий профіль, і зручніше вмовчується на місці. Потім повертає голову в її бік і, одвернувшись, схиляється.

— Ви сказали, товаришко, що мені «звичайно байдуже»—колушає він нігтем ослона—тобто я не розумію, чи що? А проте скажу, що кожен студент, і я в тім числі...

— Невже?—майже скрикує незнайомка.—Ви?.. студент?..

— Да, студент!—хвилюється Чумчирик—і мені теж...

— Ну, то будьмо знайомі: Таня Пташенко, з колегспу «Червоный Партизан», студентка Полтавського ІНО—і тисне не по-жіночому міцно його незграбну велику руку.

— Да?—з радости ніяковіє Чумчирик—ну, а я з Харківського Сесе, третій курс, Яків Чумчирик...

Чумчирик полегшено зідхає, а Таня поруч нього простягає наперед руку і ловить сніжинки. Це прояв товариської близькості і Чумчирик це розуміє, о, як розуміє. Тепер він лиш розмірковує, чим би закріпити це затяжливе порозуміння, і нарешті, згадує, як було заплутує хлопці в Ма-

сита, про віщо він розмовляє з дівчатами, коли вперше познайомиться. Масич сміявся з таких запитань, а колись, на думку Чумчирика, проговорився.

— Про погоду,—сказав він,—як почну, як почну, так у любий мороз їй душно зробиться.

— Хіба й собі—мигнуло в Чумчирика.

Таня зловила сніжинку і мов мушці одцеплює крильця, розглядає її.

— Сніг ловите?—тихенько довідується Чумчирик—ловіть, ловіть... Я теж ніколи занімаюся природою... І так харашо... Легко якось так робиться... Так якось, знаєте...

Неподалеку по снігу рипнули чийсь кроки і вони обоє разом здригнули.

Таня здула сніжинку й боязко озирнулася на Чумчирика.

— Знаєте, ми сидимо тут, а воно й небезпечно.

— Чому?

— Е-е, чому — і вона розповіла, як на цій станції, коли не щовечора, то найбільше через один, грабують пасажирів.

У Чумчирика нараз відпало будь-яке бажання розмовляти про погоду.

— А хто б це міг?—поцікавився він.

— Тут, розумієте, ціле кубло. За головного, кажуть, якийсь скуштух свийой. їздить по селах, рознюхує, де який кооператив, потім оббирає. Утворив, кажуть, цілу систему. Возить на станцію невідомих людей, знайомить їх з місцевістю, а вони часто підлазять до пасажирів і не грабують, а так тонко обробляють, що й не чуєшся. А ви хіба не чули про це?—і допитливо подивилась йому в вічі.

У Чумчирика рішуче все похололо. І не від переляку, ні,—йому здавалось, що вона його ловить, випитує, чи бува й він не з таких.

— Ні-ні!—благально вигукує Чумчирик — при чому ж тут я? То просто підле хлоп'я набрехало про ту однувуху кобилу, розумієте, набрехало...

Таня здригнула, відхилилася.—Хто набрехав?

— Той... хлопчак. Я їй-бо їх не знаю. Можливо, то й не я їхав тією кобилкою...

Таня злякано зводить брови, а по тілу їй проходить легенький дроз. Тепер їй трохи зрозумілі і та ввічливість, і підкреслена похаливість їй допомогли. Він кожен раз підроблював свій тон, і говорив не рівно, шлу-тано. Він... з тих!..

Спокійним, але виразно тремтячим голосом, просить вона в Чумчирика пробачення, але вона... замерзла і втомилась.

Чумчирик звівся на ноги, а Таня не пішла, а побігла через рейки й пішла до будинків посьолку, в ніч.

VI.

Зализнівшись на потяг, Таня Пташенко не залинилась чекати до ранку на станції, а пішла, як часто це робила, до одного посьолокового

знайомого, який мав будинок на кілька кімнат, спеціально для пасажирів. Кімнату замовила зарані, і коли ввійшла, всі вже спали. Проте, сама не лягла, а підкрутила вище гнота й сіла задумана за стіл.

Їй цікавила незвичайна зустріч з невідомим юнаком, незвичайна саме через свою невипадковість, бо, як здалось їй, цей юнак, коли розмовляв з нею, то справляв враження наче б він її давно знав, і хоче їй розповісти про дуже важливу річ. Пояснити все це бажанням з його боку провести будь з ким довгий зимовий вечір, чи навіть звести всю справу до хвиливого флірту, що цілком законний і природний з дівчатами на провінціальних станціях—вона не могла. Та й важко було припустити, щоб цей юнак був з тих, не менш наївних, молодих подорожніх авантюристів, що хочуть зробити щось більше, як моргнути з вікна вагону мітцевій зірці і наостанок бовкнути разом з відхідним дзвінком потягу, що він їй писатиме.

Все одно подібні ситуації її не лякали, бо вона й не належала до згаданих шукачок несподіваного щастя. А що вона з ним засиділась допізна, це якраз і становить те, чого вона й зараз сидить. Її, як натуру вражливу й спостережливу, цікавили просто люди, уперше зустрінуті, *незнайомі. Не можна казати, що це була якась гра, або експерименти дозвілля. Ні. Вивчати когось іншого з його слів, поведінки, був її улюблений спосіб спостерігати оточення. Найважливіша передумова до такого вивчення повинна була бути в людині основна й постійна ознака чогось характерного саме їй, потрібні було схопити одноманітність її поведінки. І що найдивніше було, це абсолютна відсутність усього згаданого в Чумчирика. Якись раптові зміни, переходи від однієї розмови до другої, його наче б заляканість, намагання потрапити в тон комусь іншому й жити інтересами іншого.

З того, як він зайшов до хати і сів у куточку, можна було пізнати в ньому звичайного селянського парубка, що їхав на заробітки. Це красномовно потверджував і сояшник, сумлінно споживаний ним доти, доки він не глянув їй у вічі. Але та надзвичайна похалпівість і підкреслена увічливість, вказували, коли не на зовсім зворотне, то принаймні таке, чого в звичайного парубка бути не могло, а саме на наявність чогось подібного до культурности, але такої, яка вселяється в людину незалежно від її бажання—неоковирної.

Таня встала і заходила по хаті. Зупинившись, подивилася в чорні квадратик шибок, і коли прислухалась, то помітила, що в будинку надзвичайно тихо, що все, що її оточує—стіни, стіл, дві табуретки, нарешті увесь будинок теж ніби захоплені її думою.

І коли ворухнулась—за шибкою зашумів вітер, а в коритарчику господар, що спав на дачці, голосно захріп.

«Так мені гарно з вами»—згадує вона недавні слова Чумчирика, і їй викидається юнак, з перекривленим од болю обличчям і схиленою до низу головою.

— Да!—скрикує раптом Тоня і ще дужче викручує лямку—він же студент, сам казав. На хвилину, хоч і безпідставно, їй наче все прояснюється і вона вже жалкує, що не змогли використати свого знайомого для

дружньої розмови про переведений на вакаціях час, нарешті про далекую бурхливу столицю, яку вона любила за її солідний тон усьому краю, любила не як провінціальна мрійниця, а любов'ю повноправного громадянина, що його дещо є в тому владному підкоряючому тоні.

Столиця! На віддалі сотень кілометрів кипить вона своїм негловмоні ритмованим життям, шумом машин і вулицями, вулицями... Як у нестриманім галопі кіно-кадрів, буряно мчать кудись люди, машини, вулиці, а будинки обертом, обертом, як чорна, з вікна вагону, земля.

І вже не чує себе Таня, а кружиться у вирі площ, гоминок й радких з примруженими од сонця очима, з неможливою рухливістю рук і ніг. Ось вона летить, а під нею задимлені коритари вулиць, робітничі селища, чисті білі хатки, дерево. степ... Що це? Довгий без краю степ, з сніговими заметами, погубленими дорогами. А вона вже мчить по сніговій пустелі парюю спитілих коней... Спереду щось маячить, а коли під їхала, пізнала чужу шкапину-інваліда з одним надкушеним вухом.

— Дудка!—вигукує Таня, й дивиться на обшите сиве-волохатим морозним хутром вікно... Холод.

Холодними ледцатами заморозків знову здавило землю і шибки. Не торкайся—лопнуть.

Не може зрозуміти Таня, чи меншою й зігнутою робиться вона від раптової зміни погоди, чи з остраху перед тим дідом Дудкою, що завжди їздить на станцію одновухою кобилою з непевними людьми і що на його саних побачила вона й свого недавнього знайомого—Якова Чумчирика.

— А-а-а...—чується в маленькій вузькій кімнаті. А-а-а...—гойдається під стелею саркастичний Танін подив.—Вгадала тебе, голубе, твої ніжні зіздання й щасливі гримаси обличчя.—Чому ж, коли ти студент, не довів мені цього в розмовах, на ділі, що з них я зрозумію першого ліпшого студента? З тонких куточків її вуст на щокі лягло по ледве помітній рясі прохисто-злого сміху, а очі, мов олив'яні кружальця, зосереджені, холодні.

Щось ходить? Підійшла до дверей. По коритарчику, нечутними босими кроками ходив господар будинку і щось невдоволено бубонів. Потім двері сусідньої кімнати тихо рипнули, і знову настала тиша.

Підійшла до столу і, коли сіла, почувала себе легко, ніби розв'язала, як це буває в інституті, складне завдання. Вона й тут розв'язала завдання. Не було й сумніву, що тихий, залобігливий парубічко, не хто інший, як злочинець, експортований власником одновухої кобили сюди на станцію обирати пасажирів. Його поведінка—то тремтливо-благальний тон, то сирітський, мов усіма занедбаний, погляд і, нарешті, підвищений голос, коли він збирався мститись на музгуртківцях — недвозначно говорили за його здатність перелицьовувати себе, коли цього вимагають обставини.

— Так!—стверджує свої слова колгоспниця Таня.

— Так!—б'є вона кулаком по скатертині, і тонко дзвенить на столі порожня склянка, а ясно-рожевий язичок лямпин подовшав, лясно лязнув гаряче скло й знову осів.

Розчепіреними пальцями відкинула назад шорстку парубоцьку зачіску і встала з табурета.

За стіною чути наче якийсь стогін і неясний хрускіт чогось дерев'яного. — Сплять! — подумала. І вже хотіла й собі примостуватись, але ті самі сусідні двері обережно рипнули, на цей раз дужче, а невдовзі невідомі, прикипклі кроки, порушили тишу сонного дому. Чутливе серце стукнуло сильніше, і не встигла Таня гаразд розслухатись, як у двері тихо постукали.

?

— Да!

На дверях у молитовній позі, зі спрямованими на Таню сухими очима, стояв Чумчирик, без кошика з хаотично-розкиданим на голові чубом.

— Я так, на хвилину — шепоче він скоромовкою. Попросити вибачення... Ви так несподівано пішли... Ви може подумали...

— А, ні, чого там. Якого пробачення? Просто замерзла — і пізний час. Сідайте ось, — і підсунула ближче до столу табурет.

Трохи згорблений, з піднятими догори плечима, Чумчирик сидів і дивився вниз.

А Таня з другого кінця столу одвела свій погляд у темний куток кімнати й думала про цього парубійку вже не як про злочинця, а людину з важкою, особистою трагедією, що їй потрібно втішних слів.

І коли вона тихим, зібачливим тоном вимовила перші слова, що мовляв, з його боку вона не запримітила будь-яких вчинків, які б заслуговували на пробачення від неї, Чумчирик швидко підвів голову і скорботно-допитливим поглядом подивився їй у вічі.

— Так, так — винувано закінчує Таня, жодної поганої думки я за вас не маю.

— Не маєте! — з розпачем вигукує Чумчирик. Ах, навіщо його всі обдурюють, всі всі, й вона в тому числі. Хіба він не знає, що його шановна співбесідниця відколи познайомились, ставиться до нього упереджено, підозріло, хапається за кожне вимовлене слово, як за фалшиве, з двозначним змістом. — Мов подорожнього злочинця обходять тебе, жахаються, залишають тобі десяту дорогу, закинуту й покривлену, порослу дикуо травою і людьми закладу... А я ж не сам, нас багато, схожих на останніх людей, тих, що потребують замість гримас доброго слова. Ви теж, — нахляється він до неї, — не вірите, що я... я... Так ось вам — і скочивши з табуретки, Чумчирик похапливо порпається в кешені і за хвилину довгаста в чорній оправі книжечка летить на стіл.

— Студзвиток! Прошу вас! — і падає сам на табурет.

На зворотньому боці чорної обкладинки видно маленьку наліплену фотокартку юнака, що дивиться на Таню здивовано зляканими очима.

Швидко переводить Таня свій погляд на Чумчирика і так само швидко в ній народжується нова думка про цього і йому подібні одиниці в сотнях. Да, да одиниць у сотнях, манякуватих і здичавілих у своїй настороженій самотності, в туманних потугах зберегти й виконати наказа сьогоднішньої

минувшини. Тепер їй зрозуміла прощально-відхідна мука багатьох подібних йому колег, похапливістю долі кинутих у шумливі центри сягати вершків науки, їм потрібної, щоб зберегти себе.

— Я вам вірю—яко мовила Таня,— і зиркнула на його низько схилену голову—вірю, що ви...—хотіла сказати не злочинць, та соромно цього стало,—що ви студент...

— Ну й що?—радісно перебиває її Чумчирик, і через стіл витягає до неї голову—Аж тепер повірили... Як довго, довго...—тримтяче докоряє їй.—А я думав, що ви не зрозумієте, не вчуєте правди в моїх словах. Я теж... Мені теж потрібно людей... Таких добросердих, тихих... Ну, щоб розуміли тебе і допомагали б, чи що...

Схвилювано він рве слова і надійним, щасливим зором стежить за Танею.

А їй прикро вже на саму себе, що дала йому зрозуміти, ніби вона не встрачала в близькі з ним стосунки лише тому, що не знала, що він студент.

— А чи зустрінете ви—охолоджує його Таня—таких спокійних, добросердих людей? Ви ж казали, що вас стороняться, ніхто не розуміє.

— Таких людей. Є такі люди—таємниче сповіщає він їй.—Іх багато, тільки вони не визнають один одного, бояться... Треба їх знайти—тільки що не каже «як я ось вас»—довір'я заслужити,—закінчує і таємниче витяг наперед голову, мовляв, чи так? Тані робилось важко, вона дивилась на чорненьку на столі книжечку і їй ставало огидно цих таємничо-радіх примас, так майстерно довершених поколіннями його роду.

Та Чумчирик цього не помічав, а зрозумівши її мовчанку, як деще ще нерозуміння його цілі, тихенько підводиться з табурету, береться за ріп столу і мов збираючись кого ловити, підходить до неї.

— Мені багато людей не треба... Мені—оглядається він—треба одну людину, розумієте, одну. Щоб рід наш не загинув...

— Що?!—зрозумівши все, скрикує Таня і злякано відбігає в куток. Очі їй злісно блиснули, а на щоках від стиснутих кутнів тіпаються тоненькі жилки.

— Геть!—рвучко штовхнула двері.

Боком, попід стіною просунувся Чумчирик до порога, а там наче опочив у темну незміриму безодню.

Таня причиняє двері і довго ще стоїть біля столу, з різким відчуттям якоїсь духової нестачі в себе, нестачі—невідомо їй—великої чи дрібної.

В. ДЯЧЕНКО

НАРОДЖЕННЯ ВЕЛЕТНЯ

(Нарис)

Широкі запорізькі степи відногами бугрів прямують на Кічкас, до високого, хмурого бескеття. По степу—спалене бадилля, пожовкле й жорстке, дротяні стерні, колючі кураї, і вітри і простір до обріїв. Обрії спадають на південь, там їхні блакитні контури зламались об залізобетонні виступи Дніпрельстанівської гатки.

Вечорами з Дніпрельстану на лівий беріг, де по розлогих схилах вбились у ряди ясноокі бараки робітничих виселків і далі, аж на кураєві степи іскриться море електричних огнів, а ще у вечірній супокій степів прилітають крики паровозів, сирен, глухих вибухів.

Під тиском електрики, бетону і невимовних м'язистих тисяч рук—поволі поступається одвічна буринна сивизна Дніпрових вод.

Стихія не здається. Стихія реве передсмертям і відгуки летять у степ, а степ мовчазний по-старому шумить кураями, по-старому ганяються вітри.

Сірий, байдужий.

Коли вересневого ранку від заводстрою загули нагружені машинами і струментом авта, торохтливі трактори, а слідом топтали м'якими чужими піскувату куряву сто чотирнадцятеро людей.

Степ не розумів за чим прийшли вони сюди, не розумів—бо він всього тільки супісок.

Три дні люди рили, плянували й сотня десятин степу вкрилась лініями канав, заснувалась електричними дротами, виріс земляний вал, застелений рейками. Заблиздала непоказна дошка з коротким написом:

БУДІВНИЦТВО АЛЮМІНІВОВОГО КОМБІНАТУ

Люди напружували м'язи, рівно й твердо вклатось сто кубо-метрів будової кладки фундаменту середнього ряду колон на майбутньому заводському дворі. Люди гарячкували — треба швидко, треба точно, а там хтось, з будівничого двору, бюрократить.

Тріщить розлютований телефон:

— Альо! Буддвір. Що ви робите?

Ви нам шлете вагонетки для піску, а нам потрібні для буту, для буту... чуєте?

Будівничий двір по-сусідству. Туди легко дістатись автом, щоб зірвати голову якому конторському головотяпу. А десь в Ленінграді проекто-вочне бюро. В лютому місяці воно мусіло надіслати робочі креслення всіх цехів, а зараз надіслано не все. Чому?..

Зривається ж будівничий сезон.

Дзвонять телефони, пронизують дрти спінні, зверхтермінові телеграми.

Третього дня від Дніпрельстану, від заводстрою посунули робітники, загули авта з веселими купами людей, цокотіли рейками состави платформ, завантажених незвичним рухливим вантажем.

Крізь нескінчений гамір проривались мідні звуки оркестри, ішли врозвалку коренасті хлопці—татари і співали своїх голосних пісень, Майорили строкаті майки фізкультурників, здригались цупкі засмаглі хлоп'ячі стегна.

Натовп плинув у степ до мережаних, розплянованих майбутніх заводських площин.

Тисячі колонами, купками ішли святкувати урочисті закладини нового алюмінієвого велетня — першу дитину великого Дніпрельстану, що житиметься струмами його енергії.

Греміли бадьорі марші оркестр.

Від пересувних кіосків летіли на голови газети, листівки... Програла сурма сигнал. Заколихався, занімів натовп. Хтось заворушився.

— Де ж Петровський? Кажуть приїхав.

— Огож мабуть з борідкою, на портрет скидається...

— Де? То найголовніший інженер Вінтер.

— А-а... А Купера немає?

— Купера?... А що йому тут, це не його свято...

— Тут, брат, йому небагато радості... Е-е що там. Тут, брат, усієї буржуазії радості мало. А ну, ви отам... заведи, киште.

З широкої трибуни ударили запальні промови робітників. Спокійно й послідовно виклав необхідність будівництва комбінату інженер Вінтер. Одійшовши набік трибуни, він задумано дивився на степ, йому на високий лоб звисло пасмо чубу в паморозі.

Повітря дрижало від тугих упертих слів.

— Тут мусить бути завод.

— Це сказала партія, це сказала робітнича кляса.

— Тут мусить вирости велетень, один із перших у світі по силі й моці...

— У нас буде радянський алюміній.

— Алюміній — збудить простори аеропланними крилами... задзвенить машинами.

Дуже просто понесли мулярі перше каміння майбутнього заводу з яму. Сірі хвартухи, запорошені в цементі обличчя, тільки в найстарішого якось особливо й незвичайно нахмурено брови і рижий вус затиснуто між кінчиком язика й губи.

Тули, тули міцніше, хлопче, щоб і діло міцно тулилось. Бо це ж не в пачів, пани гроші клали під камінь, а ми замість грошей — цементу... Отак, о.

В передвечірнє небо звилась жовта ракета й розсипалась у смугах червоного від сонця заходу.

Збоку, насипом проштовхувався низенький грабар.

— Іван, сани, чорт... — засапавшись гукав він.

— Кадаж ег будєт?

— Що?

— Да вот што, — грабар показав на горло.

— Випивка?.. Во, дуралей, ет какой...

— Ет те разі царсько время, што водкой задурівалі?

— Ми веть і так знаєм што для себе строім.

— То вони з Григорієм і поспішали так.

— Да веть говорілі? — виправдувався оторопілий грабар.

— Ну і дуралей же...

Сміялись росіяни, українці, блищали посмішками білозубі татари...

Вертали на Дніпрельстан, де вже блищали вогні, всідались на плят-формы.

Ішли молоді хлопці, топтали м'якими чунями колючий курй і співали пісень.

З заходу піднімались темно-сизими ворохами хмари, хмурий степ насувався сутіннями виблків на підмурки народженого алюмінієвого велетня.

*Той революції рухає жорна,
Хто «на-гора» видає над норму.*

*Продемонструєм країні Рад
Рапорт кращих ударних бригад.*

М. ШЕРЕМЕТ.

ЮРІЙ КОСТЮК

КОМСОМОЛ І ПОЧАТКІВСЬКИЙ РУХ*)

МАСОВІЗМ У ДОБУ РЕКОНСТРУКЦІЇ

Проблема кадрів, за реконструктивного періоду, в усіх галузях господарчого та культурного життя країни рад стоїть надто гостро.

Не менш актуальна вона зокрема й у справі виховання кадрів *пролетарського мистецтва, пролетарської літератури*. Проблемою літературних кадрів цікавилась і цікавиться кожна літературна організація, літературне об'єднання, група тощо. Але жодна з літорганізацій, не виключаючи й пролетарських, не розв'язала цієї проблеми остаточно, щобто в такій мірі, як цього вимагає реконструктивний період, період велетенських робіт, нечуваного піднесення активності трудящих мас, зростання їхніх культурних потреб, період, що конкретизується в п'ятилітньому плані соціалістичного будівництва й виконується успішним закінченням його другого року.

Огляд літературних гуртків, що відбувається зараз у РСФРР, організований журналом «Смена», «Комсомольской Правдой» та «Літературной Газетой», наочно й переконливо доводить, що з проблемою літературних кадрів негаразд і по інших, крім УСРР, братніх республіках. Огляд показує, що й така потужна пролетарська літературна організація, як «РАПП», не зуміла ще підійти щільно до справи керування початківським рухом, до справи постійного організованого керування вихованням із краю частини початківства — робітничо-колгоспівської молоді — нових кадрів пролетарської літератури.

Архаїчна система *районних літературних* (не літературних і рецензентських, як на Україні) гуртків на сьогодні є найрозповсюдженіша в Москві, Ленінграді та багатьох інших містах РСФРР. В цьому відношенні пролетарські літературні організації України випередили російські. Районні літературні гуртки в РСФРР, бувши відірвані від підприємства, виробничої маси, з одного боку, і від керівництва пролетарською літературною організацією, з другого, завмерли, розпалились. Жодна з пролетарських літорганізацій, а ні «Молодняк», ні ВУСПП їхньою реставрацією не цікавиться, як помітно було за останні часи з боку РАПП. Останніми з «могікан» на Україні були Дніпропетровські районні літгуртки — «Комсомолія», «Бесімер». Перебуваючи як то кажуть, без керма і без вітрил, вони часто-густо кидалися від одної організації до іншої. Так, прикладом, один із них «Бе-

*) Стаття становить скорочений 1-й розділ із брошури «Робітника-ударника до літератури». Це популярний нарис, розрахований на допомогу гурткам читачів-рецензентів, літературно-творчим. Брошура незабаром виходить із друку накладом Держвидавництва «Молодий Більшовик».

семер» встит перед «смертю» побувати й на сторінках «славнозвісного» поліщувського «Авангарду».

Дехто, слухаючи про масовізм у добу реконструкції, може закинути нам пропагування, реставрацію широко відомого на терені УСРР, так званого *плужанського масовізму*, що застосовувався в практиці спілки селянських революційних письменників «Плуг» приблизно в роки 1922-25, і засудженого ним самим, як негідний, у тодішніх умовах, засіб виховання літературних кадрів.

Але такі закиди нам від декого мусимо спростувати, вказавши тому «декому» на істотну різницю між масовізмом *плужанським* і масовізмом у добу реконструкції, який пропагує організація пролетарських, комсомольських письменників «Молодняк» і застосовує з успіхом у своїй роботі щодо виховання літкадрів.

Всім, хто обізнаний, хоч трохи, на поживтєвому літературному русі, на тих організаційних формах, у яких він конкретно втілювався, на тих запальних дискусіях, що точилися й зараз точаться між окремими організаційними одиницями, об'єднаними за творчими напрямками, літературними течіями тощо, той не може не знати про таке поширене, в свій час, явще, як *плужанський масовізм*.

У своїй тодішній платформі «Плуг» відзначає, що «культурно-економічний процес з його колективізацією, машинізацією, електрифікацією та іншими здобутками культури несе на село економічну революцію, мусить урбанізувати село, індустріалізувати, а селян, у перспективі цього процесу, включити в єдину пролетарську сім'ю, як робітників землі». Павло Усенко в своїй доповіді на першому Всеукраїнському з'їзді «Молодняка» (січень 1930 р.) цілком слушно відзначав, що «однобоке розуміння культурно-економічного процесу неминуче призвело б (за дальшого застосування— Ю. К.) до визнання тієї пресловутої думки вrostання куркуля в соціалізм». Та нас цікавить зараз інший бік справи. Спираючись на подібні твердження та виходячи з цілком правильного розуміння боротьби за молодь, «Плуг» узяв курс на масовість, організовуючи широку мережу своїх філій. студій навколо них, куди основною масою йшла бідняцько-середняцька частина селянської молоді. Але туди потрапляли часто-густо й елементи з дрібнобуржуазної куркульської ідеології. Ми не маємо на руках матеріалів, щоб через них точно інформувати нашого читача про тодішню кількість членів «Плугу», але мусимо зазначити, що порівнюючи з іншими тодішніми літорганізаціями, вона була величезна. В памфлетах М. Хвильового за 1926 рік знаходимо дані, що «Плуг» мав 200 членів і 1000 студійців. Навіть припускаючи, що М. Хвильовий в полемічному запалі трохи «округлив» ці числа, все ж вони порівнюючи з 4—5 десятками членів «Плугу» в 1930 році, чотири роки тому були солідною кількістю, якою, звичайно, «Плуг» керувати не міг, поклавши в основу роботи філій і студій творчі вечірки, де люди варилися «в собственном соку», розвивалося графоманство, богема, та всілякі інші неодмінні наслідки «сальонного», «оранжерійного» виховання літературних кадрів.

Отже, масовізм плужанський—масовізм у середній літературній організації, що розводило її лави графоманськими та богемськими елементами; масовізм «молодняківський» — це масове виховання робітничо-когоспівської молоді в свідомого активного читача через гурток читачів-рецензентів, це керування масовим початківським рухом, що зміцнює літературну організацію, поповнюючи її лави нововиявленими творчими одиницями, не через колишні «салонні» плужанські студії, відірвані від маси, від виробництва, а через мережу рецензентських (у першу чергу) та літературних гуртків безпосередньо при заводській бібліотеці, робітничому клубі, великому когоспі, радгоспі тощо.

Ось в основних рисах різниця поміж масовізмом плужанським і масовізмом реконструктивної доби.

ПРОБЛЕМА ЛІТЕРАТУРНИХ КАДРІВ І ПЕРШИЙ ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ З'ЇЗД „МОЛОДНЯКА“

Організація пролетарських, комсомольських письменників на своєму I-му Всеукраїнському з'їзді, що відбувся в 3-й декаді січня 1930 року, як ні одна літературна організація, на терені УСРР, широко обговорила проблему літературних кадрів, намітивши конкретні шляхи її розв'язання, й саме у площині масовізму реконструктивного періоду. Будемо звати його для різниці поміж плужанським — «молодняківським», вважаючи на те, що «Молодняк» перший оголосив його, обгрунтував і успішно застосовує до життя; бо він є реальний доцільний і єдино правильний шлях крайньої частини робітничо-когоспівської молоді, здібної до участі в творенні пролетарської літератури.

Пролетарські літературні організації вже давно вишукують, а почасти й намічають шляхи до правильного розв'язання цієї, вельми важливої і складної, проблеми. Ще 1924 року В. Блакитний, наприклад, у статті «Збирання сил літератури пролетаріату» звертає увагу тодішньої пролетарської літературної «Гарт» (на чолі якої він сам стояв) на масову роботу гартівців, на втягування в студійну роботу спілки пролетарських письменників і робкорів, група яких при газеті «Вісті» сама порушила про це питання.

Кількома роками пізніше, — на 2-му Всеукраїнському з'їзді ВУСПП'у (травень 1929 р.) тов. І. Микитенко, зупиняючись у своїй доповіді на питанні кадрів, звертає увагу делегатів на потребу готувати кадри пролетарської літератури з робітників, у першу чергу з робкорів. Тов. І. Микитенко застерігає ВУСПП від плужанського масовізму.

«Масовізм у середній письменницькій організації — говорить він — не може прислужитися пролетарській літературі». А трохи вище: «Краще нехай у ній (Всеукраїнській Спільноті Пролетарських Письменників—Ю. К.) буде менше, але такі пролетарських письменників, ніж багато, та людей, що для пролетарської літератури цінності не становлять».

Все ж, ставлячи вірно проблему кадрів пролетарської літератури, 2-й з'їзд ВУСПП'у, даві загальних, директивного порядку, установок, не пішов. Він не визначив конкретних шляхів, метод розв'язання цієї проблеми.

І лише «Молодіяк» на своєму 1-му Всеукраїнському з'їзді конкретизував справу виховання літературних кадрів, визначив форми, засоби керування ними велетенськими потенційальними творчими силами трудящої молоді, що часто-густо губиться, збивається з правдивого шляху в літературі, лише за браком керівництва. Про це красномовно свідчить зміст багатьох листів од початківців із периферії, адресованих на редакції різних літературних журналів і газет.

ЛИСТИ З ПЕРИФЕРІЇ

Жовтнева революція звільнила від капіталістично-поміщицького гніту і глибоко розворушила широкі маси трудящих.

Завдяки правильному та успішному запровадженню в життя комуністичною партією більшовиків лєнінської політики в національному питанні, з самих глибинних шарів трудящих—пролетаріату, колгоспівської (бідняцької та кращої частини середняцької) маси невинно зростають, приходять у літературу нові імена, з пролетарським світовідчуванням, і світосприйманням, класовим цілеспрямованням своєї творчості.

Але такі молоді товариші не застраховані від ворожих ідеологічних впливів. І певний відсоток їх, вчасно не підтриманий, не спрямований на правильну стежку, збивається на манівці, хоріє на занепадництво, есенінщину тощо.

В зливі листів до редакції літературних журналів, літсторінок газет, до редакцій газет і журналів комсомольських, завжди можна відшукати обидві вищезгадані категорії.

І товариша, що серйозно та відданно працює над своєю освітою,—загальною, літературною, намагаючись перемогти бар'єр неписьменності, що стоїть між ним—малоосвіченим юнаком чи юнкою й тим складним рахом—письменницькою діяльністю, яку він (чи вона) обирають собі за основну роботу; і товариша, що перебуває під тисненням дрібнобуржуазних впливів, інтелігенщини: розпочинає у своїй творчості скиглити, скаржитися на безперспективність існування його самого, літератури, а часто-густо й усяєї радянської країни. В творчій продукції цієї категорії не випадковим явищем є націоналістичне зафарблення—наспівування про «рідну неньку—Україну», куркульські настрої тощо.

В цій же зливі листів до редакцій завжди можна надібати, правда, дуже малий, незначний відсоток халтурницької писанини. Це хоробливі явища, що своє коріння мають у неправильних і шкідливих методах виховання початківства за періоду розквіту плужанського масовізму.

Цей, повторюю, дуже незначний відсоток, не менш шкідливий для пролетарської літератури, як і друга, ідеологічно невтримана, ворожа настановленням своєї «продукції» рупорянська категорія занепадників, есенінців, безнадійних мрійників.

Часто такі товариші початківці, просто не розуміючи, не дооцінюючи ваги навчання, пишуть пересічні віршички й скаржаться: мовляв «нас» за-

тирають, у редакціях бюрократизм, робітника, селянина недопускають до літератури й т. д. і т. інш.

Ми тут оминаємо питання участі у виховній роботі початківства редакцій газет, літературних журналів тощо. Ця справа—справа щільного зв'язку з початківцями, постійного керівництва ними, поставлена в багатьох редакціях неприпустимо кепсько, і скарги на це багатьох товаришів, мають безперечно сенс і вчасно сигналізують про небезпеку на фронті виховання літературних кадрів.

Переді мною купа листів до різних редакцій із усіх кінців України від різної публіки. За браком місця, не маю змоги навести їх усі, але уривки деяких із них, найхарактерніших,—навести треба.

Всі листи подаватиму в оригіналі, не виправляючи орфографічних помилок.

Ось перший, що під руку потрапив, лист од робітника з міста Дніпропетровського:

«В редакцію журналу «Червоний Шлях», Д.В.У.

От робітника м. Дніпропетровська
Коржа Петра Ф.

З А Я В А

Маю бажання писати, а тому присилаю вам деякий матеріал, мною написаний.

Єсть прохання, що коли редакція розгляне мої замітки, і призначе їх кудя небудь гідними, то щоб їх помістила в свій журнал, коли ж вони підійдуть во такий.

Звичайно, що помилок буде багато. Коли редакція розглядатиме, то треба взяти на увагу те, що я працюю слесарем на виробництві і з письменством зовсім не знайомий. А почуваю, що коли була б з мене людина чуть більше письменна, то надіюся, що написати я змот би луче тому що це тільки початок. Зауважую, що пишу вірші.

Прохаю про висновки моїх заміток мені сповістити по такий адресі:

м. Дніпропетровськ... і т. д.

Разом із заявою надіслано низку віршів. Ось їхні назви: 1. «На Далекому Сході», 2. «Треба вчитися», 3. «Старе життя бідняка», 4. «Щастя», 5. «Дружно вперед», 6. «Нове щастя», 7. «Старе й нове життя скоріт», 8. «Веселий настрій», 9. «Своя думка», 10. «Попівська агітація», 11. «Трактор».

Останній вірш починається так:

«Трактор в полі загудів
Аж душа сміється
Кожний радий та веселий—
Кругом після летється.

Ми придбали собі щастя,
Будемо вільно жити,
Куркулям робить не хочем,
Не будем служити.
Надоїло нам життя
При куркульській владі
Вони кров із нас сосали
Безжалісні гади».

І міняється:

«Дружно й весело вперед
Підемо скоріше
У радянських колективах
Жити веселіше».

З листа-заяви та наведеного уривка вірша «Трактор», читач сам бачить, що ідеологічне настановлення в товариша цілком здорове, витримане в пролетарському дусі. Але в товариша бракує культури художнього слова, освіти взагалі. Він увесь у полоні старих форм, канонів.

А зайве доводити, що коли б на тому заводі, де працює товариш, листа якого ми тут тільки-но наводили, та був організований рецензентський літературний гурток, такі «заяви» не надсилали б до «Червоного Шлягу», а розбирали б на місці. В гуртку цей робітник дістав би товариську критику, дістав би більш-менш вичерпну відповідь на всі питання, що його цікавлять: «поради, що читати, як працювати над своєю літературною освітою» й т. інше.

Сильніші товариші доходять висновку, що треба гурток самим організувати, що треба згуртуватись якось для спільної праці.

Ось лист до редакції журналу «Молодіяк»:

«Шановний тов. редакторе.

Поперше, прошу вибачення за те, що турбую, «не по ділу» й прошу Вашого терпіння зачитати мого, може «не ділового» листа до кінця, щоб прочитавши два слова, Ви не кинули його.

Я—учень другого курсу Ново-Сталінської мех.-профшколи на Проскурівщині. В школі є багато хлопців (між них і я), що зацікавлені літературою, деяких можна навіть назвати початківцями. Ми переважно комсомольці. Ми вперто працюємо над собою. В нас мета: сучасну величну дійсність показати в художній формі, наш комсомол та його героїку, відтворити в художньому слові (між іншим наш район суцільної колективізації і має друкований орган «Комунар»).

Ще наприкінці 1929 року нас зібралось 10 хлопців (це в школі). Ми хотіли організувати літгурток, але нам це не вдалось. Ми не знали, як організувати, як працювати, та взагалі

ми не практичні, не маючи сторонньої допомоги, словом без-
сильно тріпались (зараз теж тріпаємось). Лише нас чотири, жи-
вучи в одній кімнаті (в інтернаті) займались тим, що читали
«Молодняк» (який виписуєм) та свої твори й їх обговорювали.
і це все. Цього нам мало, користі теж мало. Це ж лаборатор-
ність. Ми більше думаєм, ніж робим. Думки нас душать. Ми
сиджуємось, а наслідків нема. Ми всі в розпачі.

Шановний тов. редакторе. Дайте допомогу, пораду, органі-
заційно-практичні вказівки, але щоб це було систематичним.
Може самі, або дайте когось із редакції для постійного листу-
вання. Ми будемо раді. Я в журналі «Молодняк» № 6 за
1930 рік стор. 99 в резолюції пленуму Ц. Б. «Молодняка» на
доповідь секретаріату вичитав: «пленум підкреслює потребу
розгорнути масову роботу серед пролетаріату, посиливши вису-
вання й виховання нових пролетарських кадрів, працю в твор-
чих гуртках».

І ось давайте організуємо в нас при школі такий творчий
гурток, або краще такий же гурток в районному масштабі (це
зовсім не краще!—Ю. К.), але при основній базі—при школі.

Це буде один із фактів виконання того, що говориться в
приведеній цитаті Вашої ж резолюції, де буде Ваша масова
робота та праця в творчому гуртку, де буде висування нових
пролетарських кадрів, що по резолюції потрібно посилити. До-
поможіть нам і давайте ми спільно це здійснимо, бо цього ж
вимагає доба, наша партія, цього вимагає проблема кадрів
української пролетарської літератури.
З комсомольським привітом

від групи товаришів Ковальчук А.
м. Ново-Сталінське,
Проскурівської округи

Мехпрофшкола.

Лист тов. Ковальчука не потребує коментарів. Він красномовно гово-
рить про нагальну пекучу потребу керівництва початківським рухом, хоча б
писаного, у вигляді брошури-порадника: що робити, з чого розпочинати,
як організувати в гурткові самоосвіту тощо, коли не вистачає інструктажу,
керівництва живого, а його таки не вистачає, та ще й доволі довгий час не
вистачатиме.

Лист тов. Ковальчука є ще, крім всього цього, документ, що свідчить,
як молодь, комсомолія правильно орієнтується в літературних справах, як
робітнича та колгоспівська молодь (тов. Ковальчук мешкає в районі су-
щільної колективізації) має цілком вірні, правильні погляди в справі вихо-
вання кадрів пролетарської літератури, цілком вірно і вчасно вимагаючи від
«Молодняка», як пролетарської літературної організації, постійного регу-
лярного керівництва для групи комсомольців, що бажають працювати на

літературному полі, що вже зараз уперто працюють над собою з метою: «Сучасну величynu дійсність показати в художній формі, наш комсомол та його героїку відтворити в художньому слові».

Оте прагнення до вчення помітне в багатьох товаришів. Ось вам короткий лист молодого товариша М. Кесельмана до газети «Молодий Більшовик» у Києві:

«Тов. редакторе!

Маю я до Вас прохання, гадаю що як редактор газети пролетарської молоді, мені не відмовите.

Я учень 6-ої групи 7-мирічної школи, села Ходаків, маю бажання писати вірші та оповідання, але позаяк я ще молодий, маю 14 років і малу освіту, сирота, крайньо бідного становища, то не маю змоги вибитися на дорогу культосвітню тоб то письменницьку.

Правда, написав вже трохи віршів, як наприклад я Вам послав заголовком «Герої Трипілля».

Отже, прохаю газету «Молодий Більшовик» чи просто листом мені дещо написати, коли це для Вас не трудно.

Дуже прохаю, не відмовте.

Просто яку літературу читати, чи ще що».

А інший товариш, Олесь Тертиця, надсилаючи вірші до тієї ж газети «Молодий Більшовик», у кінці листа подає таку приписку:

«Запитання до редакції газети «М. Б.»:

Де можна купити книжку під заголовком «Что нужно знать начинающему писателю». Автора не знаю.

Село Сушки на Шевченківщині».

Підпис.

Але серед зливи вищенаведених, трапляються листи й іншого ґатунку. Листи «скривджених», що уявляють себе вже справжніми поетами чи письменниками.

В листуванні з редакціями вони часто-густо звертають увагу на різні дрібниці, через свою необізнаність, ігноруючи питання більш важливі, одержавши на які відповідь од редакції мали б чималу користь. Прикладом, товариш скаржиться, що у відповіді редакції на його лист не зазначено назви вірша. Утворює з-за цього цілий скандал, загрожуючи ледве не органами РСІ, або ДПУ.

Ось зразок лайливого листа до редакції:

«В. Сирватка.

Шановний тов. Секретар!

Перш за все ви мене пробачте за послідовний зміст мого листа (вибачення просять як раз за непослідовний зміст—Ю. К.) можливо, що там дещо грубо; а по друге то ви самі в поезії

понімаєте не краще від мене, а можливо і багачко розумієте, корисного особисто вас, а розуміти сільського хлопця дуже трудно, дай не потрібно».

Далі: «...я надіслав вірші не для того, аби одержати відповідь лише від секретаря, який мимоходом подивився на них і за п'ять хвилин дав відповідь: Коли вже у вас таке—і т. ін...».

О, те «вже».

«Невже лише тільки пишуть, що треба допомагати початківцям, а на ділі ввесь матеріал без уваги попаде в кошик для сміття. Взагалі шановний друже, ти якийсь странный чоловік, почав наводити критику, а вказівок ніяких, бо ти сам не розумієш не бальмеса».

Як я можу писати про місто, промфінплян, боротьбу з промислами, коли я робітник сільського господарства (А в сільгосподарстві проривів «звичайно» немає!—Ю. К.) і пишу про село, колективи і т. д., а ти мені завод?

Тобі муляють очі мої яри та байраки; там лише двічі згадано про них (жаль, що так мало!—Ю. К.) та на селі вони трапляються частіш, особливо, коли вийдеш у поле. (Спростовання «по существу»!—Ю. К.).

Взагалі ти зробив невірнo, написавши мені відповідь, яку я збережу, а можливо перешлю до ред. «Комсомолец України» (Залякування—у них поширена метода «впливу» на редакційних робітників—Ю. К.).

Коли мої вірші незграбні, то будь ласка поверніть їх мені, я знайду, що з ними зробити, я не бажаю, аби вони попали на смітник, або ще куди в дуже «містечко».

Далі ти пишеш, що мої вірші незграбні, нехудожні, фальшиві і т. ін. А в той же час пропускаєте не кращі, в яких теж немає боротьби за промфінплян, прориви, змагання, а з деяких навіть про рад. країну; є лише чийсь особисті справи, чим вони кращі? Це повинен відповісти ти ж.

Наприклад. «Молодняк» № 8 за 1929 рік.

«Провінція» — пише Крижанівський. Про якусь то «провінціну твань», а потім за для рими треба згадати Сосюру, Гайне, Гете, Байрона, та інші. Що там такого, щоб піднімало ентузіазм трудящих, що там цінного, яке б зацікавлювало маси?

Та хіба один, їх ціла низка, але як же, то поети, письменники, а то жевжик, який до пуття не вміє й написати.

Гадаю, що ви поймете мене і дасте відповідь уважнішу.

А поки з комсомольським вітаннем».

Гадпис.

«Жду відповідь, а потім слово буде належати «Комсомольцю України».

Таки не втерпів хлопець, лякнув «Комсомольцем України» ще й у киці листа. Історія з «байраками та ярами» така: цей товариш надіслав вірші до редакції журналу «Молодняк». Поміж них був вірш про робітника-двадцятип'ятитисячника, що приїздить у село. Замість, щоб показати, для чого двадцятип'ятитисячника послали на село, яку корисну роботу він виконує, працюючи в колгоспі й т. д. і т. інш., автор у віршові подає картину, як він їде на село й милується з ярів та байраків степів України. Редакція надіслала відповідь, де зазначила хиби в продукції товариша й зокрема, що у віршові про двадцятип'ятитисячника ярами та байраками підміняється важлива соціальна вага приїзду його на село.

Наслідок цієї відповіді—вищенаведений обурливий лист.—«Тобі мулять очі мої яри та байраки, там лише двічі про них згадується...».

Коментарі зайві.

Часом буває, що якийсь молодий хлопець бувши глибоко переконаний, що в нього є «взагалі хист і талант», списує свої вірші в окрему книжечку, зброшує її, оздобить малюнками, на зворотньому боці обгортки приліпить фотокартку, понадписує, де слід: «Державне Видавництво України. 1930 р. Видання друге (?). Тираж—5000. Ціна 50 коп.» і надсилає тоді до редакції: «Прохаю видрукувати в журналі окремою книжкою». Такі хоробливі явища, як нестримне бажання за всяку ціну побачити себе надрукованим хоч у поштовій скриньці, досить поширене явище серед деякої частини молоді. З цими явищами треба рішуче боротися, втягуючи таких товаришів до гуртків читачів-рецензентів, з'ясовуючи їм завдання роботи письменника, роботи серйозної, важкої, відповідальної, що потребує, крім бажання стати поетом чи письменником, ще впертої сумлінної праці над своєю освітою взагалі, літературною учбою зокрема.

Найкращий засіб лікування такої «хвороби» це—добре поставлена робота літературного чи рецензентського гуртка при бібліотеці підприємства, робітничого клубу, будинку колективіста, сельбуді, хаті-читальні тощо.

Крім цих листів, що бомбардують щодня редакції журналів і газет, надходять ще «послання» від занепадників, есеніців, що скигають про «безпросвітне життя», що плачуть за «рідним селом» і т. д. і т. інш. Авторів цих «посланий» постачає дрібна буржуазія міста й села, що за реконструктивного періоду витискується соціалістичним сектором, переможним наступом соціалістичного будівництва, ліквідується в районах суцільної колективізації, як класу. Часто-густо під вплив цієї дрібнобуржуазної стихії, що чинить опір наступові соціалізму та активізується, потрапляють нестійкі елементи із молоді селянської та й робітничої. Тоді вони стають рупорями дрібнобуржуазної ідеології, хоча на словах вони всілякими засобами намагаються це спростувати.

Лист такого рупорянина ми й хочемо тут навести.

«Шановна Редакція жур. «Молодий Більшовик»!

Надсилаючи до Вас свою продукцію, що з'являється наслідком моєї літературної хвороби, я прошу вас не відмовити

затратити декілька хвилин на відповідь для мене в поштовій скриньці.

При чому, хочу додати, не звичайну відповідь: «ваші вірші не підуть». Ні. Я це й сам знаю, що не підуть. І надсилаю не для того, щоб пішли, а для Вашої редакторської аналізи, про яку б я знав, ц. т. про те, чи я маю рацію працювати над собою в цій царині (між іншим скажу, що я зараз готуюсь до ВИШУ в ІНО і на літературний відділ маю намір).

Пишу я це переконано знаючи, що Ви з перших рядків моєї поезії дасте точне определение мого, так би мовити, темпераментного складу (викидень села), проте я все ж таки волюю, для прикладу, привести Вам коротенький зміст мого «Я» (А таких «Я» не мало) і цим гадаю, надати Вам ще більшого переконання в тому, що всі ці хворі літературною оманю, паралізовані реальністю життя, здебільшого є не хто інший, як викидні, кажу, села.

Отже і я, Ви угадали: хуторянин—полтавець. Четвертий рік як викинуло мене село з своїх бур'янів, бо був зайвий. Чепіги плуга урочисто взяли брати. Іти до комунн, теж до чепіг, не мав рації, на інше не був здатний, бо навіть був неписьменний (закінчив лікнеп). Що я мусів діяти, як не йти в люди добувати знання? І врешті добув: песимізму, мрійництва, хворих думок, що хаотично блукають у спорожнілій голові; часами цілковита безпорадність та безпередумовність (?) і врешті панічний розпач вищерт до замірів самогубства.

Ось Вам щира відвертість. Що, скажете—есенціалізм? Скажете, цілком природне явище,—деклясація певної верстви населення в нашу реконструктивну добу мусить бути?

Добре було б, коли б хоч так сказали, аби не ота нестерпно-болюча мовчанка.

Я не вважаю себе за початківця, а тому не маю права зобов'язати Вас на відповідь, але не вважаю себе за одного із тих багатьох, що рік-два тому вони чесно працювали в селі, допомагаючи на кожному кроці місцевій владі в запровадженню в життя тих чи інших директив, а зараз: (...«Щоранку «наше» стукає крок, коли кличе заводу гудок»—Косяченко).

Ми тілом у місті, на фабриках і заводах, а душею, як то кажуть, в селі. Безмежно-шире бажання йому допомогти. Хай це буде по Вашому, патріотизм, але ж одна в нас ідея—працювати на селі.

Ось хто ми.

Невже ж ми не гідні хоч на найменшу увагу з Вашого редакторського боку моральної допомоги? (вірніше, підтримки).

Запевняю—ми ще не зовсім захрясли у багноті минулого. Ми ще бачимо і позитивні боки нашого сьогодення, не тільки не-

гативні, і головне те, що кожен новий крок вперед, розбиває нашу тугу і безнадійність на мотлох. (Курсив мій—Ю. К.).

Псевдонім—Полтавецький.

Далі йдуть кілька віршів і притиска:

«Улюблені мої письменники: російські—М. О. Горький, і почасти всі останні класики; українські—давніше Винниченко, а після всі останні класики. Крім цього і сучасні: Головка, Іван Ле, Хвильовий та інші.

Поесію люблю всю, крім футуристичної (курсив мій—Ю. К.).

Як бачимо з листа тов. Полтавецького він ще не звихнувся цілком із правильного шляху. Полтавецький ще бачить і позитивні,—як він каже,—боки нашої дійсності, а «головне те, що кожен новий крок вперед розбиває нашу тугу і безнадійність на мотлох».

Отже, товариш ще не згубив перспективи, він ще бореться, й боротиметься з дрібнобуржуазним впливом, хоча й заперечує його, мовляв, це ж не есеніщина, не занепадництво, це ж просто туга за селом, нестримне бажання допомогти йому. «Словом, тіло в місті, а душа на селі»,—робить він висновок і тут же цитує рядок із занепадницького вірша Косяченка:

...«Щоранку «наш» ступає крок, коли кличе заводу гудок».

Та ці впливи дрібнобуржуазної ідеології, коли вчасно не чинити їм опору, ідуть далі. Вони входять, як го кажуть, у плоть і кров. Занепадницькими настроями просякає й літературна продукція таких товаришів. А це вже справа далеко серйозніша. Для прикладу наводжу вірш М. Прончевка, надісланий до журналу «Молодий Більшовик» у Києві—орган ЦК АКСМУ.

«СПОВІДЬ.

(Ренегатам присвячую).

Ходжу в диханні бур і гроз,—

Здається серце вже не б'ється.

І в срібних чобітках мороз

Біжить за мною і сміється.

Ну, і нехай... така пора...

Навіть кричать не маю сили...

Іде до сонця дитвора,

А я у муках до мотлоху...

Погасли райдужні вогні,

Згасаю й я з вогнями тими,

І тільки місяць в вишині

Ряда слівками золотими...

Прокляв я еру цю нову,

А я ж родивсь у темній стайні...

Кого покланчу, позову.

Кому скажу слова останні.

Мене й кохана не кола,
А в неї ж райдужні зіниці...
Людей рать глуха...
Я йду топитись до криниці...
 Ах, ні—повіситись хіба
 На золотому самов'язі...
 Чуже для мене «боротьба»,
 Бо в полі обернулись м'язи...
Я не Сергій Єсенін, ні,
Я буйний Пронченко Михайло.
Да—погасли мої огні
Жовтневий зоряний бурхайло...
 Іду в останнє в темноті...
 Погребно брязка моя лютя.
 У мене очі золоті,
 Й душа, як Віра незабутня...
Ну, й нехай тепер захляв...
Ах, дні оці брудні, сталеві...
Я за поезії купляв
В дівчат кохання тополеве...
 О, як ненавиджу ці дні—
 Я індустрії рев залізний...
 Люблю я зорі огняні.
 Люблю я місяць ясновісний...
На серце сум терпкий ляга.
Питьма довкола гра глибока.
Багряні ж руки простяга
Мені зоря золотоска.
 Нехай другі вихолять, мчать,
 У них майбуть з метала,
 Мені ж ласкаво смерть печать
 На чоло траурне поклала.
Хай буде так... прокляті дні...
Я—не Сосюра, не Голота...
Та скоро пам'ятник мені
Поставлять в Києві із злата...
 Із того я, немов весна.
 Хоч круг і зойки—і руїна...
 Моя поезія сумна!
 Моя згвалтована Вкраїна!

Хоч автор і говорить за себе, що він «родивсь у темній стайні», все це не заважає йому проклинати нову еру, ненавидіти «індустрії рев залізний», патетично виголошувати:—«Моя згвалтована Вкраїна» й надіятися, що хоча він і не Сосюра й не Голота, але все ж таки йому поставлять золотого пам'ятника в Києві. Невідомо тільки, хто ж поставить, може СБУ або

СУМ'ні синки на чолі з Павлушковим? Але тоді марна трата часу на чекання, сподівання. Адже вони на лаві підсудних яскраво показали свою соціальну суть, виявили свою жалюгідність перед пролетарською радянською громадськістю, й їм відведено вже в історії, як і в БУПР'і належне місце.

Чого ж, не вважають на це все, всілякі Михайли Пронченки з піною на губах проклинають нову добу, істерично вигукують: «Ах дні оці, бру-дні, сталеві!», песимістично заявляють, безнадійно махнувши рукою:

«Нехай другі виходять, мчать

«У них майбутє з метала».

Чого, запитуємо ми? Того, що існує ще непман у місті й куркуль на селі, який міцно, тримаючись за свій приватно-капіталістичний ґрунт, тисне своєю дрібнобуржуазною, часто активно-фашистською ідеологією на трудящі маси. Цьому тисненню піддаються незагартовані в пролетарському горні класової витриманості окремі елементи, що стають рупорями дрібнобуржуазії—куркуля й непмана.

Це вона (дрібна буржуазія) розливає потік жовчі проти радянської влади, проти непереможного наступу соціалістичного будівництва, проти успішного виконання п'ятирічки за чотири роки.

«Початківці» типу М. Пронченка, що є носіями фашистської ідеології, не принесуть будь-якої користі пролетарській літературі. Проти них треба оголосити рішучий похід. Практично ця боротьба мусить провадитися через літературні та рецензентські гуртки. Це є найкращий, найдоцільніший і найреальніший засіб. Нещадною критикою на масових творчих вечорах треба викривати реакційну, контрреволюційну суть такої літпродукції, товариськими порадами треба направляти товариша на правильну думу.

Слід зауважити, що всі оці приклади Полтавецьких, Пронченкових не слід розцінювати, як масові явища, хоча б і серед комсомольської маси з робітничо-когоспівської молоді. Вони, безперечно, заслуговують на увагу, сигналізують про потребу рішучої боротьби з ними, але масового характеру не мають.

В основному наша молодь, і комсомольська й позапартійна, має здоровий дух, правильну ідеологічну орієнтацію. Та частина її, що бажає працювати в галузі літератури, в основному досить вірно розбирається в питаннях складної сучасної літературної ситуації, складних проявів класової боротьби на літературному фронті. Потяг до учби, до послідовного опанування письменницьким фахом—одна з найяскравіших рис у прагненнях сучасної молоді.

До редакцій часто-густо звертаються й студенти. В їхніх листах теж багато є запитань, що можуть бути з певним успіхом розв'язані в рецензентському чи літературному гуртку. А студентам чи не найлегше утворити такі гуртки. Більшість ВИШ'ів перебуває по великих містах, де є письменницькі організації, літературно-критичні сили. Отже гурток може бути забезпечений ще й добрим керівництвом.

Серед студентства є безумовно працьовиті, здібні до літератури товариші, які за найменшої моральної підтримки, за кількох вчасних вказівок деяких хиб їхньої літературної роботи, змогли б вибратися на правильний шлях і найближчими часами вже принесли б користь пролетарській літературі. Таких товаришів чимало, й часто-густо саме вони залишаються поза увагою редакцій, письменницьких організацій тощо.

Для прикладу наведу коротенького листа до «Молодого Більшовика» студента педтехнікуму м. Золотоноші на Шевченківщині:

«Редакторе. Я хочу багато, багато невтомно працювати для літератури. Я цілком віддався їй.

Для цього потрібно багато часу. І я працюю.

Але ж мені хочеться бачити хоч маленькі наслідки її. Коли б мене хоч трошки почати друкувати, я б піднісив у квадрат кожний мій твір. А з нуля ніяк... Яюсь нема надії... Думаєш, що даремно зовсім час гайш...

Редакторе! Любий! Прохаю серйозно до мене поставитись.

Я даю слово, що не будете жаліть... що я матиму великі досягнення через деякий час.

З пошаною Г. Я.».

До цього ж листа, як зразок своєї творчості, товариш прикладає коротенького віршика:

«МОЛОДЬ ІДЕ НА ЖНИВА.

Мідний ранок рученята звів,
Сходить сонце, радісно горить.
Гей хліба схилялись полові
І клеочуть рівно трактори.
Ми з артілі, молодь, ідем жать
Коллективно пшениці у степ.
Дужі всі очі працювать,
Показать роботи новий темп.
46 дівчат веселих в нас,
46 м'язистих юнаків,
7 жнивварок. З ниви збіжжя враз
Заметем. Гей! Лишь бадьорий спів!
Нищим вкрай, як класу, куркуля:
Ми, й жнивварки, й коні й трактори (курсив мій—Ю. К.).
Золотяться, міняться поля,
Тепле сонце радісно горить».

(Підпис).

Цей віршик сам по собі, звичайно, примітивний, але від нього ніяк безпосередньою шпирістю автора. Тут нема надуманості, фалшування, підробленості. Коротко й ясно:

«Ми з артілі, молодь, їдем жать
Колективно пшениці у степ.
Дуже всі, охочі працювать,
Показать роботи новий темп».

Нема в віршові отого споглядального нудного наспівування про степи українські з волошками синіми, та про інші атрибути романтично настроєного рафінованого інтелігентика. А в передостанніх рядках:

«Нищим вкрай, як клясу, куркуля:
Ми, й жниварки, й коні, й трактори».

автором вкладено глибокий зміст про те, хто саме нищить куркуля.

Отже, товариш—на правильному шляху до пролетарської літератури.

А таких—не один. Тому можна з певністю сказати, що пролетарська література кадрами забезпечена, тільки треба їх виховувати, давати правильну орієнтацію в складній сучасній ситуації, а це можна зробити лише через широко, масово розгорнуту систему літературних і рецензентських гуртків.

Початківці в більшості серйозно беруться до літературного навчання. Про це свідчить захоплення їх не тільки процесом творення літературної продукції, а й питаннями суто теоретичного характеру. Інший товариш просто розпочинає цілу дискусію з редакцією з приводу тих чи інших питань.

За приклад такої спроби дискутувати з редакцією, може стати лист до «Червоного Шляху» сільського вчителя (Г. Р.) з Шепетівщини.

Він порушує проблему форми й змісту літературного твору, й подає в листі до редакції про неї свої міркування.

Основною помилкою товариша є неправильне визначення самого змісту й форми літературного твору.

Неправильне воно тому, що товариш зміст і форму літературного твору ототожнює з «формою та змістом» матеріальної речі й наводить задля підсилення своєї «аргументації» зовсім невдалий приклад про те, що «форма—це мозаляв—будинок, а зміст—ті, хто в будинку мешкає». Й продовжує далі, роблячи висновки теж помилкові: «Коли ж це так, то хіба робітники не можуть мешкати в палацах колишніх магнатів? Хіба це знижує вартість робітника? А хіба цих палаців неможна використати для культосвітніх потреб із новим змістом? А ось ще один приклад. Закрито в селі церкву й перетверено на сельбуд. Релігійний зміст молитовного будинку перетворився на антирелігійний зміст, на зміст радянської культури. Хіба від цього знижується новий зміст?».

Тут товариш заплутався вже зовсім!

Поперше, одна справа, коли робітники живуть у палацах колишніх магнатів, і зовсім інша, коли початківець пише вірша про промфінплан, п'ятирічку, колективізацію формою народніх дум, що співають чи розповідають кобзарі, або такою, як писав Шевченко чи Пушкін. Ні в якому разі не можна розривати понять форми й змісту. У творі мусить бути мо-

нізм змісту та форми. Отже коли приходить новий зміст, мусить творитися й нова форма. Зі сполученням старої форми й нового змісту спостерігається розрив поміж них: матеріал твору дезорганізується, знижується його художньо-естетична вартість, навіть губиться соціальна вага; це залежить від, так би мовити, розміру розриву поміж формою та змістом. Ще далі заплується товариш у своїх міркуваннях, коли наводить приклад із церквою, перетвореною на сельбуд.

Молитовний будинок, як матеріальна річ ні релігійного, ні антирелігійного змісту не має. Це просто приміщення, в якому духівництво облупує робітників і селян складним допоміжним знаряддям капіталістичної експлуатації, це просто приміщення, де з великим успіхом можна демонструвати кіно-фільм, ставити п'єсу, що агітуватиме за важку індустрію, за колективізацію, новий побут і т. д. і т. інш.

Отже, подібні ототожнювання змісту й форми літературного твору з матеріальними речами, приписування «релігійного змісту молитовному будинку», як такому, в нісенітниця та ще й така, що крім шкоди нічого зробити не зможе.

Нам нема, за браком місця, можливості дискутувати з товаришем, а тим паче цього не може зробити буд-яка редакція. Це врешті не входить в обсяг її обов'язків. Щоб відповісти на питання, порушені початкуємим товаришем у листі, заперечити їх, редакції треба в писаній формі викласти кілька лекцій із марксівського літературознавства. Вичерпну відповідь на всі ці питання, що хвилюють, цікавлять початківців і в галузі творчої, і в галузі теоретичної роботи, можуть знайти вони лише в рецензентському, літературно-творчому гуртку.

Серед трудящих мас таке піднесення, такий творчий ентузіазм, що серед початківства можна знайти всі покоління, починаючи від піонерської краватки й кінчаючи сивою бородою.

Саме від такого початківця, 66-ти років, я й хочу навести тут коротенького листа до редакції журналу «Червоний Шлях». Ось він: слово-в-слово з початку й до кінця:

«Шановний товаришу редакторе!

Можеть Вам ще нивідомо про старого чудака Кочергу, то оце він самий. Про його уже мабуть усей мир чув і знає, а це із Вами хочу познакомиця, а коли будемо знакомі то так і знайте, що Ваша корзинка пустою не буде, я її заповню, бо я на це майстер. Для цього я Вам надсилаю для прикладу зразки своїх творів, подивіця тай мені скажете, куди вони пригідні, можливо, що я і лучі (кращі—Ю. К.) умію написати та де уже там самому себе хвалити, раз уже сам Кочерга то і знай своє місце коло печі, а то пожалуй ще і в помийниці намочать. Це вже зависить от самої кухарки, так саме і от редактора.

С пошаною уважаючий Вас Н. М. Кочерга».

Далі наш початківець подає редакції про себе біографічні відомості такого змісту:

«Коротенька моя біографія.

Моя родина Україна. Мої предки були панські крипаки. Я родився 30 мая 1864 р. На 16 р. я уже із торбинкою на плечах ходив по над морем, шукав собі роботи. Жив я у Донщині, у Криму. Там я бачив соляні озера, азовське і чорне море, де мене мучило безперестанно горе. 5 р. жив у Польщі, трошки пожив у великій Росії. Так я проблукав 35 р. Дякуючи Жовтневій революції у вирнувся на свою родину, коли мені уже було 55 р. Я уже мав свого власного сімейства 10 душ. Внаслідок революції я по вибору служив зо власті, а коли зробився пириворот, то дякуючи пану Велецькому та його друзям Снежку та Лайкевичу, всі вони поляки, мій дом обстріляли мене затримали. Я виплатив 950 крб. контрибуції. Коли Доникини наступав мене заарестували і осудили к розстрілу, ну дякуючи їхньому доброму офіцеру я спасся бігством. Тепер я маю 66 р. 13 душ сім'ї, член артілі, сількор М. правди, радянське село і статистик і так багато пишу дописів. Маю гарні отзиви, доручення. Зараз пишу твори і надсилаю до всеросійського о-ва християнських писателів, які пока ни напечатані, ну все таки моїми творами дуже зацікавилися. Попрохали мою політбіографію і фотографію.

Кочерга Н. М.

С. О. Сазонівка

Яблунівського району

Лубенського округу».

Після біографії подані зразки творчості—вірші: 1. «Спогади», 2. «На смерть павшим героям», 3. «Махно», 4. «Диникинці», 5. «Біда», 6. «Чудна парочка», 7. «16 р. хлопець комсомолец», 8. «Пісня про орлів та соколів», 9. «Артель ім. Шевченка», 10. «Псмилка», 11. «Кулаки».

Щоб читач мав уяву про творчість, наведу для зразка початок вірша «Помилка».

«Часто буває так, що сильні помиляюся

Ну трапляється і таке, що і сама влада,

Як отчубувить, то аж зарежечуться.

Нема нічого дивного, той хто нічого не робить.

Той і не помиляється... і т. д.

Нижче йде розповідь про випадки перекручування лінії партії підчас розкуркулювання.

Після віршів приписка:

Товариші робочі!

Потерпіть трошки. Ми все пополам пириділимо і задовольнимо Вас, чим буде можна. А старий автор Кочерга, який сам 35 років працював і знає горе, в цій справі Вам теж буде допомагати, а Ви йому уже за те пришлете гарні чоботи та на штани крану.

Кочерга Н. М.

Перед вашими очима пройшла галерія початківців. Майже всі їхні ви-
моги до редакцій можуть бути задоволені тільки в рецензентських гуртках,
гуртках літературно-творчих.

Оминаючи порівняно малий відсоток занепадницьких листів Полта-
вських, ідеологічно шкідливих «творів» різних сліяних Михайлів Прон-
ченків, «обурливих», «загрозливих» та інших (листів), констатуємо на
основі продемонстрованих вище матеріалів, що в основній своїй масі по-
чатківці з робітничо-колектівської молоді мають бадьоре, життєрадісне
світосприйняття, більш-менш правильну орієнтацію в сучасній літературній
ситуації, в їхніх творах спостерігається намагання йти творчими шляхами
пролетарської літератури.

Але обмежитись тільки одним констатуванням факту ми (пролетар-
ська літературна організація) не можемо. Зазнайомившись із станом почат-
ківського руху, ми мусимо зробити певні висновки.

Висновок перший: перед пролетарськими літературними організаціями
за реконструктивного періоду на весь зріст встала проблема кадрів пролет-
літератури, встало питання практичних методів і засобів їх розв'язати.

Висновок другий: проблема літературних кадрів мусить практично роз-
в'язатись через масовізм реконструктивної доби, через широку мережу ре-
цензентських і літературно-творчих гуртків, як організаційну форму, що
в ній він («молодняківський» масовізм) втілюється.

МЕРЕЖА РЕЦЕНЗЕНТСЬКИХ І ЛІТЕРАТУРНО-ТВОРЧИХ ГУРТКІВ — ПОТУЖНА БАЗА КАДРІВ ПРОЛЕТАЛІТЕРАТУРИ

Початківцеві не повинен обмежуватись вузьким колом суто літератур-
них питань, питань теорії, творчої практики тощо. Він мусить брати
цьогонаїактивнішу участь у всьому громадсько-політичному житті радянського
Союзу, в житті свого заводу, фабрики, комуні, радгоспу, ВИШу, ро-
бітфаку й т. д.

В цьому відношенні рецензентський або літературно-творчий гурток,
коли він міститься безпосередньо при бібліотеці підприємства, комуні, ро-
бітфаку (а він мусить бути тільки безпосередньо там) має широченне поле
своїєї діяльності. Допомога заводській пресі, безпосередня участь у ній за-
для ліквідації прориву, успішного виконання промфінплану й т. д. і т. інш.,
улаштування для цього спеціальних масових літературних вечорів із літмон-
тажем, інсценівками, побудованими на конкретному матеріалі даного під-
приємства, написаними самими гуртківцями, читання власних творів на
бойові теми сьогодишнього дня, ось та масова робота гуртка «читач-ре-
цензент», гуртка літературно-творчого, без якої вони (гуртки) не матимуть
популярності серед молоді, не матимуть припливу нових членів, перетво-
ряться на замкнуте, відірване від маси вузьке коло «богемщиків» од літе-
ратури.

Влаштування вечорів української пролетарської культури, літературних
диспутів за участю письменників, масових вечорів читання та обговорення
недрукованих ще творів укупі з широкими колами комсомольської, позапар-
тійної молоді, так самих гуртківців, як і відомих українських пролетарсь-

ких і радянських революційних письменників, мусить бути неодмінною складовою частиною роботи гуртків. Кожен пролетарський, радянський письменник охоче піде на таку вечірку, де його ще неопублікований твір критикуватиме робітнича молодь, пролетарський читач, до якого він мусить прислухатися, адже він задовольняє його вимоги, постачаючи свою літературну продукцію.

Гуртки читачів-рецензентів і літературно-творчі мусять бути бойовими, ударними бригадами в справі просунення української пролетарської культури в широкі маси індустріального пролетаріату, своєю роботою мусять практично запроваджувати в життя ленінську політику в національному питанні.

Початківці, об'єднані в гуртки, мусять активно й своєчасно відгукуватися на всі події, що відбуваються на літературному фронті, мусять бути в курсі справ тих дискусій, суперечок, що точаться поміж літгурпувань, літорганізацій, окремих літературних течій, мусять самі брати в них активну участь, допомагаючи пролетарській літературі розв'язувати спірні питання (шукання творчої методи, творення стилю доби й т. д.), що стоять нині на порядку денному пролетарських літературних організацій.

Все це гуртки не зможуть виконати, коли ігноруватимуть зв'язок із пролетарськими літорганізаціями («Молодняк», ВУСПП). Поміж пролетарськими літорганізаціями та гуртками мусить бути щонайтісніший зв'язок. Життя літорганізації мусить бути життям літ. рец. гуртка.

Лише за таких умов мережа рецензентських і літературно-творчих гуртків виправдає назву *потужної бази кадрів* пролетлітератури, лише за таких умов «молодняківський» масовізм принесе користь пролетарському літературному рухові й виправдає свою назву, масовізму реконструктивної доби.

КОМСОМОЛ У БОРОТЬБІ ЗА ЛІТЕРАТУРНІ КАДРИ

Яка ж роль комсомолу в боротьбі за кадри пролетлітератури?

І-й Всеукраїнський з'їзд «Молодняка» відбувся під гаслами щонайтіснішого контакту комсомольських письменників і всієї комсомольської маси у виконанні тих завдань, що їх ставить партія й робітнича класа на шляху до успішного побудування соціалізму.

Ленінський комсомол, будучи організацією найкращої, найсвідомішої частини трудящої молоді, з молодечим запалом, творчим ентузіазмом допомагає партії більшовиків у проведенні найважливіших завдань, компаній, у повсякденній боротьбі за успішне здійснення п'ятирічки в чотири роки.

Комсомолові належить багато починань, що потім перетворилися на всезагальні, всесоюзного значення заходи.

Утворення легкої кінноти на допомогу органам РСІ, ініціатива в ударництві, соцзмагання, що перетворилися на всесоюзного значення методи соціалістичної праці, все це — почин, робота комсомолу.

Проблема літературних кадрів досі була занедбана. І-й Всеукраїнський з'їзд «Молодняка» ухвалив покласти цьому край. Делегати від окружних комсомольських організацій усіх значних промислових центрів УСРР, що були присутні на «молодняківському» з'їзді, одностайно висловились за те,

що справа розв'язання проблеми кадрів пролетарської літератури неможлива без участі комсомолу.

Товариші висловились за те, щоб справа керування початківським рухом була в руках комсомолу та пролетарських літорганізацій, щоб справа виховання початківців була скерована по лінії культпропроботи осередків ЛКСМУ.

Комсомол мусить узяти на себе ініціативу організації мережі гуртків «читач-рецензент», літературно-творчих, ув'язуючи їхню діяльність з культпропроботою місцевого осередку, з усім життям підприємства, колгоспу, установи, де цей гурток перебуває.

Незабаром має відбутися VIII Всеукраїнський з'їзд Ленінської Спілки Комуністичної Молоді України (в січні 1931 р.).

Треба на цьому з'їзді порушити та докладно обговорити участь комсомолу в розв'язанні проблеми літературних кадрів. Шляхи її розв'язання намічені, конкретизовані пролетарською літературною організацією комсомольських письменників. На обов'язку всієї комсомольської маси лежить тепер завдання взяти конкретну участь у цій роботі, утворити навколо проблеми кадрів пролетарської літератури позитивну громадську думку, широко інформувати низові комсомольські організації про велетенську вагу пролетарської літератури в будівництві соціалізму, в остаточному викорчовуванні коріння капіталізму на всіх ділянках нашого багатогранного життя.

Тільки виконавши всі вищезгадані умови, можна сподіватися на правильне, масове виховання кадрів пролетарської літератури з робітничо-колгоспівської молоді, тільки тоді пролетарська література не відставатиме від велетенських темпів соціалістичного будівництва, тільки тоді вона цілком виконає почесну роль активного знаряддя класової боротьби пролетаріату на ідеологічному фронті й завоює право на свою гегемонію.

Отже, слово за комсомолом.

Ударний цех, робітничі квартали —

В широкі гоніть дезертира!

Програму свою ми довчасно здійсним,

Коли навантажимо всі механізми.

Комсомол в шахтарській армії —

Завжди попереду, завжди ударний!

ПИСЬМЕННИКИ РАДЯНСЬКИХ РЕСПУБЛІК ПРО „МОЛОДНЯК“ „МОЛОДНЯКУ“.

Пролетарская литература росла и выковывалась в жестоких боях с противниками.

В этих боях особо важно крепкое единство пролетарских рядов. «Молодняк» был всегда в первых рядах борцов за пролетарскую литературу.

«Молодняк» воспитал из рядов комсомола немало пролетарских писателей, сделавших большой вклад в боевой арсенал пролетарского художественного слова.

Бои еще далеко не кончены. Оружие надо держать наготове, надо все лучше оттачивать его.

Всем нам необходима огромная учеба, чтобы овладеть методом диалектического материализма, пропитав им все наше творчество. Эту учебу мы будем проходить не отрываясь от общей борьбы нашего класса, принимая самое активное, непосредственное участие в боях за социализм.

Пролетарский писатель — не пассивный созерцатель действительности, не поверхностный ее отображитель, а активный участник борьбы рабочего класса на всех ее фронтах.

За боевое художественное слово!

За метод диалектического материализма!

За единство рядов ВОАПП'а!

За единство ВУСПП'а с «Молодняком».

Ал. ИСБАХ и Ф. ПАНФЕРОВ.

г. Харьков, 15-XI-30 г.

«Молодняку» желаю развиваться и расти. Главное — в росте. Прекращение роста обращает человека в труп, коллектив — в развалину. Так растите же «молодняковцы» и все свое творчество отдавайте великому делу социалистического строительства.

Н. ОГНЕВ.

15-XI-30 г.

Дорогие товарищи «молодняковцы». Мои пожелания коротки и относятся они главным образом к той работе, которую мы, каждый на своем языке, проводим в пролетарской литературе. Вам хорошо известно, что в области поэзии у нас не все благополучно. Сотни молодых товарищей, едва-едва обучившись грамоте, потеряется попадая в лит. атмосферу, отрываясь от станка и от полей. Много еще современных поэтов подменяют искусство слова формальными ухищрениями, пустой риторикой, вульгаризуя принципы и идеи пролет. литературы. Вот от всего этого я желаю и советую сберечь себя. Поэзия—дело трудное, сложное и профанировать в ней так же нечестно, как и в области политики.

Желаю вам, товарищи, успешной работы на славу пролетарской революции и создайте искусство, достойное ее великого дела.

Мих. ГОЛОДНЫЙ.

15-XI-30 г.

Большевистская молодежь, это ударный отряд пролетарской литературы. Это надежда и будущее пролетарской литературы. Украинский пролет. литературный «Молодняк» своей непримиримой борьбой против классовых врагов на фронте литературы, своей работой блестяще доказывает это положение.

«Молодняк» — один из лучших отрядов Всесоюзного напостовского движения. Мое единственное пожелание — с неослабеваемой энергией продолжать борьбу за напостовские принципы, за большевизацию пролетарской литературы. Это есть та основа, которая делает монолитной все наше Всесоюзное пролет-литературное движение.

БЕНИТО БУАЧИДЗЕ.

Харьков, конференция МБРА.

Центральная Рабочая Литературная Группа «Резец» Ленинградской АПП приветствует боевое творческое объединение рабочих писателей «Молодняк».

ТОВАРИЩИ.

Борьба за выполнение промфинплана и за ликвидацию прорывов на нем, борьба за генеральную линию партии в области худ. литературы есть неотложный долг каждого пролетписателя. Если все эти трудности будут успешно преодолены вами — «Молодняк» окажется подлинным носителем большой и яркой литературной истории.

С рапповским приветом И. УКСУСОВ.

Харьков, 15-XI 30 г.

Одной из первых моих задач после возвращения из конференции МБРА в Татарстан будет то, что я буду горячо рекомендовать татарским молодым пролетарским писателям: 1) учиться работать так, как работают в украин-

ском «Молодняке»; 2) создать такую воинствующую большевистско-выдержанную литературную организацию молодых писателей, какой является, именно является, украинский «Молодняк»; 3) изучать опыты и достижения, которыми богат «Молодняк».

Сердечный привет молодому большевистскому отряду украинской пролетарской литературы—объединенному в «Молодняке».

ГУМЕР ГАЛИ.

Татарстан, 15-XI-30 г.

«Маладняк» уже давно заваявав прозо называюца пралетарскай літаратурнай арганізацыяй. З маладым задорам, з пралетарскай непрымірымасцю у бойках за гегемонію пралетарскай літаратуры, «Маладняк» уліўся в агульнае рэчышча Саюзнай пралетарскай літаратуры. Зараз «Маладняк» на перададні аб'яднання з ВУСППам.

Шчырае пажаданне «Маладняку» яшчэ больш цесна звязання з фабрыкамі, заводамі, шахтамі, калгасамі, каб адтуль выявіць і прывесці в літаратуру новыя, мазучыя кадры пралетарскай літаратуры, новых энтузіястаў-ударнікаў на літаратурным фронце, што вылучыць гераічная рабочая кляса.

Я. ЛІМАНОВСКИ.

«Молодняк»—и организация и журнал—сыграл в истории развития украинской пролетарской литературы крупную роль, организуя отпор классово-враждебной пролетариату агентуре на литературном фронте, обучая искусству художественного слова и выдвигая ряд представителей пролетарской и крестьянской молодежи.

Сейчас перед «Молодняком» встают особо серьезные задачи. В литературу приходят многочисленные кадры рабочих-ударников. Активизировался классовый враг. Пролетарская литература, преодолевая трудности перестройки своих рядов в реконструктивный период, борется за осуществление своей гегемонии. ВОАПП уверен, что «Молодняк» успешно справится с новыми задачами, если он будет попрежнему драться за пролетарскую литературу под знаменами напостовства, разовьет большевистскую самокритику в своих рядах и на деле поможет созданию единой организации пролетписателей Украины—ВУСПП.

Секретарь ВОАППа А. СЕЛИВАНОВСКИЙ.

Український комсомол завжди стояв у перших лавах в революційній боротьбі та в боротьбі на фронті пролетарської літератури.

Від імені молодих китайських революційних письменників передаю вам братерське вітання і найкращі побажання успіху в ударництві та в соціалістичному будівництві.

ЕМ. СЯО.

СЕРЕД КНИЖОК ТА ЖУРНАЛІВ

І. МАЛОВІЧКО.—Соціалістична весна». Поема на 7 частин. 120 сторінок. Ц. 2 крб. ДВУ.

І. МАЛОВІЧКО.—Шефея». 48 стор. ц. 60 коп. ДВУ.

З книжки за один рік—чимааний і знаменний мусить бути доробок поетів. Кілька тисяч рядків—яскравий показник роботи. Так думаємо ми, але поети з «Н. Г.», очевидно, трохи, інакше підходять до своєї роботи. Писати коротко і стисло, щоб було «слову тісно, а думці вільно, ніхто з них не вмів. Що не вірш, то поема, мінімум—півка сот рядків. Печатка сировини, необробленості, схематизму—тягнуть над двома книжками поезій І. Маловічка, що ми їх рецензуємо.

«Соціалістична весна»—Поема на 7 частин з інтродукцією та суцільною колективізацією» (1)—де й гучну назву Маловічка. Очевидно, для солідності вражень від грубенької книжки, поет прикрасив її ще й своїм портретом, являще рідке і характерне хіба для «повних збірок творів» поетів, а не для початківців типу І. Маловічка. Та це справа авторова.

Епіграфом до поеми, вірним і влучним, можна було б узяти відому агітку Д. Бедного в перекладі М. Терещенка:

У Омеляка є земелька —
На душі якась пень —
Пауг то є, але з Омеляка
Ні насіння, ні коня.

Та згадавши Д. Бедного ми хочемо підкреслити політичну вагу і значення сьогодні «одем'яювання» поезії, політичну активність реконструктивної літератури. Агітку Д. Бедного за епіграф до Маловічкової поеми ми беремо за зразок схематизму, застарілості за сьогодні, дубка, що був активний і потрібний саме тоді, коли його Д. Бедний написав (1920—22 р.), але він в період суцільної колективізації виглядає нехудожньо, непереконливо.

Схема сюжету Маловічкової поеми виглядає так: подається неможливе село

Балки—забите, темне. Панування куркулі та визиск голоти. В селі точиться боротьба. Виводить на соціалістичний шлях село робітник в особі Прокопа, який агітує за коагосп. Куркулі вбивають Прокопа. Прокіп вмер, але діло Прокопове живе.

Хляються прапори
Нижче,

нижче...
Схляються прапори
в цей час...
Прокіп веселый
лежить ще,
хоч мертвий —
та серед нас.

(Стор. 111).

Сюжет поеми досить вдалий, хоч можна було б сперечатись, щодо ролі міста тільки як агітатора в селі. Самою агітацією зараз (а для поеми 1929 р.) не виконаєш великого завдання Ленінського—змицки міста в селом.

Але ася хіба Маловічка в тім, що, окресливши сюжет, він безпорадний щодо художнього втілення ідей, а тому маємо агітку найгіршої якості (нехудожність) — плакат, але ніяк не живу поему. Дієві особи в «Соціалістичній весні» не люди, а схеми, ходячі шаблони, видумані та изгаальнені по-статі. Перечитавши поему, важко уявити собі героїв, а коли не героїв, то масу. Почувається якесь аверхне несерйозне ставлення до селянства, як до малоросійських Степків, Грицьків.

У Маловічка:

Макарі, Грицьки й Васпай
Плянують і наказують для себе...

(Стор. 44).

Якимсь справді «медантеальним ходом» виглядає в інтродукції образ неможливого в особі дядька Панаса:

Дукав Панас.

Кобила стояла абоку,
Тупим поглядом
в асмаю алерши...

(Стор. 10).

І Маловічко одразу ж взяв хибну установку: для села треба писати популярно, при чому популярність він розглядає, як лубок, як схему, і все це подане в плані примітивного реалізму, того реалізму, з якого давно вийшла пролетарська література, та в якому загрузла «Нова Генерація».

Поети «лівої формації мистецтва» пишуть дотго і, головне, нудно. Так, наприклад, І. Маловічко цілих 12 стор. вірша подає на опис пейзажу села Буди. При чому подіє не просто, а з викрутасами, «іронією» на зразок:

Вийшов за ліс —
нема більш завіс.

Та село не якась
«надзвичайна дама» (!)

Хоба, як вас сюди
Чорт помилоково заніс,
тоді споглядайте:

— панорама.

Про трактор таку «стрілу» пускає поет:
Коли є нива
і є бензин,

значить,
оратиме
сукни син

(Стор. 20).

Дуже художньо, на думку Маловічка, він подає клясову боротьбу на селі:

... йшов
відбувався процес
переростання
психіки має...

... як в одному й тому ж дворі
для світогляди боролись нещадно.

(Стор. 16).

Ще, що не кажіть, а не поезія, хоча б і функціональна.

Засвоєний ще поетами з «Н. Г.», отже й Маловічком такий художній прийом: говорити про якусь річ і не показувати її, од безсмаку. У Маловічка по всій книзі густо одкиє:

Село, як село:
Далеко до міста
Вода ж,

як і скрізь, в криницях...
Церква як і по селі,—
на майдані.

Осінь 1929 року,

як кожна осінь.

Та зиму цю розпочато

не так, як раніш

і т. д. і т. д. без кінця.

Врешті—це одноманітно і безсило, т. Маловічко.

Ось вам другий примітивний прийом: до кожної строфи обов'язково причіплювати природу, природу, як паразит. Спосіб дуже примітивний, ще від Шевченка, і аж ніяк не личить «лівому» поетові.

В сім'ї раді —
за пасномом пасном:

хлібозаготівлі,
колективізація,
податок.

Вітер насвістив
на класках

до тисячі різних

«заялдок»
(стор. 43).

В сім'ї раді
збори комсомолу
мають розпочатись
з мінги на мінги.

На дворі вітер
і тополю (!) додолу
не пожалів би
зломить (стор. 38).

Лихбач Маловічко «оригінальніше» і такими соковитими образами малює ту ж саму убійчу до одноманітності природу:

Засвістить
за вікном завірюха,
Запищить,
зашкварчить, мороз (стор. 61).

Ось як поет передає напруження селянської маси на зборах про колективізацію на доповідь Прокопа.

Гурт — резе,
Гурт — гуде,
Гурт — звір,
Крик і галас,
Галас і крик (стор. 94).

На цій же сторінці знову:

Гурт — резе,
Гурт — гуде,
Гурт — тигр (!)

Далі, на сторінці поряд:

Гурт скаженіє,
в гурті нетерпіння...

І це на 2—3 сторінках! Яка убивча одноманітність прийому, яке безсилля.

Поет очевидно вважає за сильні місця, такі строфи:

... нічого забивати баки.
Ти ж, Корнію, бачила,
ти ж ханжа,
ти ж скажена
собака! (стор. 103).

Ми цитуємо найдинамічніший момент в поемі, обурення голої на куркуля Корнія:

Лайка,
крик
і матюки строкаті,
як мухи стіни,
хату крили.
Гармидер у хаті
і більшість у хаті,
Щоб заткнути
Корнієві рило. (Стор. 103).

Крім шаблянових і нехудожніх описів у стилі найвищого дешевого реалізму (романтизму авторів не можемо закинути — М. Ш.) І Маловічко інколи пускається на сентенції:

Інколи якусь малесеньку річ
випустиш з уваги —
ненароком,
ну, тоді,
хоч голову з паіч —
не поправивш
й за декілька років (стор. 34).

Багато в книзі ляписусів, якихось кумедних і незвичайних образів на зразок:

Щоб енергію гоїв
застаю
Одігріти від морозу... (стор. 32).

До чого поети «доходять»? Кінчається «Соціалістична весна» — справжньою весною і заснуванням колективу після вбивства агітатора Прокопа. Але й тут, у патетичному, здається, кінці, І. Маловічко не може, як правовірний ліфовець, за прикладом Шкурупія, не хвицнути «носів культури — мазеп, «вуха, чуби — модернізовані Горлянки й Ко-чуби» (стор. 119).

Наприкінці дамо оцінку книжці І. Маловічка, словами самого ж поета:

Балагани
зокрема
й, взагалі —
шість років
не був
на селі (стор. 5).

Інакше б такої хахтурки поет не написав. Дивує нас тільки доброзичливість ДВУ. його рецензентів...

Про другу поему «Шефи» можна те саме сказати. Знову ж таки, поклавши в зміст твору змічку міста з селом — поет не спромигся по-спражньому художньо відтворити цю прекрасну ідею. Як і в «Соціалістичній весні» так і в «Шефах» — робітник, бригада робітничі, епізодичні агітатори, говорючі, що приїдять на кілька годин — днів, проведуть збори, ухвалять резолюції про колективізацію і поїдуть знову на завод з музикою.

Так само й селяни їдуть «в гості» до робітників, а потім агітка:

Приїхали,
розповіли селяни,
менше стало
в селі п'яних.
Привезали
і книжок,
і поради, —
от що
значить

Влада Рад! (стор. 46 «Шефи»).

Побажавмо поетам з «Нової Генерації» більше працювати над віршем і не дуже довірятись діалектичному переходу «кількості в якості» — вона бо часто підводить, як це довів своєю «творчістю» І. Маловічко. До речі, ми не дивуємось після цього, чому так мало марксистська критика написала про Маловічка, автора вже на сьогодні 3-х збірок віршів.

М. Шеремет.

ЛЕОНІД ЗИМНИЙ. — Не в дні ювілеїв. Ізв. Вид. «Кингоспіла». 1930 р. стор. 64. Ціна 1 крб. 50 коп.

Леонід Зимний належить до тієї групи поетів «Нової Генерації», що працюють в плані памфлетів і публіцистичних віршів Михайла Семенка останніх 3—4 років. Цей період творчої діяльності Семенка безпе-

речно цікавий, хоч і не дуже важливий і значний. Розглядаючи тут перша збірка Зимного—«Не в дні ювілеїв»—не є подія в нашій поезії, але все ж з певними огорками заслуговує на увагу читача. Ідейно-тематичне спрямування віршів Зимного слід би навіть назвати чітким, якби не властива молодому авторові механістична спрощеність характеристик, примітивна трітійністість, що іноді переходить у схематизм.

Закінчуючи декларативний вірш «Не в дні ювілеїв», Зимний пише:

Я не чекаю перемоги
легкої

й швидко (20 стор.),—а проте любить з менторським виглядом так виголошувати речі більш, ніж само собою зрозумілі —

Раднарко і політбюро —
не чудотворні ікони,
нічого

молитись їм

про своєчасне устаткування

на приватних квартирах

соціалістичного комфорту

і одночасно

видурювати в цербкоопі зайву пару

галош та зсипати борошно

в каналу розпороту (18 стор.),—лю-

бить висловлюєтесь високо-

парно —

ми плачемо

над трупами,

боїмось їх

і над ними спинаємось,

прагнути

п'ятихвилинного антракту

в поступі до неминучого (стор. 35—

36),—

тобто робить наперекір своїй заяві — іде шляхом найменшого опору; замість діалектичного показу обмежується поверховою оповіддю і виносить переважно правильні, але непереконливі «вироки».

В книжці «Не в дні ювілеїв» є кілька безперечно прийнятних творів («Сьогоднішній мотив», «Рейсів рейдами», «Гумовий чорт», «Інтервенція»; про те, що молодий автор може давати навіть цінні речі, свідчать надруковані в № 8 «Молодіяка» за цей рік розділи з його великої поеми про ліквідацію проривів на Донбасі—«Штурм

шахт»), але загалом вона зіпсована спрощенством, схематизмом. В окремих віршах навіть дискредитовано епохально але поєхаво взятий (та не розроблений) матеріал. Тут не можна та й нема чого вказувати Зимному, в чім полягає причина його невдач. Адже головне цілком зрозуміле: неправильна сама творча метода «Нової Генерації». Еклектичним поєднанням елементів наївного реалізму з дрібно-буржуазним імпресіонізмом, такі поети, як Зимний, не замінять повноцінного пролетарського реалізму, що на сьогодні є не єдиний, але основний стиль пролетарської літератури.

Окремо треба зупинитися на великій вірші Зимного «Апогей нахабства», в якому дають себе чути футуристичні зади,— «уславлений» нігілізм, поєднаний з неправильним розумінням сьогодишнього кризового стану західно-європейського й американського капіталізму. Починає Зимний з того, що виявляє бажання —

Плюнути

з Ейфелевої вежі

на Булонський ліс

і Версальський палац.

Висягатись старанно

в найшикарнішому кафе Парижу

і витерти об штани палець

(стор. 52).

Програма, що й казати, з певного боку рекомендує автора. І хоч він у другій половині цього ж вірша намагається іронізувати з приводу свого «нахабства» —

Всі можуть

протестувати

проти нахабства.

Та як я не плюю з вежі,

то я так.

І нося я витираю хусточкою (56—57

стор.),—але іронія досить бліда і авторові нічого не залишається, як закінчити тим, з чого почав:

Я за нахабство,

я за духвалість.

Хіба не приваблює

дістатись їх апогею?

Тоді можна й плюнути

в деякі з європейських лийд

(стор. 57)

Нічого й казати про те, що твори, подібні до «Апогею нахабства», ні в яким разі не можна назвати творами, що виявляють ідеологію коли не пролетарського поета, то хоч би поета радянської трудової інтелігенції. Леонід Зиминий повинен врахувати це в своїй подальшій творчості й уникати ідеологічних аривів.

Ол. Гришин.

ЛЕОНИД ПЕРВОМАЙСКИЙ. — «З фронту». Поезії. Вид. «Гарт». 1930 р. Стор. 38. Ціна 50 коп.

В першій збірці своїх віршів «Терпкі, яблука» Леонід Первомайський виявив себе, як досить здібний, але занадто екліктичний поет-імітатор. Рецензуючи «Терпкі яблука» в № 7 «Молодіяжа» за 1929 рік, я писав, що не дивлячись на категоричне заперечення автора анонімною передмовою—«Первомайський у своїй віршовій продукції ні в яким разі не є конструктивіст». Розглядаючи зараз другу збірку віршів Первомайського—«З фронту», ми ще раз переконались, що це так. Я сказав би навіть, що «З фронту» в порівнянні з «Терпкими яблуками» менш цікава і менш цінна збірка для нашого читача. Формальний рівень віршу Первомайського залишився той самий, але помітно зникла тематична актуальність. Половину творів, що вийшли в збірці «З фронту», взагалі поєднано з добою імперіалістичної і громадянської війни, а в другій половині—лише один вірш (про колективізацію сільського господарства і ліквідацію куркульства, як кляси) обумовлений реконструктивною добою. З'ясувати це можна різними причинами, але факт залишається фактом: збірка «З фронту», за винятком одної відзначеної речі, могла вийти з-під пера Первомайського принаймні три роки тому. За сучасних підвищених вимог до пролетарської поезії, в добу призову до літератури ударників, що пишуть про соцзмагання, ліквідацію проривів, перевиконання промфіплану тощо—таке відставання безперечно треба засудити.

У «Терпких яблуках», не дивлячись на властиву їм екліктичність, Первомайський виступав переважно, як романтик (правда, в поемі «Трипільська трагедія» в окремі уривки, зроблені в плані реалізму). Збірка «З фронту» свідчить лише про безсилість

колишньої несправильної позиції авторової. Ніхто не сперечається, що, наприклад, «Садатське весілля» дечим цінний твір. Але справа в тім, що цей твір був би дійсно цінний, коли б не був відялкований фальшивою романтикою. Збірка «З фронту» свідчить ще про посилення в віршах Первомайського навмисної штучності за рахунок здорового глузду, свідчить про погіршення ефектним звучанням, що часто переходить у якусь заузму бєліберду, наприклад:

Бомба нам би
лобом би і амба.
А бабам би бублики...
не дрімайте, буде лихо!
Самсон сопе.
Сон сам сипе сон, (стор. 14).

Років 10 тому такі «Перли» були цілком законні в віршах футуристів, але до чого ж ці шкідливі рецидиви раннього футуризму у творчості того, хто називав себе пролетарським поетом періоду реконструкції?

Уже наведені факти говорять про певну небезпеку в поетичній продукції Первомайського. Даремне ми шукали б з'ясування цих фактів у декларативно-бутафорський «Передпоезії», що відкриває збірку «З фронту». В цій вірші маємо або просто незрозумілі туманні строфи:

Зо мною кімната панваа в етер.
У сферу найвищих сфер —
На віршах не треба ламати нам шер:
Між сонячно-синіх ферм (7 стор.),
або безвідповідальні абстрактні заклики,
що ні до чого не зобов'язують:
Гарячого віршу нервни рядки—
Гремить! (8 стор.).

Нема в «Передпоезії» головного: щедро-значної заяви про те, як дивиться автор на свої завдання, нема того, що, звичайно, зауть словом кредо.

Осібю стоїть у розглядуваній книжці величкий відділ епіграм (всього 4 епіграми). Автор надає мабуть їм великого значення, коли включає їх у збірку віршів. А проте, вони високої, та просто їй позитивної оцінки не заслуговують. Варто навести хоча б безбарвну епіграму на М. Шеремета, що не залишає ніякого враження:

Бєсть і такий поет —
Шеремет (38 стор.).

щоб погодитись, ще епіграми Первотайського позбавлені потрібної для цього жарту гостроти, ідейного спрямування, афористичності.

Епіграфом до збірки «З фронту» взято такий вірш з сучасного російського поета Н. Асеева:

Ми здось стоїм против шеститомо-
вих,

Петитом ослепляющих глаза...

Як бачить, читач, цей епіграф можна сприйняти лише як похвальбу, бо Первотайський в обох своїх збірках віршів не проти «шеститомових», тобто не написав ще таких віршованих творів, які перемогли б «шоститомових» поетів дрібної буржуазії.

Г. Гельфандейн.

Р. С. Ця реценсія була вже виготовлена до друку, коли в «Комсомольці України» з'явилася п'ястківана «Відповідь по суті з приводу» — Л. Первотайського, спрямована як проти «Молодняка» в цілому, так і проти мене персонально. Гадаю, що цей «вір» не зобов'язує мене відмовлятися відрукувати рецензію досить об'єктивно.

Г. Г.

«ВЕТЕР УКРАИНЫ». «Альманах ассоциаций революционных русских писателей АРП». Книжка 2-га. Вид. АРП. Київ, 1930 р. Стор. 176. Ціна 1 крб. 75 коп.

Рецензуючи першу книгу альманаху «Ветер Украины» («Молодняк» № 1 за 1930 рік), я відзначив, що її ні в яким разі не можна визнати за задовільну (крім усього іншого, уже хоч би тому, що жоден з віршів, розміщених у першій книзі, не говорить навіть побіжно про УСРР, а з прози лише оповідання Д. Уріна—«Хімія» пов'язане з українською тематикою) і підкреслив, що редакція повинна ретельніше ставитись до матеріалу й поширити коло співробітників, головню, за рахунок Донбасу, Харкова й Одеси». Розглядаючи другу книгу альманаха також не можна визнати за задовільну, але в ній все ж є деяке зрушення, поперше, щодо ідеологічного спрямування розміщених творів, подруге, щодо значно помітної, але все ще боязкої українізації тематики і, потретє, щодо деякого поширення кола співробітників.

Найцінніший в другій книзі «Ветра Украины» є вступ до відділу нарисів «По

советской Украине». Надруковані тут нарисы В. Охременка—«По Донбасу» і П. Вігдоровича—«Лошадиный глаз» цікаві матеріалом і не погано зроблені. В нарисі Охременка, що розповідає про Донбасівські соляні і ртутні рудні, видно, що автор уміє чітко подати побутові деталі. Децю слабший нарис Вігдоровича. У Вігдоровича село подано приблизно з середини минулого року, тобто до початку ліквідації куркуля, як кляси, що провадиться на базі судильної колективізації.

Вступ до відділу нарисів позначився на скороченні відділу статтів в альманахах. Якщо в першій книзі «Ветра Украины» було надруковано декілька статтів, то в другій книзі ми маємо лише одну статтю Н. Ушакова—«Украина в советской русской поэзии». Стаття ця мала б деяке значення, але її дуже послабляє формалізм авторів. Порівняльна метода, поведена з істинним намаганням звести все до одної формалістичної концепції, не могла, звичайно, досягти справді позитивних наслідків. В одному місці в статті, Ушаков, наприклад, багато цитуєчи, показує тотожність засобу «Слова о полку Игореве», «Думи про Нечая» і відповідних місць з Тараса Бульби М. Гоголя, «Боя под Бахмачем» Дм. Петровського, «Улясевичины» І. Сельвинського, «Думи про Оланиаса» Е. Багрицького. Але все це нічого не досягає, бо Ушаков тільки обмежується цитатами—висновків він не робить і тим більше не дає соціалогічної аналізи. Отже, виходить, що інтересний поет, автор багатьох, безумовно вдалих, віршів про Україну, не виконав свого завдання. Тема «Украина в советской русской поэзии» ще жде дослідника марксиста.

Основні відділи віршів і прози в «Ветре Украины», як і раніш, не мають особливих досягнень. Серед віршів знов нема жодної речі, що хоч би побіжно говорила про УСРР. Три вірші І. Юркова, що недавно помер, напевн чі можуть претендувати на увагу пролетарського читача. Виховані на культурі раннього російського символізму, Юрков писав глибоко індивідуалістичні—не позбавлені глибокої емоційності—але чужі нам вірші. До таких творів Юркова цілком належить і один з його віршів, розміщених

в розглядуванні другій книзі «Ветра Українни»:

Как спускалась по лесенке ты,
Хвзть-похвзть—кошелек позабыла.
А ступеньки, как на грех, круты,
Ни туда, ни обратно—могила.
А навстречу тебе господин:
Волчьи зубы, румянец из воску.
— Я живу совершенно один,—
Говорит он, крутя папироску.
Ты за сердце схватилась,—куда!
Не болит, не горит и не бьется,
И увел он тебя в те года,
Где живут потому, что живется.

(43—44 стор.).

Що хотів сказати автор дим віршом? Безумовно, він хотів виявити свій песимізм, почуття безвиході, навіть рокованости. Ця мета здійснилась і маємо непридатний для нас вірш. Інші вірші, вміщені в другій книзі, переважно абстрактного змісту. Ці речі більш (Е. Павліченко—«Кочегару Прохорову», П. Ойфа—«Автомобильная тонка», Б. Турганов—«Кино и гроза»), або менш (Б. Скорбін—«Мечта», Е. Нежинцев—«Хирург», В. Смірнова—«Память»), але все ж придатні, хоч і є в них багато зайвого. Ось, наприклад, якими «глибокодумними», а по суті порожніми рядками починається вірш Б. Скорбіна—«Мечта»:

Каждый живущий—мечтатель отчасти.
Мечта—соответствует сумме лет.
Барышням снится французское счастье,
А комсомолкам—партийный билет.

(99 стор.).

Відділ прози в другій книзі, як я вже сказав, також не має особливих успіхів. Тематично тло творів, вміщених тут, ніби актуальніше, ніж у відділі прози у першій книзі—але це тільки так здається. Оповідання М. Світича—«Шуточка» навіть і тематичним тлом просто нікчемне, а інші твори хоч і поєднані з побутом заводського селища (оповідання М. Снежина—«Конец Фосфоритова»), з життям радянського студентства (повість Дм. Уріна—«Толстая девочка»), з електрифікацією села (повість А. Пільчевського—«Голубая искра»), але поєднані лише поверхово.

В оповіданні Світича—«Шуточка» стоїть такий епіграф з Бодлера—«Жизнь, как больница, в которой каждым пациентом владеет желание переместить койку». Як по-

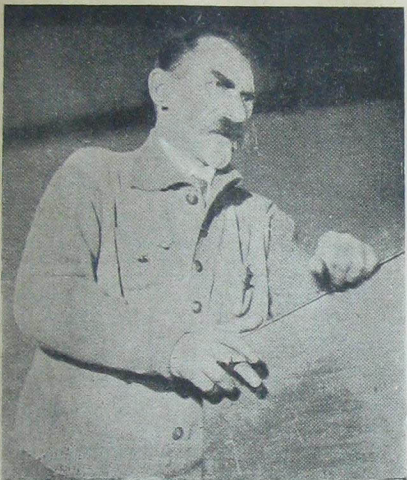
винен поставитись пролетарський письменник до такої формулювання? Перш за все викрити її буржуазну суть, протипоставити висновки свого твору формулюванні Бодлера, одного з найрафінованіших і зпсованих буржуазних поетів. Але Світич, як і переважна більшість учасників обох книг альманаха «Ветер Украины»—є попутник. І свою «Шуточку», що оповідає про те, як «весеними днями просыпался в Николае Агеевиче бунтарь, смешной бунтарь геморройдального чиновника» (стор. 108)—Світич написав лише для того, щоб потвердити слова Бодлера, що він їх вважає за правдиві. Нічого й казати, що до таких спроб ми повинні поставитись негативно.

Оповідання Снежина—«Конец Фосфоритова», що ми його раніш уже читали в «Забое», можна було б визнати за цінне, коли б не одна помилка, що її допустився автор. Автор взяв заводське селище. Але замість того, щоб показати його побут, показати роботу й робітників, він старанно описує переживання техника-роздатника Фосфоритова. В кінці оповідання Снежін визнає свою помилку («замеченная ошибка: автор не написал об этом самом грабаре, однако на его присутствие указывают сооружения, в которых заблудился Фосфоритов»—132).

Щодо повісті Дм. Уріна—«Толстая девочка» і А. Пільчевського—«Голубая искра», що в них дійдуться в УСРР, то в них є одна загальна хибка: любовна інтрига заступає все остальне. В кращій повісті Уріна в кінці головна «героїня» Ната Костинко не хоче одружитися з Михайлом Коничем, і в слабшій повісті Пільчевського знов же під кінець головний «герой» Микола не хоче одружитися з Катрею. І тут і там любовна інтрига дискредитує громадську тематику (згадувані вже побут студентства та електрифікація села).

Висновки. Редакція «Ветра Украины» зробила декілька кроків наперед, але ще дуже недалеко, так що й другу книгу не можна визнати за задовільну. З газетної інформації ми знаємо, що Київська «АРП» недавно розпущена і замість неї організована комуна письменників, що прийняла платформу «ВОАП'у». «Ветер Украины» зробився органом «Комуні письменників». Чекатимемо на третю книгу цього альманаха.

Г. Г.

Наркомос
М. О. Скрипник
доповідає на конфе-
ренції МБРА

Делегат від Китаю на
конференції МБРА —
М. Сю

Група делегатів Міжнародного Бюро Революційної Літератури вітає демонстрації на Жовтневі сьвята в Харкові.

*Делегати конференції МБРА (зліва): Беніто Бучайдзе, Є. Гірчак, Бел: Ілеш
Л. Авербах, А. Дикий, Мате Залка*

Німецька делегація МБРА на Тракторбуді

Група «молодиків» з делегатами конференції МЕРЛ. Стоять — зліва: Я. Грицабало, Є. Фомін, І. Бойко, М. Шпак, Ів Гончаренко, А. Клочуця, М. Мізюк. Сидять — зліва: Н. Онцов, М. Голосний, П. Усенко, В. Ларіоуской, М. Шеремет.

ЛІТЕРАТУРНО-МИСТЕЦЬКА ХРОНІКА

ПЛЕНУМ МІЖНАРОДНОГО БЮРА РЕВОЛЮЦІЙНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

УРОЧИСТЕ ВІДКРИТТЯ

Відкриваючи перший поширений пленум МБРА, секретар ВУСПП тов. Микитенко сказав:

«До країн будованого соціалізму прибули представники революційного пролетаріату 22-х капіталістичних держав. Три роки тому в Москві відбулася перша конференція МБРА. За три роки, що минули після цієї конференції, сталися великі зміни в цілому світі. Вже ніякі трубадури так званого уздоровного капіталізму не можуть приховати великої кризи світового капіталізму, який гине. Тепер настав час, коли дуже загострилася класова боротьба і цілий світ перетворився на соціальні барикади. Все це відбулося на діяльності МБРА та диференційній письменників світової літератури.

Коли на першій своїй конференції МБРА об'єднувало лише представників революційних організацій дев'яти держав та поодинокі окремих письменників, на перший свій поширений пленум воно приводить уже тисячі колонії революційних письменників. Це наслідок наростання революції в світі та величезних перемог комуністичних партій усіх країн.

Нині буржуазія, як ніколи, закликає своїх письменників мобілізувати маси, щоб готувати похід проти СРСР. Ніколи так не пахло порохом, як тепер. І тому МБРА ухвалило тепер скликати свій пленум, щоб мобілізувати свої лави, розпочати мобілізацію найширших пролетарських мас проти готованої від капіталізму війни, щоб поставити свої лави на захист спокою радянських кордонів.

Пленум повинен також перевірити свої лави, розв'язати чимало питань про становище секцій МБРА, питань організаційного і творчого порядку.

Далі тов. Микитенко звертається до пленуму з такими словами:

«Коли ми відкриваємо свій пленум, на Заході і в Америці багато наших товаришів сидять по тюрмах разом з представниками революційного пролетаріату. У Польщі відбувається погром українських культурних закладів, кривавий погром на маси «трудящого селянства, наймитства та пролетаріату. Пленум повинен відповідно відгукнутися на всі ці явища».

Під бурхливі оплески тов. Микитенко від імені секретаріату МБРА оголошує пленум МБРА за відкритий.

Обрано президію з 28 чоловіка, склад якої оголошено в пресі:

Від імені Виконкому Комінтерну пленум вітає тов. Гопнер:

У своїй промові тов. Гопнер заявляє, що Комінтерн розцінює роботу МБРА, як роботу величезної ваги в справі готування контр-наступу на ідеологічному фронті, як готування в майбутньому генерального наступу проти того походу, не тільки воєнного, а й ідеологічного, що його тепер з особливою силою провадить буржуазія та її агенти—соціаль-фашисти і фашисти.

Національ-соціалізм-фашизм проповідує похід проти революційного марксизму, якому належить майбутнє. Він нападає на марксизм не тільки як політична сила. Національ-фашизм посідає своє місце в літературі, в філософії, в поезії, в образотворчому мистецтві і т. інш. За такої обстановки, коли загроза війни проти Радянського Союзу стала ближча, ніж будьколи, коли світова криза дозволяє нам говорити про наростання революційного піднесення у світовому масштабі, роль революційної літератури надзвичайно велика.

Революційна література повинна дати відсіч всім видам буржуазної отрути, якою

отрують найширші шари робітничої класи, найширші шари службовців, інтелігенції.

Тов. Гопнер закінчується на досягненнях МБРА. Досягненням всього пролетарського революційного руху є такі великі літературні імена, як Йоганес Бехер, Бела Ілеш, Людвіг Рени. Комінтери особливо палко вітає досягнення пролетарської літератури в СРСР, успіхи пролетарської літератури України.

Комінтери вважав за правдиву боротьбу на два фронти, що її провадить МБРА (правий і «лівий» ухили), а також боротьбу проти всякого сектанства, що перешкоджає єднанню письменників з широкими масами.

Порушивши відомий епізод про помилки Анрі Барбюса, що він їх припустив у журналі «Монд», тов. Гопнер заявляє, що Комінтери ухвалює постанову МБРА, яке засудило тов. Андора Габора, що в гонитві за лівою фразою скvapно назвав його зрадником. Треба враховувати бойові заслуги Анрі Барбюса, заслуги в боротьбі з капіталістичною війною та з обороною СРСР. Поруч цього, ми не можемо без тривоги стежити за Барбюсом. Ми не можемо спокійно дивитися на той факт, що «Монд», під яким Анрі Барбюс підписується, як редактор, може стати ареною для виступів наших найзалекаіших ворогів.

На цьому пленумі ми хочемо висловити тверду надію на те, що Анрі Барбюс лишиться з нами і цілком виправить свої помилки, тим більше, що він тепер виявляє готовність переглянути завдання журналу, і в останньому числі цього журналу вже з'явився цілком інший тон.

Після промови тов. Гопнер, під бурхливі довгі оплески, пленум одностайно обирає на почесного голову—провадиря світової революції тов. Сталіна.

Виступивши далі від імені Профінтерну тов. Джерманетто закінчується на особливому аначенні пленуму, що збирається на XIII-ті роковини Жовтня, підкреслюючи цим готовність революційних письменників стати на оборону всіх тих великих досягнень, що їх дали 13 років пролетарської диктатури в СРСР.

Передаючи привітання від імені Профінтерну, тов. Джерманетто вигукнує: «Хай живе МБРА—штаб пролетаріату цілого світу,

штаб революційних письменників цілого світу! Хай живе Комінтери—генеральний штаб революційних трудящих цілого світу!» (оплески).

Далі, аустринутий оваціями, з великою промовою виступає голова Раднаркому України тов. Чубар.

Тов. Стівак вітає пленум від імені Червоної армії і фльоти. Делегації армій і фльоти пленуму влаштовують овації. З місць лунають голоси: «Хай живе Червона армія—оборонець світової революції!». Оркестра грає «Інтернаціонал».

Палко вітає пленум тов. Турко від імені робітників промислових велетнів Харкова. Від асоціації пролетарських письменників Союзу слово взяв тов. Серафимович.

Виступами тов. Кирилєнка від всеукраїнської федерації українських письменників, німецьких письменників Йоганеса Бехера і Кіша закінчилася урочиста частинка.

ДОПОВІДЬ БЕЛА ІЛЕША

На ранковому засіданні пленуму МБРА під головуванням тов. Микитенка, німецька делегація внесла пропозицію перейменувати перший поширений пленум міжнародного бюро революційної літератури на перший світовий конгрес пролетарської літератури. Цю пропозицію передано на обговорення президії.

Далі зі звітною доповіддю про роботу МБРА виступив тов. Бела Ілеш.

Тов. Бела Ілеш у своїй звітній доповіді про роботу міжнародного бюро революційної літератури з 27 до 30 р. значив, що перша конференція, яка відбувалася 27 р. була випадкова складом своїх учасників. На ній були присутні не стільки представники чужоземних літературних організацій, скільки окремі письменники, що приїхали до СРСР на 10-тиріччя Жовтня. Теперішній же пленум складатиметься з представників організацій революційної літератури і на цьому репрезентовано 22 країни.

Тов. Ілеш закінчився далі на поминах у роботі МБРА за три роки. За найбільшу хибу в роботі МБРА треба визнати той факт, що замість того, щоб повною мірою провадити організаційну роботу в закордонних країнах і утворювати нові або зміцнювати ті організації революційних письменни-

ків, що вже є, МБРА часто обмежувалося тим, що підтримувало зв'язки з окремими письменниками. Наслідком цього були, наприклад, такі факти, як вихід Чехословацьчини, випадок з Панайото Істраті, з організаціями америкадською та скандинавською. Щодо Чехословацьчини: у той час, як ми з нею підтримували зв'язок тільки через одного товариша без безпосередньої підтримки МБРА, там утворилася велика організація революційних письменників, що відрядила на пленум своїх представників. Щодо Скандинавії, МБРА 27-го року зв'язалося з Нерманом, який утворив невелику групу революційних письменників, але після виключення з комуністичної партії та після переходу його до соціально-фашистів, потягнув за собою і всю цю групу. Тепер, правда, вже встановлено організаційний зв'язок з революційними скандинавськими письменниками.

Особливо доводиться відзначити випадки з Панайото Істраті. Це той самий письменник, що 27 року протестував перед нами проти спільної роботи з ліво-буржуазними радикальними письменниками, що протестував навіть проти того, що його називають Горьким Балкан, бо Горький—говорив Істраті, не є пролетарським письменником. Істрат висловлював цілий ряд ультралівих поглядів у питанні літературної політики. Ми дали йому змогу зробити подорож по СРСР і познайомитися з досягненнями Жовтневої революції. Але Істраті був вражений, дізнавшись, що революція полягає не в музиці і червоних прапорах, а в важкій тяжкій повсякденній роботі та боротьбі. І все ж таки незгодю до свого від'їзду до Франції, Істраті сказав нам, що він і надалі працюватиме у Франції, борючись з фашизмом та обороняючи СРСР. Він запропонував нам утворити там журнал, підтримуючи його морально і давши 50 тисяч доларів. Ми заперечили, що людей не купуємо і події недавнього минулого довели нам, скільки ми були праві щодо Істраті. І все ж таки випадок з Істраті доводить, що ми зробили помилку, бо не оцінили правильно політичного і літературного обличчя цього письменника, який тепер пирить найганебнішу контрреволюційну брехню про СРСР. Причиною цього, у певному

відношенні, є те, що ми не були зв'язані організаційно з революційними письменниками Франції.

Але все ж таки поруч хніє і помилок у МБРА є й цілий ряд досягнень. Нам пощастило утворити орган МБРА «Вестник иностранной литературы», орган німецької організації «Літке Курве», «Культура мас» (польська) і угорський журнал. Нам пощастило утворити спілку пролетарських революційних письменників Німеччини, що має 250 членів, спілку угорських революційних письменників та художників, організацію польських, білоруських і західно-українських письменників, спілку австрійських пролетарських письменників. Всі ці організації мають цілий ряд досягнень як у політичній боротьбі, так і в літературно-творчій галузі. Незалежно від МБРА виникли клуб Джона Ріда і асоціація японських пролетарських письменників та працівників театру, що є міцною ідеологічно організованою.

Робота закордонних організацій викликає в нас, правда, потребу критикувати їхні дії. Так, наприклад, в німецькій організації були ліво-ухильницькі (з Андором Габором) і правоухильницькі тенденції (з Вайскопфом).

Андор Габор у своїй дискусії в Барбіосом назвав Барбіоса зрадником і взагалі висловлював погляди, що їх не можна схарактеризувати інакше, як ліво-ухильницькі. Наприклад він вважав, що неправильно політика МБРА в напрямі залучення до лав пролетарської літератури дрібно-буржуазних революційних письменників. Виступ Андора Габора було засуджено, йому оголошено догану і виведено зі складу редакції «Літке Курве». Вайскопф же несе чітко зформулював свої погляди у виступі про пролетарську літературу, що викликало цілий ряд непорозуміння, які на пленумі без всякого сумніву будуть цілком усунені.

Найважливішим розходженням, що було останнім часом в МБРА є випадок з Барбіосом, який розпочав у журналі «Монд» так звану об'єктивну позапартійну «політику», даючи місце на сторінках журналу таким злестим ворогам комунізму і СРСР, як Вандервельде, Шейдеман й інші. Ми їм на хвилину не забуваємо великих заслуг

Барбюса в його боротьбі з війною і фашизмом та з обороною СРСР і не можемо, звісно, пройти мимо його найглубіших політичних помилок. Отже, ми запропонували Барбюсо-ві викласти свої погляди на ряд політичних та літературних питань в меморандумі. На жаль, обіцяного пояснення Барбюса ми й до сьогодні не одержали, не прибула також на пленум і дсагсація від «Монду». Правда, останні номери «Монду» показують, що в цьому журналі повів новий дух і що Барбюс, очевидно, взяв на увагу ті вказівки, які йому зроблено від МБРА.

Але ми ще раз повинні сказати Барбюсо-ві, що немає нестральної політичної позиції, немає середини між фашизмом і комунізмом, а є можливість бути з нами, або проти нас.

Тов. Ілеш відзначив також ті політичні кампанії, що їх провело МБРА. Завдяки організації таких кампаній, в яких взяли участь також і ліво-буржуазні письменники та літератори, свого часу були звільнені з тюрми Бахер, Ляйцен, Кахана. Ми розпочали велику роботу у питанні про воєнну небезпеку. Ми провели анкету серед закордонних буржуазних і революційних письменників. Правда, з 200 письменників, до яких ми звернулися в запитанням: «яка буде ваша позиція в разі війни імперіалістів проти СРСР», відповіли тільки 75, в переважній більшості заявивши про свою готовість обороняти СРСР. Але цілий ряд «великих майстрів слова», своєю мовчанкою довели, що в разі війни вони будуть на боці ворогів СРСР.

Сінклер авернувся до нас з проханням прийняти його в члени МБРА.

В кінці своєї доповіді тов. Ілеш переходить до питання про роботу МБРА в СРСР. Він відзначає, насамперед, величезну товариську підтримку з боку РАПП'у, ВУСПП'у, що всебічно допомагали МБРА в боротьбі за утворення пролетарської літератури. Він відзначає, що без цієї підтримки і без ідеологічної та організаційної допомоги з їхнього боку МБРА, звісно, не пощастило б досягти того, що ми маємо на сьогодні.

До киб роботи МБРА тов. Ілеш залучує й «Вестник иностранной литературы», що видає загальної реорганізації. Надалі його

треба зробити політично-актуальним і провідним органом МБРА, приступним для робітничого читача та робітничого письменника.

Ми в белетристичній частині його друкуватимемо насамперед пролетарських письменників, а в теоретичному відділі висвітлюватимемо найважливіші події світової літератури.

За минулі три роки від нас відійшли цілий ряд дрібно-буржуазних письменників, що жили ідеями ще 19 року. Але замість них до нас приходять в надзвичайно складний політичний момент, в момент одвертої фашизації та наступу світового капіталу на СРСР, нові сили з лав дрібно-буржуазних письменників. Ми з величезною радістю констатуємо цей прихід і знаємо, як треба його оцінити. Ці письменники можуть бути певні того, що ми їх всебічно підтримаємо.

Наприкінці тов. Ілеш зупиняється на потребі утворити самостійний апарат МБРА, якого досі не було, а також заявляє, що пленум повинен приділити увагу питанням про письменницькі кадри.

ДЕБАТИ

На доповідь тов. Бела Ілеш розгорнулися жваві дебати. Всі промовці, що виступають, визнають за правильну політичну лінію МБРА. Разом з тим вони відзначають організаційні хиби в його роботі.

Тов. Фабрі (Австрія), критикуючи роботу австрійської секції, зазначає, що вона випускала хиби. Так, наприклад, секція не робила ставки на робітника з виробництва, не була достатньою мірою зв'язана з широкими масами. Це також, до певної міри, наслідок недостатнього керівництва від МБРА.

Одне з основних питань тепер — визначення точної платформи МБРА. На думку т. Фабрі, а також Клементіса (Чехо-Словаччина) самої платформи «за Радянський Союз проти фашизму» — тепер недостатньо. Треба поширити і уточнити цю платформу, поєднавши її зі всіма завданнями класової боротьби пролетаріату у капіталістичних країнах.

Тов. Кузьмич (ВУСПП) зупиняє увагу насамперед на питаннях зростання пролетарської літератури в Радянському Союзі і на

Україні. Зупиняючись на епізоді з Анрі Барбюсом тов. Кузьмич висловлює певність, що Барбюс визнає свої помилки і залишиться в лавах пролетарської літератури.

Тов. Мате Залка (Угорщина) говорить: «МБРА—це безперечно організація, що є прообразом майбутнього інтернаціоналу письменників. Навіть вороги тепер не можуть заперечувати зростання пролетарської революційної літератури».

Тов. Ляйцен (Латвія) критикує видаваний МБРА журнал «Вестник иностранной литературы». Цей журнал тільки знайомить радянського письменника з творами закордонної літератури і часто-густо клясово-чужих письменників. На думку тов. Ляйцена, журнал треба реорганізувати. Він повинен бути провідним органом для секцій МБ, в якому треба містити більше робкорівських творів.

Тов. Магил (Америка) закладає МБРА те, що воно досі не зв'язалося з клубом імени Джона Ріда—організацією американських революційних письменників.

Тов. Курало (Німеччина) відкреслює те, що жоден із делегатів у своїх виступах не критикував політичної лінії бюро. Всі зупинялися тільки на організаційних хибках. Це вже говорить про те, що політична лінія МБРА була правильна. Проте, бюро незалежно керувало літературним революційним рухом в Чехо-Словаччині та Америці.

На думку ряду делегатів, міжнародне бюро повинне в майбутньому приділяти більше уваги охопленню робкорів, а також письменників, що прилучаються, і ліво-буржуазних шарів, роботі серед шопутників і т. інш.

Треба утворити постійний робітничий апарат бюро, причому всередині цього апарату повинне бути західно-європейське бюро, східне, бюро для боротьби з інтервенцією проти Радянського Союзу і т. інш.

Тов. Равіч (Російське Товариство Радянських Драматургів) закликає революційних письменників світу взяти активну участь у роботі самодіяльних робітничих гуртків.

На пропозицію тов. Фурера пленум ухвалив видавати багатотиражну газету, де висвітлювати роботу пленуму та питання пов'язані з міжнародним літературним пролетарським рухом.

ВЕЧІРНЕ ЗАСІДАННЯ 8 ЛИСТОПАДА

На вечірньому засіданні пленум під головуванням тов. Бруно Ясенського, від імени ЦК МОДР України вітає тов. Краснолеський.

Далі тривали дебати на доповідь тов. Бела Ілеша. В дебатах висловилися т.т. Ісбах (РСФРР), Епштейн, Сяо (Китай), Гроппер (Америка), Фадеєв (РСФРР), Пилипенко (УСРР), Богданов (РСФРР), Мадарас (Угорщина), Гелсєр (Німеччина), Сенкевич (БСРР), Усенко (УСРР).

Тов. Бруно Ясенський (Польща) оголосив текст протесту протигноблення трудящих Західної України, що його одоголосно й ухвалив пленум.

ЗАСІДАННЯ 9 ЛИСТОПАДА

Протягом ранкового і вечірнього засідань, 9-ХІ на пленумі МБАР тривали дебати на доповідь тов. Бела Ілеша. Висловилися т.т. Салевайен (Фінляндія), Чумадри (РСФРР), Куцу (Америка), Салаям Хамді (представник арабськ. рев. плем.), Киріаленко (УСРР), Кахана (Румунія), Анатоль Гіаш (Угорщина), Бакалов (Болгарія) і інш.

На вечірньому засіданні після дебатів, в яких виступив ряд товаришів, з принциповим словом виступив тов. Бела Ілеш. Обрано комісію опрацювати резолюцію на доповідь т. Бела Ілеша.

10-го листопада в ранку працюють кооперативні конференції.

Даліше засідання пленуму—10-го листопада о 6-й годині вечора. Виступив з доповіддю Наркомос України тов. Скрипник на тему «Культурна революція в СРСР і завдання пролетарських революційних письменників».

10-ХІ до Харкова приїхав на пленум голова Держвидаву РСФРР тов. Халатов, зав. державного видавництва художньої літератури тов. Соловйов і письменник Леонід Леонов.

ДЕБАТИ НА ДОПОВІДЬ БЕЛА ІЛЕШ

Вечірнє засідання 8 листопада під головуванням тов. Бруно Ясенського почалося привітанням від ЦК МОДР України.

Після вітання пленум від імени ЦК МОДР України, т. Краснолеський відзначив, що революційні письменники напів-

галістичних країн можуть чимало зробити своїм словом для допомоги політ'явням.

Виступаючи в дебатах, т. Ісбак (РСФРР) висловлює думку, що РАПП брала досі недостатню участь в роботі МБРА. Цю хибу треба виправити і пленум повинен активізувати роботу РАПП і МБРА.

МБРА проводило цілком правильно в своїй роботі політичну лінію боротьби на два фронти: з недооціню пролетарського літературного руху, а також зі всіма «ліви-ми» закрутами.

РАПП провів велику роботу, борячись з теорією Ворожського — Троцького, з запереченням значення пролетарської літератури. РАППу доводилося також провадити боротьбу з школою Бухаріна в галузі культури й літератури, в рядом абачень від правильної лінії партії в галузі художньої літератури, з такими положеннями, що спостерігаються в недооцінці пролетарської літератури й на Заході.

Тов. Епштейн (представник єврейських революційних письменників). МБРА не приділяло належної уваги єврейській літературі, що й, приміром, у Палестині, дуже переслідують.

Тов. Епштейн пропонує утворити єврейську секцію при МБРА.

Тов. Сяо (Китай) підкреслює, що революція знищила той мур, який стояв між Китаєм і літературною спільноту. Тепер цей мур зламано. Тов. Сяо закликає МБРА те, що вона мало знає про розвиток пролетарської китайської літератури. Організація революційних китайських письменників налічує до 100 чол., вона бере активну участь у революційному русі. Тепер Китай готується до першого скликання з'їзду рад. Утворено центральну підготовчу комісію, до якої всім колективом входить федерація лівих письменників Китаю (оплески). Виникає також і робкорівський рух у Китаї.

Наприкінці тов. Сяо пропонує утворити скільку комісію при МБРА.

Тов. Фадєєв (РАПП) заупиняється на ряді основних принципіальних питань пролетарського, революційного літературного руху. Перше питання — масовість в нашому русі. Найбільших успіхів у розв'язанні порушеного питання досягав німецька пролетарська літературна організація, але на-

віть і на сьогоднішньому пленумі бере участь недостатнє число німецьких робітників.

Друге питання про значення революційного літературного руху в країнах колоніальних, де цей рух дедалі більше переростає на пролетарський.

Третє питання — попутництво. Основні кадри попутників на Заході й в Америці вербується з дрібно-буржуазної інтелігенції. Наше завдання — відірвати цих попутників від буржуазії, що намагається притягти їх на свій бік всілякими подачками, повести їх за собою.

Під оплески всьому пленуму тов. Пилипенко вітає революційних письменників від імені всеукраїнської спілки селянських письменників «Пауг».

Тов. Пилипенко зачитує відозву до пленуму від імені всесоюзного об'єднання селянських письменників «Паугу» і групи делегатів від Сирії, Єгипту, Палестини, Болгарії, Латвії й Китаю. У відозві ставиться питання про міжнародне об'єднання письменників революційного селянства та с.г. пролетаріату.

Далі від імені всеросійського товариства селянських письменників та федерації об'єднання радянських письменників пленум вітає тов. Богданова. Він докладно заупиняється на величезному значенні міжнародного об'єднання революційних селянських письменників та утворення спеціальної секції при МБРА для роботи в галузі селянського літературного руху.

Тов. Сенкевич (Білорусь) демонструє перед пленумом успіхи радянської Білорусії та досягнення в галузі будівництва білоруської культури, національної формою, інтернаціональної своєю суттю.

Тов. Курела (Німеччина) сиростовує кинуте від тов. Фадєєва обвинувачення в тому, що в німецькій делегації слабо репрезентовано робкорів. Із 10 членів німецької делегації—5 робітники й 4 тепер працюють на виробництві, а з решти деякі мають 10-15 років робітничого стажу.

Тов. Глезер (Німеччина) заявляє: «Я той, що слідував, — так звааний попутник. Але я знаю, що єдина країна, де будуть нове життя—до Радянський Союз. Кожна людина, що мислить, повинна стати на обо-

року Радянського Союзу. Тут говорили, що Андор Габор назвав мене фашистом. Це мене не ображає. Я підписав відозву, що пропонує голосувати за компартію. У мене немає політичних розходжень з революційними письменниками Німеччини, але є тільки розходження в питаннях літературної форми».

Від імені українського «Молодняка» виступає т. Усенко. Він вважає, що МБРА має мало інформації про роботу революційного літературного молодняка.

Тов. Саловаймен (Фінляндія) розповідає про утиски робітничих письменників Фінляндії від фашистів. Так, улітку 1930 року фашисти розгромили всі робітничі організації Фінляндії, заарештували керівників спілки робітничих письменників, що досі сидять у тюрмах, у тому числі і секретар спілки, відомий фінський письменник Ойночов. Тепер завдання фінляндської секції й МБРА зібрати знову всі сили революційних письменників, розгромлених фашизмом.

Тов. Чумандрін (РАПП) загострює увагу пленуму на так звані нові форми, що повинні відіграти велику роль в конкретній атаці. В той час, як угорські письменники—Анзоль Гідаш і інші досягли великих успіхів у цій галузі, чимало секцій не приділяють цьому належної уваги. Далі тов. Чумандрін заявляє, що російська література друкує мало творів революційних закордонних письменників. Кращі наші журнали «Октябрь», «Красная новь», «Звезда» й «Новый мир» за весь час свого існування не надрукували жодного перекладного роману, оповідання, поеми. Такої барської зневаги до перекладної літератури надалі торкати не можна.

Далі тов. Чумандрін говорить про письменника Глезера. Тов. Глезер зробив помилку політичного порядку в своєму виступі. Він сказав, що не має ніяких принципових розходжень із спілкою німецьких пролетарських письменників, але не вступав до неї, бо не згоден з нею в питанні про роман. Це неправильно настановлення. Я вважаю, що Глезер повинен вступити до організації і в процесі конкретної роботи зрівняти творчі розходження. Він зробив серйозну помилку становлячись осторонь від масового руху.

Слово для заяви бере тов. Ернст Глезер. Тов. Глезер вважає, що тов. Чумандрін правий. Тепер не можна працювати ізольовано. Революційна пролетарська література повинна бути організована й письменник повинен працювати організовано. «Я це приймаю,—заявляє тов. Глезер,—і моя відповідь на ці його слова така—я вважаю методу спілки пролетарських письменників Німеччини за правильну. Я працюватиму разом з пролетарськими письменниками Німеччини й ладен по моему повороті туди, вступити до цієї спілки» (оплески).

Тов. Кунці (Америка) говорять у питанні, яке порушив тов. Чумандрін, заявляє, що в той час, як в СРСР не друкують закордонних пролетарських письменників, за кордоном не друкують українських, білоруських, грузинських і інших письменників. Цьому треба покласти край.

Тов. Хамді Саллям (Аравія) в яскравих фарбах малює революційний рух в колоніальних та напівколоніальних країнах. У цих країнах також народжується революційний літературний рух. Тов. Саллям вважає, що МБРА повинне значно більше приділяти уваги в майбутньому питанням розвитку революційної літератури в колоніальних країнах. Треба налагодити щільніший зв'язок і обопільну інформацію між МБРА та колоніальними й напівколоніальними країнами. Революційний літературний рух у цих країнах повинен широко використати досвід літературного руху СРСР.

Від ВУСПП у виступає тов. Кирилєнко, зустрінутий оплесками. Тов. Кирилєнко дає позитивний відзив про роботу МБРА в Радянському Союзі. В цій царині зроблено багато. В лавах МБРА об'єднано всі пролетарські, революційні, літературні організації Радянського Союзу. З роки тому до складу МБРА ввійшла й Україна, що брала активну участь в дальшій роботі МБРА.

МБРА активно боролася проти імпорту закордонної хаптури. Завдяки плідотворній роботі МБРА тепер в Радянському Союзі широко розповсюджено твори таких письменників, як тов. Йогансена, Бехера, Бела Ілеш і інші.

Далі виступає представник пролетарських письменників Румунії тов. Казана. Він висловлює величезну радість, що має змогу ви-

студити румунською мовою в червоній столиці України. Він говорить, що пролетарську літературу Румунії тепер творять виключно в тюрмах (оплески).

Далі виступають тов. Анатоль Гідаш (Угорщина), Бакалов (Болгарія), Сальвадор Борчас (Бразилія), Жига («Кузниця»), Луї Арегон (Франція), Мацуяма (Японія), Потамкін (Америка), Майк Голд (Америка), Ернст Глєзер (Німеччина), Трайп (Естонія), Бела Умц (від федерації революційних художників), Забакян (ЗФСРР), Ейдук (Латвія), Матейко (Угорщина), Джермането (Італія).

Тов. Бела Умц порушує питання про утворення при МБРА секції революційних художників. Наприклад, у Німеччині ми маємо чудову організацію асоціації революційних художників. В Америці революційні художники згуртувалися навколо свого клубу. В Угорщині, Болгарії, Франції і Японії є також організації пролетарських художників. Тов. Бела Умц заявляє, що президія пленуму вже передала пропозицію від імє-РСФРР і Угорщини—утворити комісію, щоб у 5-х країнах—Америці, Україні, Болгарії, опрацювати це питання.

Далі делегацію вітають представники першого залоту колгоспників-ударників України. Це привітання викривається вигуками «Хай живуть червоні колгоспники».

На пленумі виступили тов. Ірчан і Бобинський (Західна Україна)—зустрінути оплесками.

У своєму виступі тов. Бобинський знайомить пленум з роботою революційних письменників Західної України. До групи революційних письменників Західної України належать робітники, селяни, частково дрібно-буржуазна інтелігенція, що стала на позиції пролетарської ідеології. Чимало членів цієї групи кинуто в польські тюрми. Це є найактивніші революціонери. Деяких письменників Західної України з великим талантом повинна визнати навіть націоналістична буржуазна критика. Західно-українська революційна література під проводом компартії Західної України провадить велику революційну роботу в умовах жахливого терору.

Тов. Бруно Ясенський (Польща) порушує польське питання. На жаль,—говорить він,

—на пленумі немає тепер делегації від польських пролетарських письменників. Делегація польських письменників не мала змоги сюди приїхати, бо цього позбавив її польський фашизм. Характерно також для польського фашистського уряду, що він, відмовившись у транзитній візі, не дав змоги приїхати на пленум з Чехословаччини проф. Невдалі. Він нам телеграфував: «Не можу приїхати. Польща відмовила в візі. Радий був би бути на конгресі». Професор Невдалі —зовсім не член компартії, він радикал, по пацифістському настроєний ліберал. Та все його лих в тому, що він ставиться з палким співчуттям до трудящих мас, є член товариства імені Шевченка і завжди висловлював палке співчуття трудящим масам Західної України. Ось чому фашистська Польща, скориставшись з того, що йому треба було проїздити через польську територію, не пропустила його на наш пленум.

Останній рік ми можемо вважати за переламний в історії польської пролетарської літератури. Останні числа «Літературного місячника», що його видає група пролетарських письменників у Польщі, свідчать про те, що він пройшов у масі і викликав там жвавий відгук. Десятки робітників містять там свої нариси, не зважаючи на те, що польський літературний рух відірваний від руху інших країн. Польський фашизм, щоб придушити цей рух, конфіскує журналі і т. ін. Тов. Бела Ілеш говорить про те, що польський літературний відірваний від літературного руху Західної України і Білорусі. Тепер уже закладено загальну основу асоціації всіх національних письменників.

Далі тов. Бруно Ясенський гостро критикує деяких з промовців, що виступали, за їхню уявляльну постановку питання про Анрі Барбюса. Анрі Барбюс має величезні заслуги перед пролетаріатом. Разом з тим, французька комісія пленуму повинна докладно розглянути це питання, опрацювати декларацію у формі одвертого листа, де рішуче розкритикувати помилки «Монду». МБРА повинно поставити перед тов. Барбюсом цілком питання, чи визнає він помилки «Монду».

Слово надається тов. Гопнер (ВККІ). Тов. Гопнер особливо загострює питання про те, що МБРА повинне розрізняти у таборі письменників тих, хто щиро став на погляд революційної боротьби проти капіталізму, від таких, хто чіпає собі звання революційного письменника. Треба зробити все, щоб полегшити перехід цих товаришів до табору пролетарської літератури, щоб не споруджувати зайвого муру між МБРА та тими, хто сьогодні ще не має чіткого марксистського світогляду. Треба зробити все, щоб цей відяний елемент прийшов до лав пролетарської літератури. У щільному зв'язку з цим перебуває наша боротьба на два фронти. І ця боротьба—ознака життєвдатності МБРА.

Правим ухилом серед літературного революційного руху є недооцінка сил пролетаріату, недооцінка його спроможності творити свою культуру, недооцінка робітничського руху, як величезного масового руху.

«Лівий» ухил і правий—рідні брати, скільки вони відбивають дрібно-буржуазні настрої. Характерною рисою «лівизни» є спрощеність. Велими праві настрої можуть прикриватися лівими радикальними фразами.

У деяких виступах на пленумі виявлявся як правий, так і лівий ухил. Так, наприклад, у виступі французького товариша явно виявився лівий ухил, коли він заявив, що робітничський рух є єдине джерело революційної пролетарської літератури. Такий погляд ми розцінюємо як сектанство, шкідливу «лівизну».

З другого боку за правий ухил ми зв'язуємо недооцінку ролі компартії щодо революційного лівого руху. Ця недооцінка полягає, наприклад, у тому, що такі чудові революційні, навіть пролетарські письменники, які мають великі заслуги, як, наприклад, тов. Майк Голд, стоять осторонь партійної організації, стоять осторонь клубу імені Джона Ріда, що є званням комуністичної партії.

Коли, наприклад, тов. Потамкін (Америка) ставить поруч імені Панайта Істраті ім'я тов. Анрі Барбюса (тов. Скрипник: «Цього не можна навіть порівняти»), то це «лівизна», що як дві краплі води схожа на правий ухил.

Переходячи до оцінки діяльності МБРА, тов. Гопнер заявляє, що досягнень МБРА заперечувати не можна. Взяти хоча б зв'язу на пленумі тов. Еріста Глезера про те, що він вступає до пролетарської спілки німецьких письменників. Або той факт, що Елтон Сінклер стукає в наші двері. Тов. Потамкін у своєму виступі на пленумі говорив: «Ні яких гарантій за Сінклера дати не може». Конференція, звісно, таких гарантій дати не може, але в усякому разі самий факт того, що Сінклер стукає в наші двері, є фактом величезної моральної перемоги пролетарського революційного руху, та зокрема пролетарського літературного руху. Він свідчить про те, що кращі елементи до нас прийшли, а гірші—відходять.

Разом з тим на пленумі виявляється слабкість апарату МБРА, що не могло охопити руху цілого ряду груп і організацій, які працюють різними мовами та особливо революційного літературного руху в колоніальних країнах.

Наприкінці тов. Гопнер підкреслює величезну роль художньої літератури для політичної мобілізації мас. Ту політичну інформацію, що їй передають за кордоном, друкують десятки комуністичних та білкомуністичних газет. Але для широких мас, для відсталих мас—сухої політичної літератури недовисть. Нариси, художні огляди, спогади, враження очевидців про Радянський Союз—на це є величезний попит з боку мас в капіталістичних країнах.

Тов. Гопнер закликає революційних письменників широко використати художнє слово для мобілізації мас на боротьбу з фашизмом, на боротьбу з соціаль-фашизмом, за пролетарську революцію в цілому світі (оплески).

Виступаючи в дебатах, тов. Боб Еліс (Англія) говорить: «В англійській літературі є робітничі письменники, але їм дуже важко друкувати свої книжки. Буржуазні видавництва не друкують їх. Друкуватися робітничому письменникові в Англії майже неможливо, бо надрукувати свою книгу коштує щось із 300 фунтів».

Тов. Боб Еліс вважає, що МБРА може подати велику допомогу англійським революційним письменникам, утворивши журнал, на зразок журналу Профінтерну, який

би друкували різними мовами (російською, німецькою, французькою, англійською) і в якому пролетарські письменники Англії могли б містити свої твори.

Далі виступив з прикисневим словом тов. *Бела Ілеш*.

Пленум обрав комісію для опрацювання резолюції на доповідь тов. *Бела Ілеш*.

Пленумові міжнародного бюро революційної літератури пролетарський більшовицький приєдн від шахтарів Горлівки.

Товариші! Світовий фашизм і соціал-фашизм з капіталістичними елементами нашої країни ось уже тринадцять років намагаються задусити пролетарську диктатуру в Союзі Рад.

Пролетаріят, наймитство та бідняцько-середняцькі селянські маси з року в рік під випробуванням ленінським керівництвом комуністичної партії переборюють всілякі перепони й труднощі й зміцнюють батьківщину і вогнище світової пролетарської революції—Союзу Рад.

Ми в особливу гордість відзначаємо, що в наслідок тринадцятирічної боротьби й роботи ми вступили в смугу безпосередньої побудови соціалізму, успішно виконуємо першу соціалістичну п'ятирічку за чотири роки, а щодо вугілля—за три—рішуче ліквідує рештки капіталістичних елементів у країні.

Відзначаємо також, що на засадах культурної революції здійснюємо загальне навчання, ліквідуємо неписьменність і темряву, що досталася нам в спадщину від царизму.

Ленінсько розв'язання національного питання спричинилося до нечувано-швидкого культурно-господарчого розвитку десятків колись пригнічених національностей. Ми будувемо нову культуру й літературу, національну—формою й соціалістичну—змістом.

Нас не зб'ють з дороги фашисти й соціал-фашисти, нас не зб'ють з дороги дестертири й зрадники пролетарської революції, праві й «ліві» опортуністи.

Ми голосно про все це заявляємо й закликаємо вас використати вашу зброю — художнє слово й розказати про все це пролетарям ваших країн. Розкажіть, що ми будувемо й будувемо соціалізм.

Розкажіть й нам як бореться з капіталізмом пролетаріят капіталістичних країн за загально-пролетарську справу, за соціалізм.

Ми закликаємо ваш пленум, зокрема ваші українські загони ВУСПП, «Молодіяк» і ваших пролетарських письменників ще більш активізуватись для боротьби за соціалізм, за соціалістичну культуру, для виховання нових кадрів пролетарської літератури з ударників.

Хай живе світова революція й її більшовицький штаб Комінтерн.

Хай живе ВКП(б) й КП(б)У.

Хай живе Ленінізм—зброя пролетарської революції!

Хай живе т. Сталін, найстійкіший, найпослідовніший учень Леніна!

Хай живе більшовицька література, національна—формою, соціалістична—змістом.

Хай живе міжнародна армія більшовиків—слово!

Хай живе перемога соціалізму у всьому світі!

Президія урочистих зборів робітників Горлівки, присвячених XIII-річчю пролетарської диктатури.

ДОПОВІДЬ ТОВ. СКРИПНИКА.

На пленумі виступив з всякою доповіддю про культурну революцію в СРСР *М. О. Скрипник*, якому було вшановано овацію:

Розпочинаючи висвітлення перед революційними письменниками великих культурних досягнень, що їх має СРСР за 13 років Жовтня, тов. Скрипник говорить: «Ми могли здійснити таку ганбоку й широку культурну роботу лише тому, що мали одне велике культурне знаряддя для розвитку свідомости трудящих мас, одну величезну передумову свідомости розвитку широких трудящих мас—диктатуру пролетаріату (опілески).

Це знаряддя—диктатура пролетаріату, і після Жовтневої революції було тією підставою, що шляхом його ми провадили свою культурну роботу.

Перед нами стало завдання—ліквідувати ту спадщину, що досталася від старого,—Занди, пригнобленість, некультурність були характерними рисами того стану, в якому

ми тримали застїлі класи трудящі маси до Жовтневої революції. І ось ми розгорнули широку роботу, щоб будувати нове суспільство братерської солідарної праці, ставлячи перед собою великий ідеал комунізму.

Щоб підвищити культурний рівень, перш за все ми поставили завдання перебудувати ті умови, в яких живуть широкі трудящі маси, підвищити їхній матеріальний стан.

Тов. Скрипник знайомить пленум з тим, як трудящі Радянського Союзу поновили своє господарство, зруйноване підчас імперіалістичної та громадянської війни. Він наводить яскраві дані про те, як не вважалиючи на шкідливість старих буржуазних спеціалістів, трудящі з великим ентузіазмом здійснюють тепер п'ятирічку, показуючи темпи господарського зростання, яких ніколи не бачила жодна країна в світі.

Революційні письменники з великим захопленням сприймають яскраву картину того, як зростає промисловість Радянського Союзу, як на селі розгортається колективізація. Нові соціалістичні форми праці—соціалістичне змагання, ударництво, взаємна перевірка через наскрізні бригади, взаємна допомога через громадські буксири тощо—ось методи, якими трудящі будують нове життя.

Навізівши основні шляхи, якими пройшла пролетарська революція й диктатура пролетаріату, а також дані про велике поліпшення добробуту трудящих, тов. Скрипник переходить безпосередньо до основної теми доповіді.

Він каже, що для нас вся культура, всі гаузеї її мусять мати цільове спрямування, мусять бути присвячені великим гаслам соціалістичної перебудови країни.

Найвищі здобутки духовної продукції стоять перед нами і потребують уваги, але водночас потребують уваги найселементарніші умови культурного піднесення трудящих мас.

І ось ми перевели велику роботу щодо ліквідації неписьменності. Тепер по школах першого ступня радянського Союзу вчать близько 12 млн. дітей і ліквідують свою неписьменність 10,5 млн. дорослих робітників та селян. В цьому році ми поставили завдання остаточно ліквідувати неписьменність в цілому Союзі.

Протягом одного року на проведення загального початкового навчання ми витратимо близько 4-х мільярдів крб., в той час, як до революції весь кошторис антинародного міністерства «просвещения» (оплески) разом з земським і іншим кошторисами з межам кол. Росії не дорівнював 70 мільйонам крб.

Далі тов. Скрипник наводить дані про школу, про соціальний склад учнів,—в наших школах одержують освіту виключно трудящі. Дуже аргументують клуби, хатини, театральні, преса.

Наводять дані про видання літературних художніх творів, тов. Скрипник говорить, що в Союзі цього року видано 11 млн. примірників художніх творів.

На Україні до революції з 1796 р. до 1916 р. тобто за 118 років надруковано укрмовою 2.804 назви.

Після революції (з 1917 до 1927 р.) — 10.218, 1929 р.—4.627 і 1930 р.—видається 7.000. За 118 років до революції видано укрмовою 2.804 назви, а за один цей рік 7.000 назов (оплески). Також величезними темпами зростає видання газет.

Тов. Скрипник наводить перед пленумом дані про культурну роботу профспілок, про десятки тисяч гуртків по всіх фабриках та заводах, про роботу добровільних товариств, як то спілка «Безвирішків», про велику культурно-політичну роботу, що її проводять МОДР, комсомол, Червона армія, яка не лише є знаряддя оборони СРСР від нападу капіталістів, а також є школа для широких мас трудящих, що вчить їх боротися за соціалізм (оплески).

Тепер в Союзі маємо близько 1.400 літературних гуртків і понад 28.000 початківців робітничих і селянських літераторів. Це та сила, яка працює по наших стінгазетах, по заводах і фабриках, радгоспах і колгоспах, та поповнює наші літературні кадри.

Щодо інших гаузей нашої культурної роботи, зокрема, театральної, мистецької, то на Україні за 30 рік, що оце кінчається, відбулося 16.000 театральних вистав. Крім того самодіяльні робітничі гуртки по роб-клубах дали 17.760 вистав, в селі робітничо-селянські театри дали 9.720 вистав, а селянсько-робітничі самодіяльні гуртки — 50.000 вистав.

Тов. Скрипник говорить: наша республіка є держава самостійних і суверенних національних республік, об'єднаних в єдину республіку. Лише пролетарська влада дійсно знищила національну нерівність. Але наша робота жодною мірою не обмежується тим, що ми лише урівнювали народи. Перед нами стоїть завдання провадити роботу так, щоб на тлі зруйнування рештків економічної нерівності націй, підняти всі народи до однакового дедалі підвищеного культурно-господарчого і соціального рівня. І ось за п'ятиріччя, коли взяти капітало-вкладення у промислове господарство РСФРР за 100%, темпи вкладання на Україні становлять понад 200%, у Білорусі близько 300%, в Середньо-Азійських республіках понад 400%. Темпи господарчого розвитку для найвідсталіших областей республік будуть значно більші проти темпів господарського розвитку передових країн нашого Союзу.

Ми ставимо завданням всіляко допомагати тим країнам всередині нашого Союзу в їх культурно-господарському розвитку, що були найбільш пригноблені царством. Ми маємо Центрвидав народів СРСР, що видає літературу мовами таких народів СРСР, які лише тепер, після Жовтня починають йти шляхом свого господарчо-культурного розвитку. Центрвидав видає літературу 32 мовами і серед них чувашською, корейською, китайською, польською, киргизською, грецькою, єврейською і інш. Величезну увагу звертаємо ми на те, щоб викладати в школах рідною мовою. 1929 року на Україні було 16.506 шкіл, де навчання провадили українською мовою, 1.342 школи (російською мовою), 486 (єврейською), 581 (німецькою), 344 (польською), 120 (молдавською) і 661 школа—інших національностей. Цього року число шкіл значно поширилось.

Тепер ми маємо на Україні більш як 1.300 національних рад і понад 100 національних районів.

Коли вайти Радянський Союз, то наприклад, на Північному Кавказі, є навіть одна сілрада італійська, а на узбережжі Чорного моря, в Автономній республіці Абхазії є одна селянська рада нигрська—(оплески).

—Пролетарська культура, яку ми будемо—закінчує тов. Скрипник—базується на попередній культурі. Вона бере від попередніх шаблів людського розвитку все те, що є достійне і гідне й на дій базі ми будемо вже нову культуру відповідно до нових завдань, до нових шаблів людства. Перед нами величезне завдання—будувати пролетарську культуру, культуру широких мас. Ми напружуємо всі зусилля і дедалі новими поглибленими методами, ударними методами, соціалістичним змаганням розвиватимемо цю нову культуру пролетарської революції, в повній свідомості, що наша робота скерована до соціалізму, до всевітньої пролетарської революції.

Хай живе всевітня пролетарська революція! (бурхливі оплески).

ДЕБАТИ НА ДОПОВІДЬ ТОВ. СКРИПНИКА

Пленум жваво обговорював доповідь тов. Скрипника. Всі промовці підкреслюють, що радянський Союз має величезні досягнення в культурному будівництві.

Тов. Вайскопф (Німеччина) говорить: «В радянському Союзі релігію здають в архів. Тут шириться й міцніє антирелігійний рух».

Тов. Фабрі (Австрія) говорить, що тепер в Австрії всі кращі театри й клуби заявляла буржуазія та соціально-демократи. Революційному пролетаріатуві відтепер розвивати культурну роботу.

Тов. Чузі (Швейцарія): «Культурна революція в СРСР — приклад, єдиний в історії. Картина культурної революції в СРСР, та будівництво нової пролетарської культури, національної формою, інтернаціональної суттю, — що її розгорнув тов. Скрипник, є безперечно спростовання всіх байок про азійчину, «варварство більшовиків».

Тов. Ліхавський (представник єврейських письменників), тов. Галі Гумеров (Татреспубліка) рядом яскравих даних ілюструють зростання культури нацменшостей в радянському Союзі.

Тов. Гідаш (Угорщина) також зазначається на нечувані темпи культурного будівництва в СРСР. В СРСР запроваджено загальне навчання. В Угорщині, що своїм культурним рівнем до війни стояла знач-

но виліде кол. Росії, тепер загальне названня часто-густо тільки на папері.

З приналежним словом виступив тов. Скрипник. Пленум обрав комісію для опрацювання резолюції на доповідь тов. Скрипника.

На пленумі виступив голова Держвидавучтв. Халатов з доповіддю «Культурна революція в СРСР і книга».

ДЕКЛАРАЦІЯ.

«Друга світова конференція революційної літератури, що відбувається в столиці Радянської України, засилає палкий привіт трудящим поневоленим польським імперіалістом — Західній Україні й Західній Білорусі, та заявляє про свою солідарність і цілковиту підтримку у їхній боротьбі з польським фашизмом та його поплічником українським УНДО і соціал-фашизмом, та білоруським націонал-демократизмом за цілковите визволення від соціального й національного гніту, за приєднання до вільної республіки робітників і селян — до Радянської України і Радянської Білорусі.

Західню Україну і Західню Білорусь — аніжаний імперіалістичною війною, розгромлені й зруйновані проти волі робітників і трудящего селянства, шляхом затоплення в крові робітничо-селянського визвольного повстання, кинуте на сваволлю польським панам і капіталістам. Західню Україну й Західню Білорусь вогнем і мечем відрізували від живого тіла Радянської України і Радянської Білорусі.

Масовий терор проти робітників і селян, в'язниці, каземати, дифензиви, колонізації українських і білоруських земель польськими військовими осадниками, безприкладне в історії людства нищення шкіл і культурних досягнень, — шлях, яким іде польський фашизм, намагаючись остаточно поневолити Західню Україну і Західню Білорусь.

Доля Західньої України і Західньої Білорусі якнайкраще викирає всю фашистичність буржуазного пацифізму і все шайраїство злял імперіалістичних хижаків про «визволення» націй.

Сили польського, українського і білоруського фашизму та соціал-фашизму, сили церковних мракобісів з папою на чолі і ра-

зом із світовим імперіалізмом об'єдналися, щоб задавити революційний рух на Західній Україні і Західній Білорусі та щоб підготувати війну проти СРСР, зокрема, проти УСРР і БСРР, маючи на думці перетворити їх на плацдарми боротьби проти першої в світі республіки робітників і селян.

Але — їхні пляни розбіються об гранітну міцть революційного руху робітників і селян Західньої України й Західньої Білорусі, які під керівництвом комуністичної партії Західньої України, комуністичної партії Польщі, разом з революційним пролетаріатом і селянством всієї Польщі, масами повстають на боротьбу за своє остаточне соціальне й національне визволення, за оборону СРСР, на боротьбу за диктатуру пролетаріату.

Останні події на Західній Україні й Західній Білорусі, — могутня хвиля революційної боротьби спрямована проти основ польського фашизму, а також проти його поплічника — українського фашизму — найпереконливіший доказ життєвості непереможної сили визвольних змагань західно-українських і західно-білоруських трудящих мас. Пленум палко вітає боротьбу західно-українських і західно-білоруських робітничих і селянських мас, які в умовах виняткового терору і каральних експедицій, що своєю жорстокістю перевищують терор ганебної пам'яті царських опришків, високо підняли прапор боротьби за своє соціальне й національне визволення.

Революційний привіт борцям, закинутим у в'язниці й каземати польського фашизму.

Хай живе переможна боротьба західно-українських, західно-білоруських і польських робітників та селян.

Хай живе влада робітників і селян у Польщі; хай живе об'єднання Західньої України з Україною Радянською; хай живе об'єднання Західньої Білорусі з Білоруссю Радянською.

Хай живе вождь трудящих Західньої України, Західньої Білорусі й Польщі — КПЗУ, КПЗБ та КПП.

Хай живе штаб світової революції — Комінтерн.

ДОПОВІДЬ тов. ХАЛАТОВА

— Наша культура революція — сказав тов. Халатов, є процес величезного піднесення найширших трудящих мас на основі соціалістичної перебудови всього народнього господарства та всього громадського життя.

Закінчення відбудовного періоду та перехід до соціалістичної реконструкції є перехід розгорнутої культурної революції до величезних бойових темпів культурного будівництва.

Я не зупинятимуся на великих показниках наших культурних досягнень, бо на цю тему тов. Скрипник зробив велику і розгорнуту доповідь, схарактеризувавши в ній напрямки і величезні темпи нашої культурної роботи.

Я тільки хочу нагадати вам декілька цифр. Візьмімо ліквідацію неписьменности та охоплення малописьменної людности за минулий 29-й рік. За цей рік охоплено ліквідацією неписьменности майже $3\frac{1}{2}$ млн. чоловіка. Протягом 30 року охоплюємо вже 11 млн., а на 31-й рік за планом ця цифра має врости до 16 млн.

Цього року прийом до ВИШ'ів та ВТИШ'ів по самій лише РСФРР проти минулого року збільшено в понад чотири рази.

Ці кілька цифр красномовно говорять про те, якого значення набуває на даному етапі культурної революції радянська книга, радянська преса.

Тов. Сталин говорить, що «преса є знаряддя, за допомогою якого партія щодня, щогодини говорить з робітничою класою своєю потрібною їй мовою. Іншого засобу досягти духовних ниток між партією і класою, ширшого такого гнучкого апарату у природі немає».

1914 року підчас свого максимального розквіту, тодішня царська преса загалом давала не більше, як 120, а в кращому разі 130 млн. примірників книжок. А ми, починаючи з 1924 року поступово наздоганяємо і перебільшуємо цю рекордну цифру річного випуску дореволюційного періоду.

За 28 р. в нашій країні, за неповними даними, видано близько 250 млн. примірників книжок. 29 р. — 335 млн. примірників книжок, а 30 р., за наміченим планом, що його безумовно, ми перевищимо, ця циф-

ра близька до 500 млн. примірників книжок. Протягом 3-х років ми маємо збільшення обсягу випуску продукції проти переревольційного періоду майже в чотири рази.

Порівняймо зростання нашої книжкової продукції з продукцією передових капіталістичних країн. За 1929 р. ми випустили по всьому Радянському Союзові книжкової продукції більше, як 40 тисяч назов. Німеччина за цей період випустила 27 тис. назов, Великобританія — 14 тис. назов, Північно-Американські Спол. Штати близько 10 тис. назов. В Німеччині, наприклад, за період з 20 до 29 р. асортимент книжкової продукції зменшився, замість, щоб збільшитись, аж на 15%.

За той же час — з 20 до 29 р. у нас в країні Рад продукція зросла з 6 тис. назов до 40 тис. назов, тобто ми дали збільшення книжкової продукції більш, ніж у шість разів. Особливу увагу ми приділяємо поширенню масової книги. Питома вага нашої масової книги становить 75% всієї книжкової продукції.

За перший рік і початок другого року п'ятирічки окремих серій брошур, що популяризують п'ятирічку серед безпосередніх будівників соціалістичного господарства, випущено й поширено близько 15 млн. прим.

Наші державні видавництва за 1930 р. випустили близько 100 млн. примірників масових брошур для селян, проти 6 млн. 1929 р. Брошура Леніна про соціалізм розійшлася за 6 тижнів у кількох мільйонах примірників.

Дозвольте перед вами, тут, скласти звіт про ту літературу, що є особливою потрібною для освіти мас; я говорю про Маркса, Енгельса і Леніна. Ми вже видали 10 томів творів Маркса і Енгельса з намічених 27. Це видання має наукову світову цінність. Ми випустили три видання творів Леніна в кількості 450 тис. примірників. Під кінець п'ятирічки ми гадаємо дати понад 3 млн. примірників вибраних творів Леніна у шість томах.

Ми видаємо багато художньої літератури, взявши курс на розвиток масової художньої книжки. Мінимальні тиражі таких видань, як «Роман-газета» становлять сотні тисяч примірників.

Ми вимагаємо від нашої художньої літератури чіткого, пролетарського класового встановлення, і цілком зрозуміло, основним завданням нашої художньої літератури є література пролетарська. Наша пролетарська література художня за останній період часу дійсно досягла великих наслідків. Вона й далі здобуває собі гегемонію на нашому літературному фронті.

Поруч цього треба сказати, що дальша робота з попутниками в нашій радянській художній літературі продовжує лишатися надзвичайно важливим завданням і наш обов'язок як тепер, так і в подальшому, що більше притягати з тих попутників, які віддають себе на службу нашому соціалістичному будівництву, але звисно, не послабляючи нашої боротьби з тими з попутників, що відійшли праворуч.

Кілька слів про закордонну літературу. Перекладна література з художній продукції посилає, приблизно, одну третину в нашій художній радянській літературі. За даними 29 року ми маємо 203 назви сучасної закордонної перекладної літератури. Найбільшу вагу має масове революційна література.

Поруч цього цілком зрозуміло йде зменшення випуску буржуазної перекладної літератури.

Я думаю, що настав той час, коли ми повинні будемо поставити у нас, в РСФРР і по всьому Радянському Союзу видання оригіналів закордонної пролетарської літератури, бо трудящі маси Радянського Союзу провадять тепер порядком своєї самоосвіти велику роботу, вивчаючи чужоземні мови.

Тов. Халатов кіпчав свою промову такими словами: «Вперед, на боротьбу за пролетарську літературу, за нову книгу, за нову людину, що буде соціалізм» (бурхливі оплески).

ДОПОВІДЬ тов. ЙОГАНЕСА БЕХЕРА.

«Ми говоримо тут,—так почав свою доповідь тов. Бехер,—не тільки перед лицем товаришів, що зібралися тут; відомі харківського конгресу продає широко за межами Радянського Союзу, по цілому світу і революційна молодь та інтелігенція, трудящі маси й робітники всіх країн дізнаються, що в листопаді 1930 р. в Харкові зібралися

революційні письменники всіх країн, письменники, життєве завдання яких полягає в тому, щоб мистецтвом, як знаряддям, служити справі визволення.

Наш конгрес зібрався підчас найнапруженішого готування війни. Глибока економічна криза захитує капіталізм. Але ще дужче, ніж боротьба за світові ринки, розриває цілий світ на два табори основна суперечність: капіталістичний світ і Радянський Союз, навколо якого згуртувався міжнародний пролетаріат та глобальні народи колоній. Поруч готування до війни, йде посилення внутрішньої реакції, забезпечення змоги провадити війну. Цьому служать багато творів, видаваних в Англії, Норвегії, Німеччині і Америці, утворення фашистських профспілок в Італії та воєнізація профспілок у Франції, організовують негласні армії, посилюють переслідування комуністичних організацій, готують широкую мобілізацію мас.

Нещодавно провідний орган французької буржуазної літератури «Нуфель літератур», опублікував статтю «Мовчанка Німеччини», де зазначається, що німецькі письменники, які раніш палко дбали за Францію й її культуру й ненавиділи кайзера, мовчать тепер, коли піднялася націоналістична хвиля, продавали заклики про помсту й зрешта загроза війни.

Єдине виробництво, що не зазнало збитків в період економічної кризи—зійськове. Перед лицем нової війни попередня імперіалістична війна здаватиметься такою ж самою новою, як в порівнянні з нею наполеонівської війни.

«Революційні письменники цілого світу, об'єднуйтесь»,—таким має бути наше гасло. Коли революційні письменники придивляться до всієї сукупності поставлених перед ними питань, вони побачать, що в них не одне завдання, а ціла система завдань, розв'язати які не можуть окремі письменники.

Вся маса викинутої тепер на дрижковий ринок військової літератури в основному поділяється на дві групи: націоналістичну, що викликає в зв'язку з сучасним зростанням фашизму нашу особливу увагу, і буржуазно-пацифістську. Одна вихваляє героїзм війни (наприклад, Ернст Юнг), оповідає війну серпанком містицизму, проголошуючи

її за єдиною героїчну мить в останній історії нації. Пацифістська військова література також не ставить питання про причини війни. Така, наприклад, книга Ремарка «На західному фронті без змін».

Помилково було б думати, що цим зичерпується військова література. Тисячними виданнями переповнює буржуазно-військова література Німеччини і пускає глибоке коріння в серцях читачів, головно, молоді, що не переживала війни.

В чому ж наше завдання — завдання революційних письменників? У постійному показі справжніх причин й неминучості війни, в чіткій аналізі становища речей, у викритті таємниць війни. Коли це положення Леніна ми візьмемо за мірло для нашої роботи, ми побачимо, що виконали свої завдання незадовільно (я роблю виняток для книги Барбюса «Вогонь», що з'явилася не після, а підчас війни). Дуже сильні у нас пацифістські тенденції. Занадто випрають на перший план страхотні війни, страждання і т. інш. Ми не відтворюємо досить яскраво імперіалістичного характеру війни. Ми прогледіли ролю пацифізму, як боротьби світового імперіалізму, проти світової революції і рад.

В тезах VI конгресу Комінтерну зазначено, що пацифізмом прикривають війну з острахом перед ворогом до неї ставленням широких мас робітників і селян та жінок-робітниць. Цим і пояснюються всі пакти, конференції у справі роззброєння і т. інш., що мають за мету замаскування готування до війни, ідеологічну і політичну мобілізацію проти Радянського Союзу. Ніякого роззброєння імперіалісти не хочуть. Пацифізм тільки присипляє маси. Треба посилити боротьбу з ним та його гаслами—війною проти Радянського Союзу в ім'я—«цивілізації» та «миру». Треба боротися і проти «радикального пацифізму», що забороняє всяку війну, а, значить, і оборону Радянського Союзу.

Завдання даного конгресу — змінити темп, наздогнати втрачений час. Ми чудово здаємо собі справу з того, які важкі ці завдання з погляду майстерства. Треба вміти уникнути схематизму, службової мови. Наші основні гасла повинні набрати плоти й крові і тільки тоді вони глибоко захоплять

широкі маси. Одно з основних наших завдань показати причини минулої війни, поєднати її з майбутньою чітким показом всіх конкретних форм воєнної небезпеки. Такий твір відіграв би величезну роль у вихованні пролетарських мас.

Поставимо перед собою питання: «Як здійсниться революційні гасла «перетворити імперіалістичну війну на громадянську», «братання з Червоною армією» і т. інш. масовий страйк під проводом комуністів і, нарешті, керівництво громадянською війною? Так само як готується і організує свої сили капіталізм, що наступає, революційна тактика підчас цих боїв повинна підготувати пролетаріат до його класових завдань.

Тут треба ще відзначити вагу «економічної демократії», та «бургфрідена». Коли вже тепер вони один із основних бойових заходів буржуазії, то підчас війни, особливо в так званій нестральній період, вони працюватимуть для корупції робітничих мас. Отже, боротьбу треба скерувати і на «бургфріден», на знищення спокою в тилю. 12 та 14-ти годинного робітничого дня у військовій індустрії.

Що аргументованіша і твердіша буде боротьба робітників за зарплату і робітничий день, то легше буде їм організувати боротьбу проти загрози воєнної небезпеки. Так і нам, революційним письменникам, легше буде вступити в боротьбу з воєнною небезпечкою за допомогою нашого мистецтва, що глибоше ми вивчимо боротьбу робітників за зарплату і робітничий день, що глибоше ми вивчимо війну минулу й майбутню.

Коли ми пишемо про війну, нам її для чого перебільшувати й лякати—досить вказувати на реальноє становище речей. Досить вказати на газову війну, що поставити під загрозу весь тил і всю людність. Ясно одне: це буде війна за допомогою механіки, підчас якої застосовуватимуть нові матеріали, і в той же час це буде війна, що зачепить мільйонні маси і більшість людності. Сама війна 1914 року показала, як швидко виникають нові вдосконалені способи. Проте, у нас у самих така бідність фактів, що ми не можемо показати, як посувається війна.

Перед лицем воєнної небезпеки революційні письменники повинні звернути свою

увагу на три категорії — молодь, селяни і жінки. Це ті категорії, що особливо туго піддаються прямій політичній агітації. Треба сказати, що масовий роман буде зовсім не та книга, яку випустять масовим видавництвом. Масовий роман — це особливе мистецтво, і ми радше довго не звертали на нього уваги, або підходили до нього з погляду буржуазної естетики.

В галузі лірики, роману й театру, ми вже змогли виступити проти буржуазної літератури. Але коли ми поглянемо на величезне поле так званої середньої літератури, мільйонів авантурних романів, то нам дій літературі просто майже нічого протипоставити. А воєнна небезпека вимагає саме такої літератури. Ми повинні завоювати нових читачів, що своїм соціальним складом повинні бути нашими, але ще цілком перебувають в руках класового ворога. Утворити таку масову літературу є основне завдання. Сюди ж належать вірші й дрібні оповідання.

Поруч цього постає питання про мову.

Чимало письменників, належних до спілки пролетарських революційних письменників, є члени й робітники партії і їхня партійна мова переходить на їхні твори. Вони утворюють неживі схеми, в той час, як саме з тими категоріями, що про них ми говорили, потрібна ясна художня мова. Можливо, щоб мова була народна, гнучка і соковита, зрозуміла тим, що не знають партійної термінології.

Далі тов. Бехер говорить: «Тільки згуртованими силами зуміємо ми зустрінути воєнну небезпеку. Наш літературний інтерпретація повинен об'єднати і пролетарські революційні організації в західно-європейських країнах, і національно-революційних письменників і літспілки колоній. Наш конгрес повинен буде утворити західно-європейський секретаріат (в Берліні). «Наші письменницькі спілки ми повинні перетворити на справжньо-масові».

Тов. Бехер переходить далі до питання про значення пропаганди соціалістичного будівництва в СРСР — кращого способу боротися з воєнною небезпечкою. Величезна помилка та, що навіть ми, революційні письменники мало знаємо про це будівництво, не відемо просто розповіді про нього. Цю прогалину ми повинні поповнити. Ми

повинні пропагувати п'ятирічку — величезний плян світової революції.

«Коли ми утворимо літературу, що зможе вплинути на маси, ми станемо частиною великої активної сили, що змінить світ».

Тільки боротьба з воєнною небезпечкою дає нам право називати себе передовими бійцями за майбутнє щастя людства. Хай нас не лякають приклади Істраті та інших зрадників. Довгий й тяжкий наш шлях, але вільно б'ються наші серця досі тільки тут, в СРСР. Слова Золя: «Я не хочу мовчати, бо не хочу бути співучасником» ми перекладаємо на нашу революційну мову й говоримо, що повні свідомості хочемо бути учасниками підготовки перетворення імперіалістичної війни на війну громадянську. (Бурхливі оплески).

ДЕБАТИ НА ДОПОВІДЬ тов. БЕХЕРА

На доповідь тов. Бехера висловились чимало делегатів. Їхні вступні — плакийи протест проти готування від імперіалістів нової війни проти Радянського Союзу, протест проти лютих розправ буржуазії з революціонерами, проти глоблення трудящих мас.

Тов. Сю (Китай), зазначає, що гомітандзівський уряд заарештовує й карає на горло лівих письменників, художників та артистів. Тов. Сю пропонує конференції прилучити до його голосу свій могутній голос протесту (оплески).

Тов. Тарасов-Родіонов (РСФРР) закликає всіх революційних письменників світу стати до лав міжнародної письменницької Червоної армії, зробивши художнє слово смертоносним знаряддям для капіталістичного світу.

Тов. Арагон (Франція): Буржуазія всіх країн занепокоєна успіхами соціалізму в СРСР і тому готує нову війну проти СРСР. Революційні письменники повинні об'єднати свої лави, щоб дати відсіч.

Тов. Юбермон (Бельгія) заявляє, що так само, як 1920 р. бельгійські робітники не дали провезти через Бельгію французьку зброю для Польщі, так і в разі оголошення війни Радянському Союзові бельгійські робітники будуть на боці трудящих СРСР.

Тов. Бакалов (Болгарія) заявляє, що болгарські робітники будуть завжди з трудящи-

ми СРСР. Для трудящих саїту не може бути двох батьківщин, як у Віктора Гюґо. У них є одна батьківщина — СРСР (оплески).

Тов. Луговської (РСФРР) звертає увагу делегатів на потребу поширювати серед трудящих ідеї Червоної армії, висвітлювати її побут.

Далі виступили т.т. Бенд (Білорусь), Терещенко (УСРР) і інші.

ДОПОВІДЬ тов. АВЕРБАХА

У своїй доповіді тов. Авербах змалював картину кризи капіталізму, що нею обумовлюється і та криза, яка тепер спостерігається в усіх галузях буржуазної культури.

Усім відомо, наприклад, виродження буржуазної філософії (для якої тепер характерне служіння релігії, ідеалізм, найвульгарніший емпіризм) й крах буржуазної політичної економії, біології тощо.

Така ж сама загальна криза — і в галузі буржуазної літератури. В ній ми бачимо величезно ідейне зuboжіння, чимраз більшу невідповідність між художньою літературою і літературою вульгарною, міщанською, сексуальною, тим, що ми називаємо «читивом». Криза цього «читива» ввесь час підноситься.

Буржуазні ідеї утворюють чимраз глибшу неопорну кризу всього буржуазного мистецтва, що виникає від кризи капіталізму взагалі, від кризи буржуазної культури в цілому.

Світова пролетарська література, навпаки, останнім часом зробила такий великий крок уперед, що навіть буржуазна преса не може пройти поза пролетарський літературний рух. Останнім часом найбільші органи буржуазної преси систематично містять відповідні статті. Правда, це висвітлення має анекдотичний характер — часто, наприклад, зазначається, що пролетарську літературу пишуть тільки для малописьменних і т. інш.

Що ми розуміємо під іменем пролетарської літератури? Під цю ми розуміємо зовсім не всяку літературу, що її створюють вихідні з робітничої класи, і не всяку літературу, де пишеться про робітничу класу. Під пролетарською літературою ми розумі-

ємо таку літературу, що організує класову боротьбу пролетаріату, що впливає на робітничу класу, на перебудову суспільства в соціалістичному дусі.

Пролетарська література на різних етапах свого розвитку перейнята різним змістом. Те, що було пролетарським учор, може перестати бути пролетарським сьогодні, бо зростає культурний рівень пролетарської класи і виставляє чимраз більші вимоги нашим пролетарським письменникам. Отже ми зовсім не з однаковою міркою підходимо, наприклад, до пролетарської літератури, радянської і до пролетарської літератури Америки і Китаю.

Основна метода, якою твориться пролетарське мистецтво в усіх країнах — є марксистська метода. Все завдання людей, що їх виділяє робітнича класна на роботу в царині мистецтва, полягає в тому, щоб створити марксистський твір, опрацювати марксистську художню методу, знайти марксистське визначення творчих шляхів розвитку літератури.

Наше генеральне завдання полягає в тому, щоб опрацювати методи діалектичного матеріалізму в художній літературі, щоб опрацювати марксистську художню методу.

Само розуміння методи спирається на оцінку ролі світогляду. Для нас питання про ролі світогляду у письменника нерозривно поєднане з питанням участі письменника у практичному житті його класи. Ми говоримо, що новий тип письменника, що його утворює робітнича класна формується тільки тоді, коли цей письменник, не кабінетний теоретик, не звичайний фотограф, а передовий борець своєї класи, що не уявляє свої роботи без повсякденної участі в практичній боротьбі своєї класи.

Від письменника, борця робітничої класи, ми вимагаємо того, щоб поруч участі в громадському житті він міг би глибоко усвідомлювати дійсність, щоб умів оцінювати все, що бачить.

Кадри наших пролетарських письменників приходять до мистецтва необтяжені вантажем попередніх культурних цінностей. Письменник робітничої класи приносить не стільки вагу культурі своєї класи, скільки інші тягар некультурності. Отже, не-

ред нашим письменником на першому плані стоїть завдання освіти. Наш письменник повинен піднести свою культуру і озброїти чітким пролетарським світоглядом.

Що до тематики, то ми зовсім не прихильники того, щоб у пролетарській літературі писали тільки про робітничу класу. Ми знаємо, що тема про робітничу класу, яка будує соціалізм в нашій країні, бореться з буржуазією в капіталістичних країнах і колоніях, була і буде центральною темою міжнародної пролетарської літератури. Та було б цеховим примешенням завдання пролетарської літератури так розцінювати її завдання. Ми повинні домогтися, щоб пролетарський письменник пізнавав і відбивав у своїй творчості увесь світ, що його оточує, всі ті процеси, з якими він стикається, як революціонер, практик своєї класи.

Ми боремося також за історичну актуальність пролетарської літератури, за її злободенність. Разом з тим ми ставимо питання і про глибину пролетарської літератури, розуміючи під актуальністю не тільки зовнішню злободенність. Нам, наприклад, потрібна така злободенна поезія, що, перебуваючи на рівні ідей і переживань робітничої класи, в той же час є во філософською насичена і не має нічого спільного з халятурою пристосуванців.

Тепер наше основне завдання—утворити нові форми, зрозумілі мільйонам читачів. Над цим і працюють всі пролетарські письменники.

Ні для кого немає сумніву в тому, говорив далі тов. Авербах, що досвід СРСР повинен по-справжньому засвоїти і використати увесь міжнародний літературний пролетарський рух. Разом з тим, пролетарські письменники повинні врахувати конкретні умови своїх країн і відміну їх від тих умов, в яких працюють письменники СРСР.

У нас, у пролетарській літературі, є різні покоління з різним досвідом, з різними методами підходу до дійсності. У нас є різні творчі утрудовання. РАПП позитивно ставиться до цього явища, прагнучи у процесі змагання між пролетарськими письменниками знайти кращі форми нової літератури.

Але у нас основним фактом, що зарекомендує увесь розвиток пролетарського літературного руху за останній час, є поява величезного робітничого ядра.

— Я думаю — заявляє тов. Авербах, що конференція повинна відзначити нечуваний в світовій історії факт, коли в середовищі робітників-ударників, наших передових людей комуністичної праці, ідуть нові кадри до нової літератури. Я гадаю, що конференція зробить цілком правильно, коли ухвалить з цього приводу спеціальну постанову—вдати нові кадри робітників, що йдуть до пролетарської літератури (оплески).

Робітник-ударник, що йде до наших лав, стає провідною постаттю у всесоюзній асоціації пролетарських письменників. Він спеціалізується в царині художньої літератури, але лишається біля вартату, не відривається від життя.

Далі тов. Авербах говорить про основне завдання пролетарської літератури—показ мас. Пролетарський колектив забезпечує величезний розквіт людської особистості. Отже ми боремося проти всяких спроб—заперечувати потребу показу людської індивідуальності та окремої людської особистості.

Ми підкреслюємо завдання показу мас. СENSE нашої дискусії про психологізм і живу людину скеровували ми не проти показу індивідуальної психології, а проти деїзмів Лібедінського та спрощення.

Перед нами величезні перспективи—закінчує свою доповідь тов. Авербах. Ми можемо з справжнім оптимізмом дивитися в майбутнє. Наш рух день-у-день зростає, шириться і міцніє.

Говорять, що коли точиться боротьба, тоді мовчать музи. Справді, коли точиться наша боротьба—мовчать музи буржуазно-реакційного мистецтва.

Але наше мистецтво не мовчить, бо мистецтво пролетаріату — мистецтво революційне—мистецтво соціалістичного штурму (оплески).

Після тов. Авербаха на конференції виступили з співповідями т.т. Анісімов, Матейко, Біха.

Після обговорення цих доповідей, на наступному засіданні конференції 14 листопада тов. Авербах виступив з прикінцевим словом.

ЗАКОРДОННІ ПИСЬМЕННИКИ НА ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНОМУ ВЕЧОРІ МОДР'У.

13 листопада в клубі будівельників відбувся міжнародний вечір з участю закордонних письменників, що перебувають у Харкові, на другій світовій конференції пролетарської літератури.

Відкриваючи урочисте засідання, секретар ЦК Модр'у Україна тов. Красносленський від імені модрівців вітає присутніх письменників. Ви, говорить тов. Красносленський — пишете революційні нові пісні, що під їхні звуки пролетаріат йтиме на завоювання світового Жовтня.

Польський письменник Бруно Ясенський, в яскравих фарбах змалював життя Польщі, що тепер є країною найлютішої чорної реакції. Розповідаючи про криваві події на Західній Україні, Бруно Ясенський висловив побажання, щоб всі письменники, повернувшись до своїх країн, запаливали в своїх творах лютий терор на Західній Україні.

Письменник Хамді-Селаям (Аравія) від імені членів Модр'у Єгипту, Сирії та Палестини теж висловив рішучий протест проти білого терору.

Письменник Кернер (Німеччина), що провів у тюрмі 5 років, а по поверненні до Німеччини знову має відсидіти ще 11 місяців, говорить:

«Ми через наші твори закладаємо робітників до дальшої боротьби».

Бурхавними оплесками зустріли присутніх представників забороненої спілки Червоних Фронтівців Німеччини тов. Пауля Герника.

Далі висловились т.т. Бакалов (Болгарія), Сю (Китай), Кохано (Румунія) і інші. Вечір закінчується виступами робітників ДЕЗ'у і ХПЗ, що закликають письменників активніше допомагати боротьбі з білим терором, боротьбі за світовий Жовтень.

ДОПОВІДЬ тов. МИКИТЕНКА

— Українська пролетарська література — розпочинає свою доповідь тов. Микитенко — своїм буйним розвитком, своїми зв'язками з широкими масами пролетаріату та найбільшого селянства, своїми зв'язками з пролетарськими літературними законами

усіх народів СРСР і своїм об'єднанням з світовою революційною літературою зобов'язана тим сприятливим умовам розвитку, що є наслідком жовтнєвої перемоги пролетаріату СРСР.

Ленінське розв'язання національного питання від комуністичної партії — це не лише умова, що забезпечує переможний розвиток усіх національних літератур нашого Союзу, це головна рушійна сила їхнього розвитку, який веде через національні форми до найвищих ступнів соціалістичної культури. Тому діалом природно, що українська пролетарська література могла розвиватися лише переборюючи всілякі вияви українського буржуазного націоналізму та великодержавного російського націоналізму.

Українська революційна література може похвалитися не однією перемогою на цьому шляху. Репрезентована своїм пролетарським сектором — організаціями ВУСПП і «Молодіж» — вона разом з усіма пролетарськими літературами СРСР входить до всесоюзного штабу пролетарської літератури ВОАПП. Вона разом з усією міжнародною армією революційних письменників, під одним революційним прапором боротиметься далі проти світового капіталу, за світову пролетарську революцію.

Які шляхи розвитку української пролетарської літератури?

Українська література XX сторіччя має досить поважну спадщину від світової буржуазної культури. Постаті Григорія Сковороди, Котляревського, Панька Куліша є виразні постаті на тлі європейської буржуазної думки. Письменники Тарас Шевченко, Михайло Коцюбинський, Леся Українка, Володимир Винниченко (на перший порі своєї творчості), нарешті, Іван Франко — внесли в українську літературу велими цінні скарби.

Жоїтезна українська література вважає Тараса Шевченка і Івана Франка за своїх найближчих попередників.

Якщо поет — бунтар, палкий агітатор проти російського царату з його ганебним кріпацтвом, Тарас Шевченко був поетом-співцем, то Іван Франко, що писав про робітників і селян, але писав про них для інтелігенції, був уже не співцем, а факідеєм, майстром, поетом думки. Він один з перших

у світовій літературі почав опрацьовувати робітничу думку. У своїх оповіданнях Франко малює каторжну долю західно-українського пролетаріату. Тепер Західна Україна перебуває у мільйон раз гострішому становищі, під чоботом польського фашизму. Сучасні поети Західної України повинні особливу увагу звертати на Франкові слова про те, як треба будити думку трудящих до боротьби.

В той же час частина передреволюційного українського активу, як Олесь, Вороний, Чупринка, Винниченко стали проти інтересів українського пролетаріату і найдрібнішого селянства. З них—хто подався до еміграції (Олесь, Вороний), хто до лав активної контрреволюції, як Чупринка, а хто до контрреволюційної петлюрівщини (Винниченко). Друга частина з них пішла частково у внутрішню еміграцію, в реакційні націоналістичні течії.

Розповіді про найліпшу дрібнобуржуазну течію українських футуристів на чолі з Мих. Семенком, тов. Микитенко говорить: «1918 року на літературному полі виступає ворща фалінга пролетарських письменників, активних борців за пролетарську революцію. Їхні імена вкриті славою героїства. Це були Вєслав Чумак, Михайличенко, Василь Блакитний й інші. Жодного з цієї фалінги перших хоробрих немає сьогодні серед нас. Тяжкими, надто коштовними жертвами вкритий шлях розвитку пролетарської літератури на Україні».

Але, як це передбачав Блакитний, перед трудючими відбудованого періоду не всі гартівці виявили себе за стійких революціонерів: не всі змогли в оточенні неприємів бути незламними пролетарями. Того часу треба було зберегти твердий пролетарський світогляд, щоб боротися з націоналістичними спробами сільського куркуля та міського пана, боротися з ідеологією Устряловщини, жеремотги отруйний вплив троцькістської опозиції. І ось, розпочалася диференціація серед гартівців, а після смерті Блакитного «Гарт» припинив своє існування.

Особливо треба відзначити ще одну літературну організацію на Україні—всукраїнську спілку селянських письменників «Плуг», на чолі якої став тов. С. Пилипенко. Вона відіграла в історії українського

революційного літературного руху величезну роль і тепер бровадить далі свою творчу роботу. З її лав вийшли такі визначні революційні пролетарські письменники України, як Головка, Петро Панч, Божко, Панич і інші.

На той час припадає і відомий виступ М. Хвильового з його листом до літературної молоді. Запропонувавши вчитись, тов. Хвильовий задресував українську революційну літературу до так званої психологічної Європи. Тов. Хвильовий цілком логічно поганблявав титар своїх політичних помилок ще й гаслами відриву української літератури від російської, боротьби двох культур—російської й української. Все це набуло назви «хвильовизму». Ідеям хвильовизму 1926 року дано рішучу відсіч. Сам тов. Хвильовий відмовився від цих ідей, засудив їх і бореться з ними.

Того ж таки часу тов. Хвильовий і його спілвиники організували «Валпівте». Надзвичайно цікава і повчальна та еволюція до буржуазного мистецтва, що сталася у зазначених «зілвних академиків». Один з них щиро їдкі сатири на радянські будні, другий намагається довести, ніби вчений буржуазний неокласик доротший для революції, ніж десять пролетарських початківців-поетів, третій створює своєрідну добу «Народнього Малахія».

Боротьба за пролетарську літературу точиться далі. У Києві, Одесі залишилися гартівські організації. В Харкові лишився один тов. Коряк, що не пішов в ногу з вільними академіками. Крім того, в Харкові та Києві утворено бойову комсомольську літературну організацію «Молодняк», на чолі з т. Усенком, що стала на непримиренну опозицію до «Валпівте». Всі ці сили разом утворили оргбіро першого всеукраїнського з'їзду пролетарських письменників.

На початку 1927 року на першому всеукраїнському з'їзді пролетарських письменників разом з представниками робкорів і низових гуртків, утворилася всеукраїнська спілка пролетарських письменників — ВУСПП. Цю спілку утворено на класовому принципі інтернаціоналізму. Вона об'єднала у своїх лавах не тільки українських, а також російських і єврейських пролетарських письменників, що працюють на Україні. Під

проводом комуністичної партії, в боротьбі з «Валпите» і іншими ворожими пролетаріату літературними угрупованнями, ВУСПП творче і ідеологічно зростає.

Далі тов. Микитенко характеризує велику роботу, що її проробили національні секції ВУСПП—російська і єврейська.

Є ще ціла армія позагрупових письменників, які бажають довести пролетарському суспільству, що в них стався ідеологічний перелам. Вони організують свій друкований орган «Літературний Ярмарок». Але в багатьох випадках ця продукція, на жаль, була безпосереднім продовженням продукції «Валпите». Нарешті, позагрупові письменники кидають «Літературний Ярмарок» і створюють нову організацію «Пролітфронт».

Ця організація почала свою роботу практично визнавши ВУСПП і «Молодіяк» за своїх політичних співників, заявила про свою готовність боротися з ворожою пролетаріатові ідеологією. «Пролітфронт» встановив цілий зв'язок з харківським пролетаріатом і має вже в цьому чималі успіхи. Але було б бажано, щоб роботу «Пролітфронт» на харківських заводах будувалося на принципах пролетарського об'єктивізму, а не на групових принципах, що постерігаються в його роботі.

Давши ще характеристику «Новий Генерації» і «Авангарду», тов. Микитенко говорить далі:

«ВУСПП дійсно зв'язується з робітничою масою, і українські пролетарські письменники беруть найактивнішу участь у соціалістичному будівництві. ВУСПП організував ударні бригади, мобілізував усіх своїх членів на вугільний і когоспний фронт, організував сітку гуртків на заводах м. Харкова, на Дніпровастані, Тракторобуді, Крижорівці й інших містах.

Тов. Микитенко закінчує доповідь словами:

— Товариші можуть бути цілком певні, що українська секція міжнародного бюро революційної літератури, об'єднавши з пролетарськими літературами усіх народів СРСР, утворить зразки, гідні уваги всього Союзу РСР, гідні уваги пролетаріату цілого світу, гідні стати за надійну зброю в останніх боях пролетаріату проти капіталістичного світу, за світ комунізму» (бурхавні оплески).

СКЛАД КОНФЕРЕНЦІЇ.

Т. Ісбах від мандатної комісії оголосив склад конференції. Всього в конференції беруть участь 72 делегати з вирішальним голосом і 29 з дорадчим. По країнах делегати розподіляються так: від Німеччини—10 чол., СРСР—29, Австрії—3, Угорщини—6, Швейцарії—1, Чехословаччини—4, Англії—2, ПАСШ—6, Японії—2, Латвії—2, Польщі—1, Бразилії—1, Фінляндії—1, Італії—1, Румунії—1, Єгипту—1, Китаю—1 тощо.

З загальної кількості делегатів частке компартії—67 чол., робітників—38%. Прозаїків—47, драматургів—5, поетів—11 і інш.

ЗАКРИТТЯ КОНФЕРЕНЦІЇ.

На вечірньому засіданні конференція обрала керівні органи Міжнародного Об'єднання Пролетарської Революційної Літератури, на яке перейменоване МБРА.

Президія МОПРА обрана в складі 20 осіб. До неї увійшли т.т. Авербах (РСФРР), Серафимович (РСФРР), Панферов (РСФРР), Бела Іллеш (Угорщина), Бекер (Німеччина), Мархвіца (Німеччина), Адрі Барбюс (Франція), Ясенський (Польща), Микитенко (УСРР), Терещенко (УСРР), Бувачізе (Закавказзя), Лімановський (Білорусь), Бакалов (Булгарія), Новомеський (Чехословаччина), Майк Голд (Америка), Магна (Америка), Сю (Китай), Еліс (Англія), Канагато (Японія), Гідаш (Угорщина), Ляйцен (Латвія), Джерманетто (Італія), Селівановський (РСФРР), Селаян (Єгипет), Акол Аколч (Вірменія).

Кандидатами до президії обрано також т.т. Коміт (Угорщина), Чуркін (РСФРР), Фефер (від євр. письменників), Кожана (Румунія), Фабрі (Австрія), Сизоляйнен (Фінляндія), Нави Надил (Татреспублика), Біха (Німеччина), Ісбах (РСФРР).

Обрано також секретаріат МОПРА: Авербах, Бела Іллеш, Ясенський, Микитенко, Бекер.

Кандидати до секретаріату: Бакалов, Канагато, Селаян, Селівановський.

Конференція також обрала ревізійну комісію МОПРА в складі т.т.: Егон Ернст

Кіш (Німеччина), Людвіг Ренн (Німеччина), Матейко (Угорщина), Климентіс (Чехословаччина), Аррагон (Франція), Кириленко (УСРР), Потамки (Америка), Гайнц-Каган (Румунія), Чумандрій (РСФРР), Ірчак (Західна Україна).

Далі конференція обрала склад делегації на чергове засідання Пенклуба в складі т.т. Авербаха, Фадеева, Ілеше, Ясенського, Бехера, Майк Голда, Людвіга Ренна, Миштенка, Мархвіца, Анрі Барбюса, Канагато, Глезера.

З ПОСТАНОВИ БЮРА СТАЛІНСЬКОГО МК ЛКСМУ НА ДОПОВІДЬ «СТАЛІН—МОЛОДНЯКА» ПРО ПРИЗОВ УДАРНИКІВ ДО ЛІТЕРАТУРИ

Заслухавши доповідь тов. Сакусенка про роботу «Сталін-Молодняка» щодо призову ударників до літератури, бюро міському ЛКСМУ констатує, що «Сталін-Молодняк» ві ддя своїй організації (24-IX-30 р.), мобілізувавши своїх членів на боротьбу за ліквідацію вугільного прориву, цим самим увімкнувся в безпосередню боротьбу за промфінпая.

У цій діяльнці, не зважаючи на короткий термін свого існування, «Сталін-Молодняк» має певні досягнення як-то: гасла, нариси, культрейд по каюбах та консекціях, праця в багатотиражках, світаових та стінних газетах.

«Сталін-Молодняк» вчасно розгорнув масову роботу щодо реалізації призову ударників до літератури. Як наслідок, організовано літтуртки на Сталізаводі та Рутченківці. Але проробленого у цій галузі аж ніяк не досить. «Сталін-Молодняк» спільно з комсомольськими організаціями мусить розгорнути широку масову літературну роботу й організувати літтуртки на великих шахтах Ставінщини (Смолянка, Ветка, Риківка і т. д.).

Разом з цим бюро міському відзначає нещипустимо ставлення частини комсомольських організацій, що являють недооцінюють ролі і значення «Молодняка», як чинника культ-

турної революції, як організації комсомольських, пролетарських письменників та байдуже ставляться до призову ударників до літератури.

Бюро міському ЛКСМУ вважає за кінце потрібне зняти клопотання перед ЦК ЛКСМУ про посилення «Сталін-Молодняка», для чого прервести на роботу до Сталінського декого з київських чи харківських «молодняків».

Бюро міському певне, що «Сталін-Молодняк»—одні із загонів пролетарської літератури, зміцнюючи її, водночас буде давати жорстоку відсіч усім намаганням зробити літературу аполітичною, усім контрреволюційним вилазкам, агентам класового ворога в літературі, в своїй повсякденній роботі буде спрямовувати вогонь так проти правого ухилу, що є головна небезпека в літературі, як і проти «лівого» та примиренства до них.

ВИТАГ

З ПРОТОКОЛУ № 109 ЗАСІДАННЯ СЕКРЕТАРІАТУ ЦК ЛКСМУ

від 25-XI 1930 р.

СЛУХАЛИ:

2. Про утворення груп літорганізації «Молодняк» в Донбасі.

УХВАЛИЛИ:

2. 1) Визнати лінію ЦБ літорганізації «Молодняк» щодо проведення роботи серед гірняцької молоді по залученню її до лав «Молодняка» та широкого розгорнення літературного руху за цілком вірну.

2) Категорично заперечувати проти лінії літорганізації «Забой», яка намагається взяти монополію по всьому Донбасу для роботи лише літорганізації «Забой».

3) Визнати за потрібно й надалі з боку ЦБ «Молодняк» продовження роботи серед гірняцької молоді Донбасу по втягненню її до лав «Молодняка».

Секретар ЦК ЛКСМУ Ганцев.

З М І С Т

М. Мишалов—Темпи	3
Я. Гримайло—Ударницька-комсомольська	4
М. Шеремет—Пісня літуна	5
Я. Цапир—Ударник	6
Г. Саченко—Вступ	8
Н. Хоменко—Від варстату	9
М. Олійник—На поземині	11
А. Клочья—„Герой“	13
М. Шумило—Гандж	24
Іван Бойко—Чумчирик	43
В. Дяченко—Народження велетня	63
Юрій Костюк—Комсомол і початківський рух	66
Письменники радянських республік про „Молодняк“	87
Серед книжок та журналів: І. Маловічко. „Соціалі- стична весна“—М. Шеремет; Леонід Зимний. „Не в дні юві- леїв“—Ол. Гришин; Леонід Первомайський. „З фронту“— Г. Гельфандбейн; „Ветер України“—Г. Г.	90-96
Літературно-мистецька хроніка: Пленум Міжнародного Бюро Револуційної Літератури; З постанови Сталінського МК ЛКСМУ на доповідь „Сталін-Молодняк“ про призов удар- ників до літератури; Витяг з протоколу № 109 засідання Секретаріату ЦК ЛКСМУ	97-119

44/31

НОВИНКИ

літературної продукції МОЛОДНЯКІВЦІВ

Ю. Зоря — „Діпо“. Романи. Вид. „Гарт“.

Ю. Зоря — „Жовтнева пригода“. Оповідання. ДВУ.

М. Шеремет — „Бадьорість“. Поезії. ДВУ.

М. Шеремет — „В районі суцільної“. Нариси. „Книгоспілка“.

М. Шеремет — „Літературні пародії“. Вид. „Маси“.

Д. Чепурний — „Земля“. Поезії. ДВУ.

Л. Скрипник — „Маленька степова рудя“. Вид. „Пролетарська Правда“.

Л. Смілянський — „Нові оселі“. 2-ге видання. Оповідання. ДВУ.

„Молодняк“ — Збірка. ДВУ.

П. Усенко — „Організаційні та творчі шляхи літературного молодняка“. ДВУ.

І. Ісаєв — „Культурно-національне будівництво в смузі реконструкції і завдання комсомолу“. ДВУ.

Ю. Мокреєв — „Реп'яхи“ (Віддай партквиток). П'єса. ДВУ.

Б. Коваленко — „Петро Панч“. Критичний нарис. Вид. „Маса“.

Я. Гримайло — „Юві мандрівники, або подорож на Дні-прельстан“. ДВУ.

Лев Скрипник — „Скокар Шурка“. „Книгоспілка“.